

Synnøve S. Brandt og Ida K. R. Hatlevik

Skreddersydd yrkesfaglærerutdanning?

En undersøkelse av den treårige yrkesfaglærerutdanningen

NIFU skriftserie nr. 38/2003

NIFU – Norsk institutt for studier
av forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo

ISSN 0808-4572

Forord

Reform 94 medførte at tidligere modell for utdanning av yrkesfaglærere ikke lenger var tilpasset verken nytt innhold eller nye arbeidsformer i fag- og yrkesopplæringen. Yrkesfaglærerutdanningen kom som et svar på kompetansebehovene i yrkesfagopplæringen etter innføringen av reformen. Yrkesfaglærerutdanningen skulle gi større bredde i opplæringen av yrkesfaglærere, og det ble utviklet en modell for utdanningen som hadde forankring i yrkeslivet, i yrkespraksis og opplæringstradisjonene i den etablerte yrkesopplæringen.

Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU) har fått i oppdrag av Universitets- og høskoleavdelingen i Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD) å gjennomføre en kartleggingsstudie. Denne rapporten tjener som en første del av evalueringen av den treårige yrkesfaglærerutdanningen.

Hovedformålet med rapporten er å få kunnskap om hvem studentene ved yrkesfaglærerutdanningen er, deres bakgrunn, motivene for å søke utdanningen, deres vurderinger av studiet og deres fremtidsplaner. Det har også vært et mål å få kjennskap til høskolelærernes vurderinger av utdanningen og deres erfaringer med studentenes motivasjon og innsats under studiet.

Rapporten er skrevet av Synnøve S. Brandt, som har hatt ansvar for den kvantitative delen av rapporten, og Ida K. R. Hatlevik, som har hatt ansvar for den kvalitative delen. Petter Aasen og Liv Anne Støren har gitt kommentarer til et tidligere utkast.

Vi takker kontaktpersonene ved de ulike høskolene for arbeidet de har bidratt med for å gjennomføre spørreskjemaundersøkelsen og intervjuundersøkelsen. Vi vil også takke høskolelærerne som har stilt opp til intervju. Sist, men ikke minst, vil vi takke alle studentene som har besvart spørreskjemaet.

Oslo, desember 2003

Petter Aasen
Direktør

Liv Anne Støren
Forskningsleder

Innhold

1	Innledning	7
1.1	Bakgrunn og tema	7
1.2	Metode.....	7
1.2.1	Spørreskjemaundersøkelse blant studenter.....	8
1.2.2	Intervju med høgskolelærere.....	11
1.3	Tidligere undersøkelser	12
1.3.1	Tidsbruk og vurdering av studiet	12
1.3.2	Utdannings- og yrkesvalg	13
1.3.3	Flytting.....	14
1.4	Rapportens oppbygning.....	15
2	Utdanningen.....	16
2.1	Hvordan bli yrkesfaglærer?	16
2.2	Opptakskrav og kompetanse	19
2.3	Hvilke fagretninger tar de og hvor studerer de?.....	21
2.4	Fagretningene	22
2.4.1	Helse- og sosialfag.....	22
2.4.2	Hotell- og næringsmiddelfag	26
2.4.3	Formgivningsfag.....	28
2.4.4	Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	30
2.5	Studieopplegg.....	36
2.5.1	Fleksibelt studieopplegg	36
2.5.2	Heltids- eller deltidsstudenter?	38
3	Studentene.....	39
3.1	Godt voksne studenter	39
3.2	Etablerte studenter familiemessig	39
3.3	Mange var i arbeid før de ble studenter.....	40
3.4	Lang og bred arbeidserfaring	41
3.5	Få studenter måtte flytte for å begynne på utdanningen	43
3.6	Betydning av studentenes forkunnskaper og bakgrunn.....	46
4	Bakgrunn for valg av utdanningen.....	49
4.1	Innledning.....	49
4.2	Hvordan fikk studentene kjennskap til utdanningen?	49
4.3	Valget mellom 3-årig yrkesfaglærerutdanning og 1-årig praktisk-pedagogisk utdanning	51
4.4	Yrkesfaglærerutdanningen – et valg om å videreutdanne seg.....	55
4.5	Finansiering av utdanningen	59
4.5.1	Jobb, lån og yrkesrettet attføring	59
4.5.2	De som får yrkesrettet attføring	61
4.6	Yrkesaktivitet ved siden av studiene	62

5	Studentenes og lærernes vurdering av studiet.....	66
5.1	Studentenes vurderinger.....	66
5.1.1	Vurdering av undervisningstilbudet.....	66
5.1.2	Vurdering av læringsmetodene.....	71
5.1.3	Vurdering av hva studiet legger vekt på.....	76
5.2	Lærernes vurderinger.....	78
5.2.1	Undervisning i samlinger eller hver uke gjennom hele studieåret.....	78
5.2.2	Praksisperiodenes lengde.....	79
5.2.3	Rekkefølge og lengde på studieenheter.....	80
5.2.4	Rammeplan.....	80
6	Videre utdannings- og yrkesplaner.....	83
6.1.1	Studentenes ønsker og planer om å arbeide i skolen.....	83
6.1.2	Jobbpreferanser.....	84
6.1.3	Hvor i landet ønsker studentene å jobbe etter endt utdanning?.....	88
7	Skreddersydd utdanning?.....	90
7.1	Intensjonene bak og kvaliteter ved treårig yrkesfaglærerutdanning.....	90
7.2	Studentene – voksne, arbeidsomme og yrkesvante.....	91
7.3	3-årig yrkesfaglærerutdanning vs 1-årig praktisk-pedagogisk utdanning – hvert til sitt bruk.....	92
7.4	Hva kan gjøres bedre?.....	93
7.4.1	”Utdanningen trenger PR”.....	93
7.4.2	Rekruttering.....	93
7.4.3	Helhet og sammenheng i studiet.....	96
7.4.4	Enda bedre praksis.....	96
7.4.5	Rammeplan.....	97
7.5	Resultatkvalitet og relevans.....	97
7.6	Kommer studentene til å bli yrkesfaglærere?.....	98
7.7	Oppsummerende hovedpunkter.....	99
	Litteratur.....	101
	Tabelloversikt.....	103
	Figuroversikt.....	105
	Tabellvedlegg.....	106
Vedlegg 1	Intervjuguide: Læreres erfaringer med og vurderinger av treårig yrkesfaglærerutdanning.....	110
Vedlegg 2	Spørsmål til kontaktpersonene ved høyskolene.....	112
Vedlegg 3	Spørreskjemaundersøkelse.....	113

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og tema

Reform 94 har ført til store endringer i fag- og yrkesopplæringen i videregående skole, blant annet ved færre og bredere grunnkurs. Mange av yrkesfaglærerne hadde bare utdanning i en del av det fagfeltet som lå i grunnkursene. Av den grunn var det ønskelig med et tilbud om lærerutdanning som kunne gi større bredde. På bakgrunn av forslag i NOU 1996: 22 *Lærerutdanning. Mellom krav og ideal* vedtok Stortinget å etablere en treårig sammenhengende yrkesfaglærerutdanning, jf. St.meld. nr. 48 (1996-1997) *Om lærerutdanning* og Inst. S. Nr 285 (1997). Hensikten var å utvikle en modell for yrkesfaglærerutdanningen som hadde en forankring i yrkeslivet, i yrkespraksis og opplæringstradisjonene i fag og yrkesopplæringen, og som samtidig var på høyskolenivå (St.meld.nr. 16 (2001-2002)).

Høsten 1999 ble treårige yrkesfaglærerutdanninger etablert ved fire av landets høyskoler; Høgskolen i Akershus tilbyr helse- og sosialfaglig utdanning, hotell- og næringsmiddelfag og formgivningsfag. Høgskolen i Finnmark har tilbud om helse- og sosialfag. Høgskolen i Bergen har tilbud om mekaniske fag og elektrofag, og fra høsten 2002 kunne de også tilby yrkesfaglærerutdanning i byggfag. Høgskolen i Narvik tilbyr mekaniske fag og elektrofag.

På bakgrunn av signal som ble gitt i St.meld.nr. 16 (2001-2002) *Om ny lærerutdanning* bestemte Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD) at den nye treårige yrkesfaglærerutdanningen skulle evalueres. Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU) har fått i oppdrag av Universitets- og høyskoleavdelingen i UFD å gjennomføre en kartleggingsstudie som kan tjene som en første del av evalueringen av den treårige yrkesfaglærerutdanningen.

Hovedformålet med denne rapporten er å få kunnskap om hvem studentene ved yrkesfaglærerutdanningen er, deres bakgrunn, motivene for å søke utdanningen, deres vurderinger av studiet og deres fremtidsplaner. Det har også vært et mål å få kjennskap til lærernes vurderinger av utdanningen og deres erfaringer med studentenes motivasjon og innsats under studiet.

1.2 Metode

Denne rapporten bygger både på en kvantitativ og en kvalitativ undersøkelse. Den kvantitative delen består av en spørreskjemaundersøkelse, blant samtlige som var studenter på en av yrkesfaglærerutdanningene våren 2003. Den kvalitative delen består av intervjuer med et utvalg lærere, minst en fra hver av de ulike fagretningene.

1.2.1 Spørreskjemaundersøkelse blant studenter

Spørreskjemaundersøkelsen omfatter studenter ved den treårige yrkesfaglærerutdanningen ved de fire høgskolene som tilbyr denne utdanningen; Høgskolen i Akershus (HiAk), Høgskolen i Bergen (HiB), Høgskolen i Finnmark (HiFm) og Høgskolen i Narvik (HiN). Alle tre årstrinnene ved utdanningen og alle fagretningene; helse- og sosialfag (HS), formgivningsfag (FO), hotell- og næringsmiddelfag (HN), elektrofag (EL), mekaniske fag (ME) og byggfag (BY), har vært med i undersøkelsen.

Gjennom spørreskjemaundersøkelsen (se vedlegg 3) til studentene ble det kartlagt ulike bakgrunnsforhold og kjennetegn ved studentene, studentenes motiv for å ta utdanningen, deres vurdering av studietilbud, organisering og kvalitet, samt studentenes fremtidsplaner. Vi gjennomførte spørreskjemaundersøkelsen våren 2003, på slutten av studieåret.

Vi skal her presentere noen nøkkeltall for undersøkelsen for å gi et oversiktsbilde over antall studenter, hvilke fagretninger de går på og hvilket studiested de tilhører. I senere kapitler gir vi et mer detaljert bilde av materialet vi har samlet inn gjennom spørreskjemaundersøkelsen.

Yrkesfaglærerstudentene utgjorde våren 2003 en populasjon på 382 individer¹, samtlige studenter mottok spørreskjema. Spørreskjemaundersøkelsen ble gjennomført på to måter; gjennom utdeling av skjema i klassen og gjennom tilsendt spørreskjema per post. På grunn av at prosjektet kom i gang i slutten av april 2003, var det noen av fagretningene som allerede hadde avsluttet undervisningen, og i disse tilfellene ble ikke spørreskjemaet delt ut i forbindelse med undervisningen, men i stedet sendt per post til den enkelte elev. Det var skolene selv som sto for utsendingen. Dette har hatt noe betydning for svarprosenten. De studentene som fikk utdelt spørreskjema i klassen, har i større grad svart enn de som har mottatt spørreskjema per post.

Det har ikke blitt sendt ut spørreskjema til de studentene som ikke har svart, men høgskolene som har sendt spørreskjema til studentene per post, har oppfordret studentene både skriftlig og muntlig til å svare.

Den totale svarprosenten for undersøkelsen er høy, nær 75 prosent. Nettoutvalget vårt utgjør 285 individer (jf tabell 1.1). Når det gjelder svarprosenten for den enkelte skolen, har alle studentene ved Høgskolen i Bergen svart. Ved Høgskolen i Finnmark var det nær 83 prosent av studentene som svarte på undersøkelsen. Ved Høgskolen i Akershus, som har flest studenter av alle skolene som tilbyr denne utdanningen, var svarprosenten vel 72 prosent. Høgskolen i Narvik har den laveste svarprosenten med vel 64 prosent. Vi har få opplysninger om de studentene som ikke har svart på undersøkelsen.

---

¹ Tallet er basert på de opplysningene vi har fått av den enkelte høyskole (jf tabell 1.1).

Tabell 1.1 *Populasjon og respondenter etter høgskole og årskull våren 2003*

	Populasjon (N)	Respondenter (N)	Svar- prosent
Høgskolen i Akershus, i alt	279	202	72,4
1. års studenter	85	64	
2. års studenter	83	60	
3. års studenter	111	78	
Høgskolen i Bergen, i alt	17	17	100,0
1. års studenter	-	-	
2. års studenter	2	2	
3. års studenter	15	15	
Høgskolen i Finnmark, i alt	58	48	82,8
1. års studenter	20	19	
2. års studenter	17	14	
3. års studenter	21	15	
Høgskolen i Narvik, i alt	28	18	64,3
1. års studenter	16	9	
2. års studenter	3	1	
3. års studenter	9	8	
Totalt	382	285	74,6

Note: Populasjon (N) er basert på de opplysningene vi har fått av den enkelte høgskole.

Vi har i tabell 1.1 sett hvor stor populasjonen var ved den enkelte høgskole og i hvor stor grad studentene ved de ulike høgskolene har besvart spørreskjemaundersøkelsen. Videre skal vi se på hvor stor andel studentene ved de ulike høgskolene utgjør av det totale antallet respondenter i undersøkelsen.

Av skolene som inngår i undersøkelsen har Høgskolen i Akershus de fleste studentene og omfatter derfor den største andelen av studenter i materialet, en andel på nær 71 prosent. Studentene ved Høgskolen i Finnmark utgjør en andel på nær 17 prosent av respondentene, mens studentene ved Høgskolen i Bergen og i Narvik hver utgjør en andel på seks prosent.

Tabell 1.2 *Studentenes tilhørighet til høgskolene. (N=285)*

	Prosent	Absolutte tall
Høgskolen i Akershus	70,9	202
Høgskolen i Bergen	(6,0)	17
Høgskolen i Finnmark	16,8	48
Høgskolen i Narvik	(6,3)	18
Totalt	100,0	285

Undersøkelsen omfatter alle tre årskullene ved yrkesfaglærerutdanningen. Størst andel av respondentene utgjorde tredje års studentene, med 41 prosent, andre års studentene utgjorde 27 prosent, mens første års studentene utgjorde vel 32 prosent av respondentene.

Tabell 1.3 *Årskull. (N=285)*

	Prosent	Absolutte tall
1. års studenter	32,3	92
2. års studenter	27,0	77
3. års studenter	40,7	116
Totalt	100,0	285

Av fagretningene som inngår i undersøkelsen, har helse- og sosialfag flest studenter og utgjør derfor den største andelen studenter i materialet, en andel på 53 prosent. Studentene ved hotell- og næringsmiddelfag utgjør nær 19 prosent, studentene ved formgivningsfag utgjør 16 prosent, mens studentene ved fagretningene elektrofag, mekaniske fag og byggfag utgjør vel 12 prosent.

Hele 79 prosent av studentene i undersøkelsen var kvinner og 21 prosent var menn. Yrkesfaglærerutdanningen er kvinnedominert på fagretningene formgivningsfag, helse- og sosialfag og hotell- og næringsmiddelfag. På elektrofag, mekaniske fag og byggfag er det imidlertid et flertall av mannlige studenter. Studentenes gjennomsnittsalder er nær 39 år. Helse- og sosialfag har den høyeste gjennomsnittsalderen (40 år), mens hotell- og næringsmiddelfag har den laveste (35 år). Det er altså nokså liten forskjell i gjennomsnittsalder mellom fagretningene. I kapittel 3 kommer vi nærmere inn på kjennetegn ved studentene.

Tabell 1.4 Antall og andel respondenter, kvinneandel og gjennomsnittsalder etter fagretning

	Antall respondenter	Andel respondenter Prosent	Andel kvinner Prosent	Gj. snittsalder
Formgivningsfag	46	16,1	97,8	38,6
Helse- og sosialfag	151	53,0	96,0	40,2
Hotell- og næringsmiddelfag	53	18,6	62,3	35,3
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	35	12,3	(2,9)	37,8
Totalt	285	100,0	78,6	38,7

Begrensninger

Undersøkelsen har som tidligere nevnt med alle tre årskullene ved yrkesfaglærerutdanningen. Erfaringsgrunnlaget for førsteårs studentene vil være forskjellig fra tredjeårs studentene og vil kunne ha innvirkning på hvordan studentene besvarer spørsmålene i spørreskjemaet. Dette kan ha betydning for hvordan de ”minst erfarne” i forhold til de ”mest erfarne” studentene for eksempel vurderer undervisningstilbudet ved studiet de går på, eller hvordan de vurderer de ulike læringsmetodene ved utdanningen. Det kan være vanskelig for en førsteårs student å vurdere dette sett i forhold til en tredjeårs student. På samme måte vil det kunne være vanskelig for en tredjeårs student å huske tilbake på de vurderingene som ble gjort og hva som hadde betydning før valget om å begynne på yrkesfaglærerutdanningen ble tatt, enn det vil være for en førsteårs student. Vi har *ikke* skilt mellom første-, andre- og tredjeårs studenter i våre videre analyser på grunn av at tallgrunnlaget da ville bli svært lavt.

Metodevalg

Spørreskjemaundersøkelsen er en forholdsvis liten undersøkelse med sine 285 respondenter. Nettutvalget setter sine begrensninger for hvilke metoder som kan benyttes i analysen av materialet. Det vil bli brukt tabellanalyser for å presentere materialet. Alle tall

i tabellene som oppgis med parentes, indikerer at prosentueringsgrunnlaget er 20 personer eller færre.

1.2.2 Intervju med høskolelærere

I tillegg til spørreskjemaundersøkelsen blant studentene har vi intervjuet koordinatorene for yrkesfaglærerutdanningen ved de ulike høskolene og et utvalg av høskolelærerne som underviser på yrkesfaglærerutdanningen. I et intervju kan en avdekke flere perspektiver, forhold og problemer knyttet til det en ønsker å studere enn de alternativene forskeren på forhånd har formulert. I en intervjusamtale vil informantene med egne ord kunne fortelle om sine opplevelser, oppfatninger og meninger av forhold som berører utforming og innhold i yrkesfaglærerutdanningen. Et hovedformål med lærerintervjuene har vært å få et innblikk i deres vurderinger av og erfaringer med den treårige yrkesfaglærerutdanningen.

I forkant av intervjuene ble det utviklet en intervjuguide der resultater fra spørreskjemaundersøkelsen inngikk i grunnlaget for utarbeidelsen av intervjuguiden (se vedlegg 1). Intervjuguiden er et hjelpemiddel i intervjusituasjonen som angir de temaene som skal belyses. Temaene i intervjuguiden er plukket ut på bakgrunn av en gjennomgang av ulike forhold som er av betydning for studiekvalitet, og relevante problemstillinger som var ønsket belyst. I intervjuene med høskolelærerne ble det fokusert på deres erfaringer med studentenes motivasjon og innsats under studiet og betydning av studentenes bakgrunn og forkunnskaper, deres vurdering av organiseringen av studiet, undervisningstilbudet og vurderingsformer, samt organisering og utbytte av praksisperioder. Høskolelærerne ble også bedt om å vurdere hvordan yrkesteori kobles mot praksis, vurdere studiets relevans i forhold til senere arbeidsoppgaver som yrkesfaglærere og de ble bedt om å sammenligne treårig yrkesfaglærerutdanning med ettårig praktisk-pedagogisk utdanning for yrkesfaglærere.

Informantene fikk i forkant av intervjuene tilsendt intervjuguiden slik at de kunne få anledning til å forberede seg til intervjuet. I tillegg til intervjuene med et utvalg høskolelærere om deres vurderinger utarbeidet vi enkelte konkrete spørsmål om studieopplegg (se vedlegg 2), som vi ba våre kontaktpersoner ved hver høskole besvare skriftlig eller muntlig.

Totalt ble 15 høskolelærere intervjuet. Det ble foretatt tre eller fire intervjuer ved hver av de fire høskolene, og på alle fagretningene som det ble gitt undervisning på, ved hver høskole. Alle de gjennomførte intervjuene varte om lag en time. Intervjuene ble foretatt i oktober 2003.

Hvilke erfaringer og vurderinger høskolelærerne har når det gjelder innhold, utforming og organisering av yrkesfaglærerutdanningen og kvaliteten på utdanningen, kan sammen med resultatene fra spørreskjemaundersøkelsen blant studentene gi nyttige innspill til å vurdere hva som fungerer godt og hvor det er rom for forbedringer.

1.3 Tidligere undersøkelser

Før vi presenterer analysene, vil vi gi leseren noen hovedfunn fra andre undersøkelser som temamessig berører yrkesfaglærerundersøkelsen. Det er gjennomført en rekke undersøkelser som berører de emner som er tatt opp i yrkesfaglærerundersøkelsen. Vi skal her kort presentere resultater fra noen av undersøkelsene som tar opp bakgrunn for valg av utdanning, studenters vurdering av undervisning, jobbing ved siden av studiene og faktorer studenter legger vekt på når de skal velge yrke. Metodemessig er det variasjoner i både måten undersøkelsen er gjennomført på, og hvilke metoder som er brukt. Vi skal her presentere noen av undersøkelsene vi finner interessante å sammenligne resultatene fra yrkesfaglærerundersøkelsen med, samt undersøkelser som vi kan hente relevante resultater fra.

1.3.1 Tidsbruk og vurdering av studiet

”Stud.mag”-undersøkelsene (Wiers-Jenssen & Aamodt 2002) er en av flere undersøkelser av studentenes tidsbruk i forhold til studier og inntektsgivende arbeid ved siden av studiene (eksempler på andre studier om tidsbruk er Berg 1997 og Teigen 1997). ”Stud.mag”-undersøkelsene er gjennomført i tidsrommet 1998-2000. Mer enn 12 000 studenter har deltatt i spørreskjemaundersøkelsene som retter seg mot studenter på lavere grad. Formålet med undersøkelsene er å fange studentenes førsteinntrykk av lærestedet, som trivsel og tilfredshet. Utvalget i undersøkelsene gjenspeiler ikke det totale tilbudet ved norske læresteder, men et bredt spekter av utdanninger er med i undersøkelsen og gir et godt bilde av studentenes studieinnsats i form av tid brukt til studier og studentenes tilfredshet med lærestedet.

Når det gjelder tidsbruk, brukte studentene i disse undersøkelsene i gjennomsnitt ca 30 timer i uken på studierelaterte aktiviteter. Det var stor variasjon mellom de ulike fagene og studentenes studieinnsats. I undersøkelsene ble det funnet tendenser til at studenter som gikk på strukturerte fag med mye undervisning også var de som hadde høy studieinnsats. Det viste seg at hver andre student i undersøkelsen jobbet ved siden av studiene. De som jobbet, brukte i gjennomsnitt 11 timer per uke på deltidsarbeid. Undersøkelsen finner at det er først når deltidsarbeidet omfatter 20 timer eller mer per uke, at studieinnsatsen reduseres vesentlig (Wiers-Jenssen & Aamodt 2002).

Noen av spørsmålene i ”Stud.mag”-undersøkelsene har i tilpasset form blitt benyttet i vår spørreskjemaundersøkelse, og først og fremst spørsmålene som omhandler studentenes vurdering av undervisningstilbudet. Dette gjelder spørsmål som faglig og pedagogisk kvalitet på forelesninger, sammensetning av pensum med mer og vurdering av ulike læringsmetoder, som mengden presenterende undervisning og aktiviserende opplæring. I tillegg har det vært aktuelt å sammenligne hvor mye studentene fra ”Stud.mag”-undersøkelsen jobbet ved siden av studiene i forhold til yrkesfaglærerstudentene i vår spørreskjemaundersøkelse.

Resultatene fra ”Stud.mag.”-undersøkelsene viser at studentene stort sett er fornøyde i sin samlede vurdering av lærestedet, hele tre av fire studenter var positive i sin vurdering. Det var få studenter som var direkte misfornøyde med lærestedet, imidlertid var det variasjon mellom læresteder, og til tross for at mange studenter var fornøyde, oppfatter de lærestedet å ha et forbedringspotensiale (Wiers-Jenssen & Aamodt 2002).

Når det gjelder studentens vurdering av undervisningen, var to av tre fornøyd med den faglige kvaliteten på undervisningen, mens i underkant av halvparten av studentene var fornøyd med den pedagogiske kvaliteten. Det var kun en tredjedel av studentene som var tilfredse med veiledning og annen tilbakemelding fra undervisningspersonalet.

Undersøkelsen fant også at studentenes tilfredshet mellom læresteder og fag varierte, det var en generell tendens til at studenter ved små institusjoner var mer fornøyde enn studenter ved store institusjoner. Fornøydheten hadde sammenheng med forhold som sosialt miljø, pedagogisk kvalitet og administrativ service (Wiers-Jenssen & Aamodt 2002).

1.3.2 Utdannings- og yrkesvalg

Det er gjennomført en rekke undersøkelser om hvilke forhold studenter vektlegger ved utdannings- og yrkesvalg (Sandberg 1993, Edvardsen 1995, Skjersli & Støren 1999, Hovland 2000, Støren 2000, Sandberg 2002). Utdanningsmotivene er mange og studiene det her refereres til, har vist at bakgrunnsvariable som kjønn, sosial bakgrunn, bosted, karaktergrunnlag har betydning når utdanningsvalg skal tas. Mange av de som søker høyere utdanningsønsker å ta en utdanning i tråd med deres interesser, mange ønsker å ta en utdanning for å få det yrket de ønsker seg, eller de ønsker å ”sikre” seg arbeid etter endt utdanning.

På samme måte som for valg av utdanning, vektlegges ulike verdier og preferanser når studenter skal ta stilling til en jobb etter endt utdanning. Vi har sett på en studie der det fokuseres på hvilke verdier og preferanser studenter som er i ferd med å avslutte en profesjonsutdanning, vektlegger når de skal skaffe seg jobb (Dæhlen 2002).

Yrkesvalgverdiene klassifiseres hos Dæhlen som ekspressive eller instrumentelle verdier. Det å være ekspressiv orientert innebærer at innholdet i et yrke i størst grad vektlegges, og at den enkeltes interesser og verdier tilfredstilles jobbmessig. Yrket blir et mål og en verdi i seg selv. Instrumentelle verdier innebærer at jobben primært er et middel for å nå et mål, og er ikke en verdi i seg selv. Instrumentelle verdier kan for eksempel være høy inntekt og sikker jobb.

Dataene som benyttes i artikkelen av Dæhlen, bygger på StudData, som er en database hvor individer følges fra starten på en profesjonsutdanning og videre til utdanningsslutt, samt etter avsluttet utdanning. Dataene ble samlet inn gjennom spørreskjemaer i 2001, og omfatter så godt som samtlige utdanninger ved Høgskolen i Oslo. Det er 16 forskjellige utdanningsprogrammer som analyseres, og spenner fra førskolelærer til journalistutdanning.

Dæhlen finner at studentene ved profesjonsutdanningene generelt sett er mindre opptatt av ”gode inntekts- og avansmuligheter” og mer opptatt av at en fremtidig jobb skal gi dem ”interessante og selvstendige arbeidsoppgaver”. Disse funnene går i retning av at studentene ved profesjonsutdanningene legger mer vekt på de ekspressive sidene ved en fremtidig jobb enn de instrumentelle sidene. Dæhlen finner forskjeller mellom studiene når det gjelder hva studentene synes er viktig i sin vurdering av et jobbtillbud. Sykepleier- og lærerstudentene er de to utdanningstypene som i størst grad vektlegger både det å ha ”interessante og selvstendige arbeidsoppgaver” og det å hjelpe andre. Begge jobbverdiene er av ekspressiv art. Noe overraskende er det at sykepleierstudentene også samtidig i nokså stor grad vektla ”gode inntekts- og avansmuligheter” og ”fleksibilitet” (muligheter for deltidsarbeid, fleksibel arbeidstid og en jobb som gir mye fritid). Kun ingeniørstudentene av de andre utdanningsgruppene la i like stor grad vekt på ”gode inntekts- og avansmuligheter” som sykepleierstudentene. Det betyr at sykepleierstudentene vektlegger både ekspressive og instrumentelle verdier sterkt. Vektleggingen av ekspressive verdier forklares ut fra trekk ved dagens samfunn, utdanningstypenes tradisjon og historie i forhold til rekruttering eller i profesjonssosialiseringen av studentene.

Holm (1989) har tilsvarende skilt mellom ”indre verdier og ”ytre verdier” i sin studie om valg av lærerutdanning; der de indre verdiene handler om holdninger til de arbeidsoppgavene som læreryrket består i, mens de ytre verdiene er knyttet til lønn, status, arbeidsbetingelser med mer. Resultatene fra studien viser at de som velger læreryrket i større grad vektlegger de indre verdiene enn de ytre verdiene.

1.3.3 Flytting

”Studiemobilitet i norsk høyere utdanning” (Roedelè & Aamodt 2001) omhandler studentenes mobilitet mellom norske læresteder. I tillegg berører den også studentenes bakgrunn for å flytte for og studere. Studien følger to studentkull som fullførte videregående opplæring våren 1994 og våren 1997 og som startet videre studier samme høst. Resultatene fra denne rapporten viser at alder har betydning for om individer begynner å studere utenfor hjemfylket. Det viser seg å være størst sannsynlighet for at studenter i aldersgruppen 20-24 år begynner å studere utenfor hjemfylket enn de aller yngste studentene. Studenter i trettiårene er de studentene som i minst grad begynner å studere utenfor hjemfylket og som helst ønsker å studere i hjemfylket, noe som forklares ut fra familieforpliktelser og arbeidsforhold (Roedelè & Aamodt 2001).

Opheim (2003) har studert betydningen av bosted for valg av utdanning og lærested. Opheim finner at det er en stigende tendens til kun å søke opptak lokalt med økende alder, hun finner at dette særlig gjelder for kvinnene.

Disse resultatene er interessante i forhold til yrkesfaglærerstudentene som er relativt ”gamle”, jf. tabell 1.4.

1.4 Rapportens oppbygning

I kapittel 2 beskrives de to utdanningsløpene som fører frem til kompetanse som yrkesfaglærer, yrkesfaglærerutdanningen og praktisk-pedagogisk utdanning. De ulike fagretningene på yrkesfaglærerutdanningen beskrives for den enkelte høyskole, og i tillegg gis en oversikt over studentenes kompetanse, på hvilket grunnlag de ble tatt opp til utdanningen. Det gis også en oversikt over hvilke fagretninger studentene tar og på hvilke høyskoler de tar utdanningen ved.

I kapittel 3 beskriver vi ”hvem” yrkesfaglærerstudentene er, og ser på studentenes bakgrunn.

Kapittel 4 tar for seg bakgrunnen for at studentene valgte yrkesfaglærerutdanningen. Studentene har gjennom spørreskjemaundersøkelsen svart på spørsmål om hvilke informasjonskilder som bidro til at de fikk kjennskap om utdanningen, og hva som var bakgrunnen for at de valgte å begynne på yrkesfaglærerutdanningen. Studentene har også svart på hvilke vurderinger de gjorde i forhold til valget mellom de to utdanningsløpene.

I kapittel 5 vurderer både studentene og høyskolelærerne yrkesfaglærerstudiet. Studentene har vurdert undervisningstilbudet og læringsmetodene og har i tillegg vurdert hva de syntes ble vektlagt i studiet. Høyskolelærerne har vurdert høyskolenes organisering av yrkesfaglærerutdanningen og rammeforhold knyttet til dette.

Kapittel 6 tar opp yrkesfaglærerstudentenes videre utdannings- og yrkesplaner. Gjennom spørreskjemaundersøkelsen har studentene svart på hvilke ønsker og planer de har i forhold til å arbeide i skolen og om de ønsker å undervise etter å ha fullført yrkesfaglærerutdanningen. Studentene har også svart på hvilke faktorer de mener vil ha betydning når de skal velge jobb etter endt utdanning.

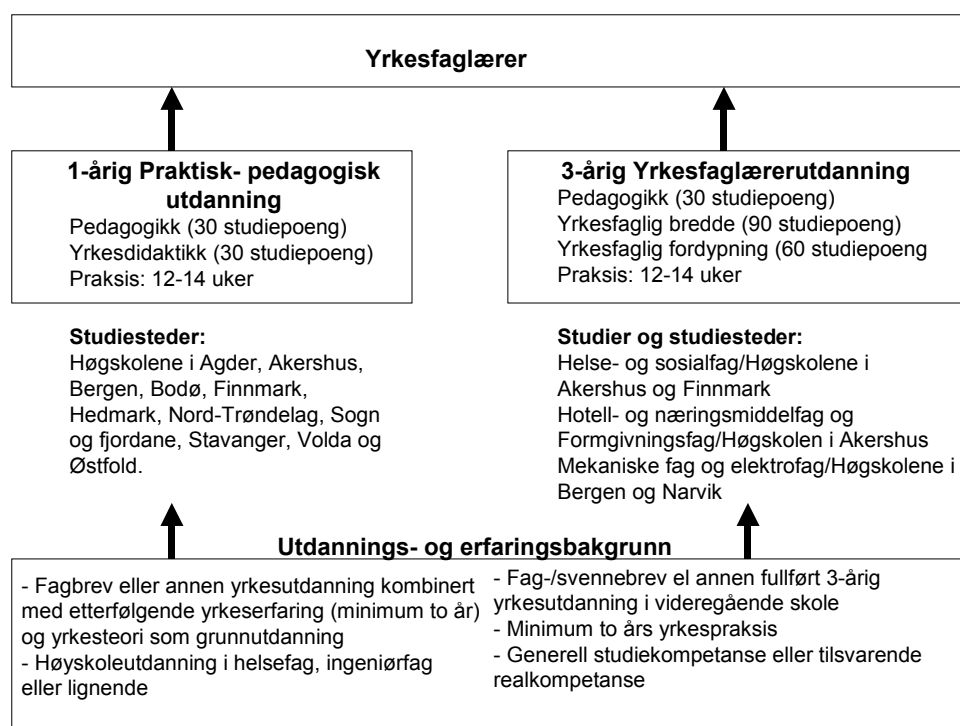
Rapporten avsluttes med å gi et oppsummerende bilde av hvordan utdanningen fungerer, samt at vi har pekt på noen mulige forbedringspunkter.

2 Utdanningen

2.1 Hvordan bli yrkesfaglærer?

I dag er det to utdanningsløp som fører frem til kompetanse som lærer i yrkesfag; ettårig praktisk-pedagogisk utdanning og treårig yrkesfaglærerutdanning. Begge utdanningene kvalifiserer for pedagogisk arbeid i videregående opplæring, voksenopplæring, arbeidsmarkedsopplæring og kan gi kompetanse for å undervise i enkelte fag på mellom- og ungdomstrinnet i grunnskolen. I figur 2.1 har vi gitt en oversikt som sammenligner erfaringsbakgrunn som utdanningene forutsetter og hvor de to ulike utdanningsløpene tilbys.

Figur 2.1 Yrkesfaglærerutdanning vs praktisk-pedagogisk utdanning

Ettårig praktisk-pedagogisk (PPU) utdanning kan tas av studenter som ønsker å kvalifisere seg for læreryrke, både innenfor allmennfag og yrkesfag. Universitetene og en del høyskoler tilbyr praktisk-pedagogisk utdanning for allmennfag, tidligere som påbygning etter avsluttet cand. mag og hovedfag, nå også etter bachelor eller mastergrad. I alt elleve av høgskolene tilbyr i dag praktisk-pedagogisk utdanning for studenter som ønsker å bli yrkesfaglærere og har som opptakskrav fagbrev eller en annen yrkesutdanning på videregående opplæringsnivå med yrkeserfaring og yrketeori som grunnutdanning eller en høyskoleutdanning i helsefag, ingeniørfag eller en liknende utdanning (St.meld nr. 16). Praktisk-pedagogisk utdanning består av totalt 60 studiepoeng:

- *Pedagogikk* (30 studiepoeng), som er felles for allmennfag og yrkesfag.

- *Yrkesdidaktikk* (30 studiepoeng), som for de som skal bli lærere i yrkesfag må rettes mot en av de ulike studieretningene i videregående skole, mens det for lærere i allmennfag som regel velges to fagdidaktiske enheter på bakgrunn av egen utdanning.

Praktistiden er på 12-14 uker. Mange av de utdanningsinstitusjonene som har praktisk-pedagogisk utdanning, har tilbud om deltidsutdanning til lærere som arbeider i skolen og som mangler pedagogisk utdanning (St.meld. nr. 16).

Den treårige yrkesfaglærerutdanningen bygger på generell studiekompetanse, fagbrev, svennebrev eller tilsvarende yrkesutdanning fra videregående skole, samt to års praksis fra yrkeslivet. Har en ikke studiekompetanse, kan en også tas opp på grunnlag av tilsvarende realkompetanse (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 2000). Treårige yrkesfaglærerutdanning består av i alt 180 studiepoeng:

- *Pedagogikk* (30 studiepoeng) er felles for alle yrkesfaglærerstudentene og består av både pedagogikk, didaktikk og noen andre yrkesfaglige felleselementer.
- *Yrkesfaglig bredde* (90 studiepoeng) rettes primært mot grunnkursene i videregående opplæring og gir yrkesfaglig bredde i hele yrkesfagområdet som grunnkurset i hver av de yrkesfaglige studieretningene representerer. Sentralt i denne delen av studiet er yrkesutøvelse og kulturen i de enkelte yrkesfag. Studieenheten omfatter også yrkesdidaktikk.
- *Yrkesfaglig fordypning* (60 studiepoeng) gir fordypning i studentenes egne fag- og yrkesbakgrunn og rettes mot undervisning både på grunn- og videregående kurs. Studieenheten omfatter basis- og støttfag som gir utdypning av grunnlaget for yrkesutøvelsen og utviklingstrekk og endringer innen yrkesfaget.

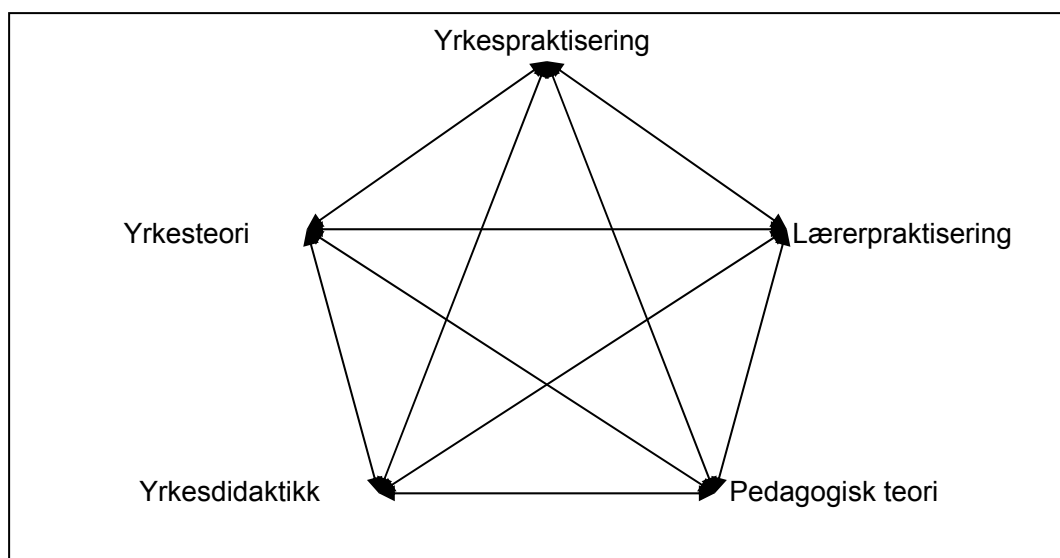
Integrert i utdanningen inngår 12-14 uker veiledet pedagogisk praksisopplæring i pedagogiske virksomheter (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 2000). Den treårige yrkesfaglærerutdanningen skal gi studentene mulighet til å videreutvikle seg fra eget ståsted som yrkesutøver og lærer, og læringsaktivitetene skal skje med utspring i studentenes tidligere kunnskaper og yrkespraksis. Studentene skal også ha yrkespraksis integrert i de yrkesteoretiske fagene.

Sentralt i den treårige yrkesfaglærerutdanningen står det *double praksisfelt* (yrkesutøvelse som fagarbeider/yrkesutøver i arbeidslivet og yrkesutøvelse som yrkesfaglærer). Gjennom den treårige yrkesfaglærerutdanningen skal fag-/yrkeskompetanse videreutvikles til yrkesfaglærerkompetanse. ”Studiet tar sikte på å utvikle kunnskap, ferdigheter og holdninger i forhold til funksjoner og oppgaver, og innsikt i den kultur som preger både læreryrket og de yrker som inngår i studentenes yrkesfagområde. Dette innebærer å utvikle kompetanse både i anvendelse, formidling og læring av yrkesfaglig kunnskap” (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 2000, s. 27). I rammeplan for yrkesfaglærerutdanningen går det under punktet 2.3 Oppbygning og organisering frem at:

”I yrkesfaglærerutdanningen står hensynet til helhet og sammenheng sentralt. De faglige og pedagogiske studiene skal integreres for å binde sammen lærerutdanningen, læreryrket og næringsliv. Den yrkesdidaktiske delen og organiserings- og arbeidsformer skal også bidra til helhet og sammenheng. Studentenes erfaringer, kunnskaper, ferdigheter og holdninger – tilegnet før og under studiet – er utgangspunkt for å utvikle kompetanse for læreryrket” (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 2000, s. 28).

Ved Høgskolen i Bergen hadde de på bakgrunn av intensjonene i rammeplanen laget en modell (figur 2.2) som skal vise helhet og sammenheng i studiet. Modellen stiller opp fem sentrale elementer i utdanningen; yrkesteori, yrkesdidaktikk, pedagogisk teori, yrkespraktisering og lærerpraktisering, og viser hvordan de enkelte elementene står i innbyrdes sammenheng med hverandre. For å ta ett eksempel vil en når en skal ut i lærerpraktisering, trekke vekslers på både kjennskap til yrkespraktisering (hvordan det yrket en skal utdanne elever til utøves i praksis), yrkesteori (det en kan om det faglige innholdet som skal formidles), pedagogisk teori og yrkesdidaktikk (hvordan best legge til rette for læring hos elever i dette faget). For at studiet skal bli en helhet er det derfor viktig at de ulike delene ikke undervises isolert, men at de sees i sammenheng. Utdanningen bør derfor organiseres slik at studentene til en hver tid opplever denne helheten, det være seg gjennom undervisning, problemstillinger eller muligheter for overordnede refleksjoner som favner helheten. Dette kan oppnås ved at innhold og struktur innen hver del, bestemmes og utvikles i lys av, og i relasjon til de andre delene. En kan noe forenklet si at det nye med den treårige yrkesfaglærerutdanningen nettopp er at den har en mulighet til helhet og sammenheng i studiet som er vanskelig å få til i den ettårige praktisk-pedagogiske utdanningen, hvor yrkesteorien allerede er ferdig behandlet.

Figur 2.2 Helhet og sammenheng i studiet.

Nedenfor beskrives mer inngående hver av de fagretningene som per i dag tilbys og som er med i denne undersøkelsen. Beskrivelsen av hvert studietilbud omfatter organisering av studiet, av praksis i skolen og av yrkespraksis, undervisningstilbud, bruk av lærings- og

undervisningsformer og hvordan yrkesdidaktikken ivaretas. Beskrivelsene bygger på studienes fagplaner og intervjuer med høskolelærere og gis for hvert studium, og for hvert lærested der fagretningen tilbys ved to høskoler. Til slutt i kapitlet gjengis kritiske bemerkninger de intervjuede høskolelærerne hadde til høskolenes organisering av yrkesfaglærerutdanningen.

2.2 Opptakskrav og kompetanse

Vi har tidligere redegjort for at opptakskravene til den treårige yrkesfaglærerutdanningen bygger på generell studiekompetanse, fagbrev, svennebrev eller tilsvarende yrkesutdanning fra videregående skole, samt to års praksis fra yrkeslivet. Har en ikke studiekompetanse, kan en også tas opp på grunnlag av tilsvarende realkompetanse (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 2000). Imidlertid var det de to første studieårene (2000/2001 og 2001/2002) unntak fra denne opptaksregelen, studenter kunne komme inn uten to års yrkespraksis². Her skal vi gå inn og se på hvilket kompetansegrunnlag søkere til utdanningen tas opp på.

I spørreskjemaet til studentene ble det spurt om på hvilket grunnlag de ble tatt opp på yrkesfaglærerutdanningen. De fleste studentene ble tatt opp på grunnlag av vurdert realkompetanse, dette gjelder for 66 prosent av respondentene. Nær 32 prosent av respondentene ble tatt opp på grunnlag av generell studiekompetanse. De resterende nær tre prosentene oppga at de ble tatt opp på yrkesfaglærerutdanningen på annet grunnlag enn vurdert realkompetanse og generell studiekompetanse. Disse respondentene ble ifølge studentenes egne opplysninger tatt opp på yrkesfaglærerutdanningen under en særordning som eksisterte på studiet det året yrkesfaglærerutdanningen startet, samt året etter. Dette gjelder derfor i hovedsak for andre- og tredjeårsstudentene (av de totalt åtte studentene dette gjaldt, var det fire andreårsstudenter og tre tredjeårsstudenter), i og med at det for det aktuelle studieåret var et unntak fra opptaksreglene og at det var nok med yrkeskompetanse eller studiekompetanse, og ikke behov for to års arbeidserfaring.

Tabell 2.1 Opptaksgrunnlag for studentene ved yrkesfaglærerutdanningene. Prosent. (N=281)

	Prosent
Vurdert realkompetanse	65,5
Generell studiekompetanse	31,7
Annet	2,8
Totalt	100,0

Når det gjelder studentenes kompetanse ved opptak ble studentene bedt om å oppgi hvilken utdanning og utdanningsnivå de hadde fullført før de begynte på yrkesfaglærerutdanningen. Studentene ble gitt alternativene *yrkeskompetanse* og *generell*

² Denne særordningen gjaldt dermed andre- og tredjeårsstudenter som deltok i spørreskjemaundersøkelsen.

studiekompetanse fra videregående opplæring, samt *annen utdanning*. Med begrepene yrkeskompetanse og generell studiekompetanse forstår vi ifølge Opplæringslova (§ 3-3) følgende: Personer med yrkeskompetanse innebærer at den enkelte har oppnådd fagbrev, svennebrev eller vitnemål. Betegnelsen yrkeskompetanse dokumenterer at eleven er kvalifisert for å utøve et yrke. Vitnemål oppnås i fag der hele utdanningen tas i skole. Fag- og svennebrev oppnås i fag der deler av utdanningen består av læretid og avsluttes med en fag- eller svenneprøve. Svennebrev gis i håndverkspregede fag, og fagbrev gis i øvrige yrkesfag. Generell studiekompetanse innebærer å ha oppnådd vitnemål som dokumenterer at den enkelte har en generell kompetanse til å begynne i høyere utdanning. Annen utdanning omfatter utdanning ut over videregående nivå, studentene har hatt anledning til å kommentere hvilken type utdanning dette er, noe de har gjort i varierende grad.

Svarene på dette spørsmålet innebærer muligens en underrapportering av antallet som har yrkeskompetanse, muligens også antallet som har generell studiekompetanse³. Gjennom en kombinasjon av dobbeltavkryssinger og tilleggsopplysninger som studentene har gitt når de har svart ”annen utdanning”, får vi følgende bilde:

Nær 85 prosent har krysset av for yrkeskompetanse; 70 prosent for kun yrkeskompetanse og nær 15 prosent for både yrkeskompetanse og studiekompetanse (”dobbeltkompetanse”). Her kan det være en underrapportering, siden også noen av dem som bare har krysset av for studiekompetanse eller ”annen utdanning”, trolig har yrkeskompetanse. Vi kan derfor ikke konkludere at 15 prosent er blitt opptatt ved yrkesfaglærerutdanningen uten å ha yrkeskompetanse, men kan konkludere med sikkerhet at det store flertallet har yrkeskompetanse.

Vel åtte prosent av respondentene svarte at de hadde fullført ”annen utdanning”. Disse har ofte oppgitt at dette gjaldt teknisk fagskole, ulike kortere høgskoleutdanninger og ulike fag på universitetsnivå. Disse må regnes som å ha generell studiekompetanse, og mange av dem har som nevnt trolig også yrkeskompetanse. I tillegg til disse har 22 prosent krysset av for generell studiekompetanse. Vi kan dermed anslå at andelen med generell studiekompetanse var om lag 30 prosent.

Dette stemmer overens med svarene på spørsmålet om *på hvilket grunnlag de ble tatt opp* på yrkesfaglærerutdanningen. ”Generell studiekompetanse” ble da oppgitt av nær 32 prosent, mens nær 66 prosent svarte ”vurdert realkompetanse”.

---

³ I spørreskjemaet står det ”sett bare ett kryss” over spørsmålet om hvilken utdanning de hadde fullført før de begynte på yrkesfaglærerutdanningen. Mange har imidlertid satt to kryss, og mange har gitt tilleggsinformasjon, slik at vi gjennom dette trolig har fått en ganske riktig fordeling av respondentenes fullførte utdanning.

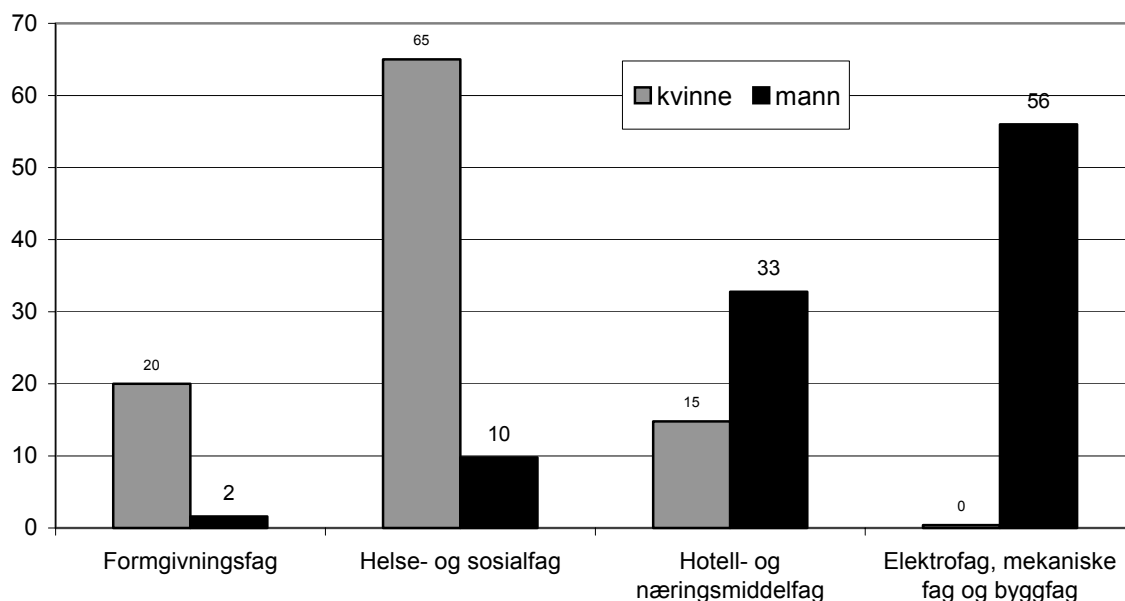
2.3 Hvilke fagretninger tar de og hvor studerer de?

Vi har i spørreskjemaet bedt studentene oppgi hvilken høyskole og fagretning de gikk på. Over halvparten av studentene (53 prosent) gikk på fagretningen helse- og sosialfag, som dermed er den største fagretningen. Dernest kommer hotell- og næringsmiddelfag og formgivningsfag med en andel på henholdsvis 19 og 16 prosent. De øvrige fagretningene elektrofag, mekaniske fag og byggfag er forholdsvis små fagretninger, og de vil av hensyn til anonymisering i forhold til studentene som har besvart spørreskjemaundersøkelsen, heretter bli slått sammen og behandlet som en fagretning. Disse tre fagretningene utgjør til sammen en andel på vel 12 prosent av respondentene som var med i undersøkelsen.

Tabell 2.2 Fagretninger og studiested. Prosent

	Høgskolen i Akershus (N=202)	Høgskolen i Bergen (N=17)	Høgskolen i Finnmark (N=48)	Høgskolen i Narvik (N=18)	Total (N=285)
Formgivningsfag	22,8	-	-	-	16,1
Helse- og sosialfag	51,0	-	100	-	53,0
Hotell- og næringsmiddelfag	26,2	-	-	-	18,6
Elektrofag	-	41,2	-	-	2,5
Mekaniske fag	-	58,8	-	83,3	8,8
Byggfag	-	-	-	16,7	1,1

Vi skal her se på hvilke fagretninger kvinnelige og mannlige studentene i undersøkelsen har valgt. Resultatene viser et velkjent mønster for hvilke fagretning kvinner og menn velger. Av kvinnene var de fleste på fagretningene formgivningsfag og helse- og sosialfag, av mennene var de fleste på hotell- og næringsmiddelfag, elektrofag, mekaniske fag og byggfag (se f.eks. Jørgensen 1999, 1993). Dette samsvarer med den skjeve kjønnsfordelingen på yrkesfag i videregående opplæring (Støren & Arnesen 2003, Støren m.fl. 1998).

Figur 2.3 Kjønn og fagretning. Prosent avrundede tall. ($N_{kvinner}=224$, $N_{menn}=61$)

2.4 Fagretningene

2.4.1 Helse- og sosialfag

Treårig yrkesfaglærerutdanning i helse- og sosialfag tilbys ved Høgskolen i Akershus og Høgskolen i Finnmark.

Høgskolen i Finnmark

Ved Høgskolen i Finnmark ble nye studenter tatt opp på yrkesfaglærerutdanningen høsten 2000, 2001 og 2002, men ikke høsten 2003. I følge de intervjuede høgskolelærerne ble dette pekt på som uheldig i forhold til rekruttering av nye studenter.

Studiet kan enten tas over tre år med 60 studiepoeng⁴ hvert år i Alta (se tabell 2.3), eller over fire år med 45 studiepoeng hvert år desentralisert i Tromsø (se tabell 2.4).

⁴ I tabellene i denne rapporten vil studiepoeng forkortes til sp.

Tabell 2.3 Organisering av fagtilbud i fagretning for helse- og sosialfag over tre år ved Høgskolen i Finnmark

År	Pedagogikk	Yrkesfaglig bredde	Yrkesfaglig dybde
1	Pedagogikk 6 sp	Sosialpedagogisk arbeid 15 sp Helsefremmende arbeid 15 sp Opplæring og yrkesfagenes egenart 15 sp	Basis/støttefag 9 sp
2	Pedagogikk 9 sp	Endring/utviklingsarbeid 15 sp Forebyggende helsearbeid 15 sp	Basis/støttefag 21 sp
3	Pedagogikk 15 sp	Kulturarbeid 15 sp	Endring/utviklingsarbeid 15 sp Basis/støttefag 15 sp

Tabell 2.4 Organisering av fagtilbud i fagretning for helse- og sosialfag over fire år ved Høgskolen i Finnmark

År	Pedagogikk	Yrkesfaglig bredde	Yrkesfaglig dybde
1	Pedagogikk 6 sp	Helsefremmende arbeid 15 sp Opplæring og yrkesfagenes egenart 15 sp	Basis/støttefag 9 sp
2	Pedagogikk 9 sp	Endring/utviklingsarbeid 15 sp	Basis/støttefag 21 sp
3	Pedagogikk 15 sp	Forebyggende helsearbeid 15 sp	Basis/støttefag 15 sp
4		Sosialpedagogisk arbeid 15 sp Kulturarbeid 15 sp	Endring/utviklingsarbeid 15 sp

Undervisningstilbudet er modulbasert og samlingsbasert for begge variantene. Hver samling går over fem ukedager, hvor de som tar studiet over tre år, har en samling per måned (syv samlinger per år), mens de som tar det over fire år har noen færre samlinger per år (seks samlinger per år).

I følge fagplanen for yrkesfaglærerutdanningen i helse- og sosialfag ved Høgskolen i Finnmark oppgis det at det vektlegges at studiet vil være preget av åpne og fleksible arbeidsformer. Ved valg av arbeidsformer vil studentenes erfaringslæring og oppgavearbeid understøttes med kartleggings-, instruksjons- og undervisningsøvelser, forelesninger, gruppearbeid, oppgaveseminar, selvstudier, prosjekt- og teamarbeid, rollespill, kasusbeskrivelser, studentframlegg, loggskrivning, refleksjonsnotater og veiledning underveis, samt vurdering og tilbakemeldinger etter gjennomførte oppgaver.

Yrkesdidaktikken er nedfelt som eget målområde innenfor hver studieenhet, og studentene har obligatoriske didaktiske oppgaver i forbindelse med hver praksisperiode. Studentene har fire treukers perioder med veiledet pedagogisk praksis i videregående skole; det første året har de en praksisperiode på vårparten, andre året en praksisperiode før jul og en praksisperiode en stund etter jul, og tredje året en praksisperiode før jul. De som tar studiet over fire år, har ingen praksis i skolen det fjerde året. Studentene får en formell vurdering etter hver praksisperiode, uttrykt med karakteren bestått/ikke bestått. Studentene har også yrkesfaglig praksis som en del av utdanningen. For studenter som tar utdanningen over tre år, er yrkesfaglig praksis integrert i undervisning i yrkesfaglig bredde og dybde det første og andre studieåret, mens de fjerde studieår har yrkesfaglig praksis på ulike arbeidsplasser/bedrift/institusjoner. For studenter som tar studiet over fire år, er yrkesfaglig

praksis integrert i undervisningen første, andre og tredje år, mens de det tredje året har tre ukers yrkesfaglig praksis i arbeidslivet. Studiestedet prøver å legge til rette for at studentene skal få ha praksis i nærheten av sitt hjemsted, så langt det lar seg gjøre.

Underveis i studiet skjer vurderingen gjennom obligatoriske skriftlige lærings/arbeidsoppgaver i hver studiemodul. Avsluttende eksaminering for større enheter fag skjer fra andre studieår gjennom skriftlige skoleeksamener, individuelt prosjektarbeid med muntlig høring og prosjektarbeid i gruppe kombinert med skriftlig skoleeksamen.

Høgskolen i Akershus

Høgskolen i Akershus har siden høsten 2000 tatt inn nye studenter hvert år på fagretning for helse- og sosialfag. Studiet er fleksibelt i den forstand at det tilbys både som heltidsstudium over tre år og som deltidsstudium over fire og et halvt. Studenter kan også ta deler av studiet, eller de kan søke om fritak for deler av studiet. Vanligvis får de fritak for pedagogikk og pedagogisk praksis hvis de har praktisk-pedagogisk utdanning fra før. En kan også få fritak for dokumenterte studiepoeng i fag, men det har ikke vært vanlig at det søkes om dette.

For studieåret 2000/01 og 2001/02 ble undervisningen gitt separat for studenter i heltids- og deltidsklasser. Heltidsstudentene hadde timebasert undervisning hver uke, mens deltidsstudentene hadde undervisningen i samlinger. Fra studieåret 2002 har høgskolen gått over til å organisere heltids- og deltidsstudenter i samme klasse, og organisert all undervisning i ukessamlinger. Det er flere samlinger for heltidsstudenter enn for deltidsstudenter. De som tar studiet på deltid, vil ta noen samlinger sammen med heltidsstudenter fra ett kull og noen samlinger sammen med heltidsstudenter fra et annet kull. I fagplanen er kun organisering av rekkefølgen på fagtilbudet for heltidsstudenter, se tabell 2.5. Deltidsstudenter vil bruke lenger tid enn angitt i tabell 2.5, og rekkefølgen på fagene kan variere noe i forhold til ved et heltidsstudium.

Tabell 2.5 *Organisering av fagtilbud i fagretning for helse- og sosialfag over tre år ved Høgskolen i Akershus*

År	Pedagogikk	Yrkesfaglig bredde	Yrkesfaglig fordypning
1	Pedagogikk 6 sp	Opplæring og yrkesfagenes egenart 15 sp Helsefremmende omsorgsarbeid 15 sp Forebyggende arbeid 15 sp	Basis- og støttefag 9 sp
2	Pedagogikk 9 sp	Sosialpedagogisk arbeid 15 sp Kulturarbeid 15 sp Endring og utvikling 15 sp	Yrkesfaglig fordypning 9 sp
3	Pedagogikk 15 sp		Endring og utvikling 15 sp Yrkesfaglig fordypning 30 sp: - yrkesfaglige primæroppgaver - tjenesteutvikling og tjenesteyting - ledelses- og organisasjonsutvikling 30 sp

Når det gjelder organiseringen av praksis, har heltidsstudenter fire ukers praksis i videregående skole hvert år, mens deltidsstudenter har tre praksisperioder på fire uker fordelt på andre, tredje og fjerde studieår. I hver praksisperiode har studentene først en uke med observasjon og deretter tre uker undervisningspraksis. I løpet av praksisperiodene skal studentene ha praksis både på grunnkurs og videregående kurs innenfor eget yrkesfagområde, og de kan i tillegg ha praksis i grunnskole eller andre opplæringsarenaer. I samarbeid med øvingslærerne (lærere ved den skolen studenten har praksis som har ansvar for studenten i praksisperioden) og høgskolens fag- og pedagogikklærere forbereder studentene praksisperioden, gjennomfører den på praksisstedet og dokumenterer arbeidet i etterkant. Studenten får veiledning og vurdering underveis i praksisperiodene. Studentene vurderes etter hver praksisperiode med karakteren bestått/ikke bestått. Studentene har også tre til fire yrkespraksisperioder hvor de følger arbeid i et annet yrke enn de selv har yrkespraksis fra.

De kan for eksempel følge en ambulanse i arbeid. Studentene forteller til hverandre om hva de har opplevd på ulike arbeidsplasser. Ved å se utøvelse av yrker i praksis og ved å dele med hverandre får de et godt innblikk i alle de yrkene helse- og sosial fag utdanner til på vgs.

Yrkesdidaktikken er integrert i opplæringen i bredde og dybdefagene, og det ble påpekt som viktig å hele tiden trekke inn yrkesdidaktikken i yrkesteoriundervisningen.

Jeg trekker hele tiden inn yrkesdidaktikk i yrkesteoriundervisningen og relaterer undervisningen til praksis, for eksempel spør jeg: Hva trenger dine elever i videregående skole å lære, hvorfor trenger de å lære dette?

I fagplan for yrkesfaglærerutdanningen i helse- og sosialfag ved Høgskolen i Akershus er det under pedagogikkdelen av studiet satt opp en rekke prinsipper for valg av arbeidsmåter, som er felles for alle tre fagretningene som tilbys ved Høgskolen i Akershus. Disse prinsippene er: praksisorientering, problemorientering, erfaringslæring, opplevelsorientering, verdiorientering, eksemplarisk undervisning, studentdeltagelse, medinnflytelse og medansvar og målstyring. I fagplanen vises det til at den overordnede pedagogiske/didaktiske teori er erfaringslæring og at undervisningen skal ha et utforskende og utviklingsorientert perspektiv. Ved valg av lærings-/arbeidsformer pekes det på at disse skal være varierte, at det vil være aktuelt å understøtte studentenes erfaringslæring gjennom ekskursjoner, kasusbeskrivelser, kartleggings- instruksjons- og undervisningsøvelser, forelesninger, gruppearbeider, selvstudier, prosjekt- og teamarbeid, rollespill, studentframlegg, loggskrivning, refleksjonsnotater og veiledning underveis, samt vurdering og tilbakemelding etter gjennomførte oppgaver. En høgskolelærer fremhevet at:

Studentene må lære å beherske alle undervisningsmetoder og kunne velge bevisst mellom dem. Jeg legger derfor vekt på å bruke ulike metoder, som for eksempel PBL, storyline, rollespill med mer. Vi har også noe forelesninger.

Vurdering gis gjennom hele studiet og studentene har en rekke obligatoriske oppgaver de må levere inn for vurdering. Ved fastsettelse av karakterer for ulike deler av studiet legges det både vekt på mappevurdering (mappen består av et utvalg tidligere obligatoriske

arbeider/oppgaver) og annen form for eksaminering som individuell muntlig eksamen, skriftlig skoleeksamen eller individuell skriftlig hjemmeoppgave.

2.4.2 Hotell- og næringsmiddelfag

Treårig yrkesfaglærerutdanning i hotell- og næringsmiddelfag tilbys ved høghskolen i Akershus. Høghskolen har tatt inn nye studenter på denne fagretningen hvert år siden oppstart. Høsten 2000 ble studiet kun tilbudt som heltidsstudium hvor studentene fikk undervisning hver uke. Høsten 2001 ble studiet tilbudt både som heltidsstudium og som deltidsstudium. Heltidsstudentene som startet høsten 2001, hadde undervisning hver uke og deltidsstudentene som startet høsten 2001, hadde fire dagers samling hver fjerde uke. Det var svært få heltidsstudenter som startet høsten 2001, og høghskolen måtte derfor gå bort fra å ha et eget tilbud om undervisning hver uke. Fra høsten 2002 har undervisningen for nye studenter kun blitt gitt i samlinger på fire dager hver fjerde uke. Studiet er fleksibelt ved at det er organisert slik at studentene selv kan velge underveis om de vil ta studiet på heltid, det vil si 60 studiepoeng i året, eller om de vil ta det på deltid over maksimalt fire og et halvt år. Ønsker en student å ta studiet på deltid, tas noen samlinger sammen med heltidsstudenter fra et kull og andre deler av studiet sammen med heltidsstudenter fra et annet kull. Studenter kan også ta deler av studiet, eller de kan søke om fritak for deler av studiet. Vanligvis får de fritak for pedagogikk og pedagogisk praksis hvis de har praktisk pedagogisk utdanning fra før. En kan også få fritak for dokumenterte studiepoeng i fag, men hittil har ingen søkt om dette.

I fagplanen er det kun organisering av rekkefølgen på fagtilbudet for heltidsstudenter som er angitt, se tabell 2.6. Deltidsstudenter vil bruke lenger tid enn angitt i tabell 2.6, og rekkefølgen på fagene kan variere noe i forhold til ved et heltidsstudium.

Tabell 2.6 Organisering av fagtilbud i fagretning for hotell- og næringsmiddelfag over tre år ved Høghskolen i Akershus

År	Pedagogikk	Yrkesfaglig bredde	Yrkesfaglig fordypning
1	Pedagogikk 6 sp	<ul style="list-style-type: none"> • Råvarevurdering av næringsmidler • Produksjon av næringsmidler • Måltids og menyplanlegging Til sammen 45 sp	<ul style="list-style-type: none"> • Hygienearbeid og næringsmiddelproduksjon • Næringsmiddelkjemiske endringer i mat og drikke Til sammen 9 sp
2	Pedagogikk 12 sp	<ul style="list-style-type: none"> • Internkontroll og kvalitetssikring innenfor hotell- og næringsmiddelfag • Produktutvikling innen hotell- og næringsmiddelfag • Presentasjon, salg og service innen hotell- og næringsmiddelfag Til sammen 45 sp	Spesialkost 3 sp
3	Pedagogikk 12 sp		Fordypning i eget yrke 48 sp

Organiseringen av praksis er den samme for alle tre fagretningene som tilbys ved Høgskolen i Akershus når det gjelder heltidsstudenter. Heltidsstudenter har fire ukers praksis i videregående skole hvert år. Ved fagretning for hotell- og næringsmiddelfag gjennomfører deltidsstudentene praksis som om de skulle vært heltidsstudenter, de har praksis hvert år de tre første årene. Dersom en deltidsstudent av ulike grunner ikke gjennomfører en praksisperiode, må denne tas om igjen året etter i en ny klasse (sammen med kullet som startet ett år etter). I hver praksisperiode har studentene først en uke med observasjon og deretter tre uker med undervisningspraksis. I løpet av praksisperiodene skal studentene ha praksis både på grunnkurs og videregående kurs innenfor eget yrkesfagområde, og de kan i tillegg ha praksis i grunnskole eller andre opplæringsarenaer. I samarbeid med øvingslærerne (lærere ved den skolen studenten har praksis som har ansvar for studenten i praksisperioden) og høgskolens fag- og pedagogikklærere forbereder studentene praksisperioden, gjennomfører den på praksisstedet og dokumenterer arbeidet i etterkant. Studenten får veiledning og vurdering underveis i praksisperiodene. Studentene vurderes etter hver praksisperiode med karakteren bestått/ikke bestått. Studentene har fire ukers yrkespraksis i ulike hotell- og næringslivsbedrifter enn de selv har tidligere yrkespraksis fra.

I lærerintervjuet ble det fremhevet at yrkesdidaktikken skal behandles sammen med yrkesteorien i bredde- og dybdefagene. Det ble imidlertid påpekt at det var usikkert i hvilken grad dette hadde vært gjort hos enkelte timelærere.

Yrkesdidaktikken er lagt inn i fagene, den skal flettes inn i fagene, men det blir kanskje litt tilfeldig. Jeg vet at jeg og min kollega som er her på fulltid gjør det, men hva timelærerne gjør er jeg ikke sikker på. Er ikke sikker på at de er like bevisste. Dette har vi nå tatt tak i og fra dags dato vil dette integreres mer planmessig enn tidligere.

I fagplan for fagretning for hotell- og næringsmiddel ved Høgskolen i Akershus er det under pedagogikkdelen av studiet satt opp en rekke prinsipper for valg av arbeidsmåter i studiet, de samme som for fagretningene helse- og sosialfag og formgivningsfag ved samme høgskole. Disse prinsippene er: praksisorientering, problemorientering, erfaringslæring, opplevelsesorientering, verdiorientering, eksemplarisk undervisning, studentdeltagelse, medinnflytelse og medansvar og målstyring. I fagplanen vises det til at den overordnede pedagogiske/didaktiske teori er erfaringslæring, og at undervisningen skal ha et utforskende og utviklingsorientert perspektiv. Ved valg av lærings/arbeidsformer pekes det på at disse skal være varierte, at det vil være aktuelt å understøtte studentenes erfaringslæring gjennom ekskursjoner, kasusbeskrivelser, kartleggings- instruksjons- og undervisningsøvelser, forelesninger, gruppearbeider, selvstudier, prosjekt- og teamarbeid, rollespill, studentframlegg, loggskrivning, refleksjonsnotater og veiledning underveis, samt vurdering og tilbakemelding etter gjennomførte oppgaver. I et intervju forklarte en høgskolelærer følgende om hvordan opplæringen i studiet som helhet var lagt opp:

Vi har alle mulig forskjellige opplæringsformer, litt forelesning, litt gruppearbeid, litt at de må finne frem på biblioteket, litt at de må undervise hverandre, stasjonsundervisning. Jeg legger vekt på eksemplarisk undervisning. På en

samling legger jeg først opp til at studentene får oversikt over feltet. Deretter jobber de med gruppeoppgaver eller med individuelle oppgaver. Vi benytter også rollespill, caseøvelser, prosjektoppgaver, fagartikkelskriving, refleksjonsnotater, logger osv.

Vurdering gis gjennom hele studiet ved at studentene har en rekke obligatoriske innleveringsoppgaver. Ved fastsettelse av karakter for ulike deler av studiet legges det både vekt på mappevurdering (en mappe består av et utvalg av de obligatoriske oppgavene den enkelte student har fått vurdert) i tillegg til andre former for eksaminering som hjemmeeksamen, muntlig skole og innlevering av skriftlig arbeid. I intervjuet med en høgskolelærer ble det pekt at de ikke benyttet skriftlig skoleeksamen på dette studiet.

2.4.3 Formgivningsfag

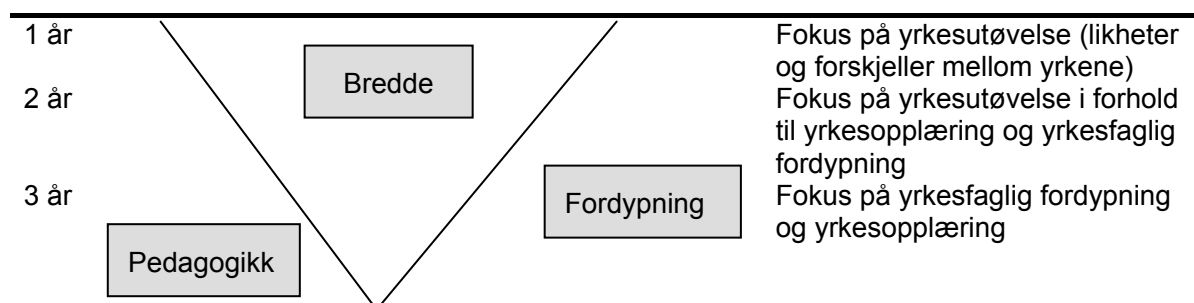
Treårig yrkesfaglærerutdanning i formgivningsfag tilbys ved Høgskolen i Akershus hvor det har blitt tatt inn nye studenter hvert år. Organiseringen av studiet er fleksibel slik at heltid, deltid og etter- og videreutdanning kan kombineres og tilpasses etter den enkelte students behov. Studiet kan tas som heltidsstudium⁵ hvor studentene tar 60 studiepoeng hvert år over tre år, og som deltidsstudium som kan gjennomføres på fra fire til seks år. Studenter kan også ta deler av studiet eller de kan søke om fritak for deler av studiet. Vanligvis får de fritak for pedagogikk og pedagogisk praksis hvis de har praktisk pedagogisk utdanning fra før. En kan også få fritak hvis en har en yrkesteoretisk utdanning fra før, og for dokumenterte studiepoeng i andre studier/fag, men det har ikke vært vanlig at det søkes om dette.

Undervisningen er organisert i samlinger på seks dager hver sjettede uke for de som går heltid og på fire dager hver sjettede uke for de som går deltid. Deltidsstudentene starter sammen med en klasse som de følger i tre år, hvor de følger deler av undervisningen. Studentene kan følge andre kull i deler av studiet, dersom de vil korte ned studietiden, vil arbeide mer med noe eller for eksempel mister en samling sammen med sitt kull. Deltidsstudiet konkretiseres og planlegges av den enkelte student i samarbeid med høgskolen.

I fagplanen for fagretning for formgivningsfag påpekes det at studieenheter i pedagogikk (30 sp) yrkesfaglig bredde (90 sp) som er tjenesteyting (15 sp), industri (15 sp), håndverk (45 sp) og kulturhåndverk (15 sp), skal ved fulltidsstudium gå over alle tre årene, men størst omfang tidlig i studiet. Yrkesfaglig fordypning (60 sp) som består av basis- og støttefag (45 sp) og utvikling og endring (15 sp) skal ha størst omfang i slutten av studiet (se tabell 2.5). Rekkefølgen på arbeidsperiodene og oppgavene er noe annerledes for deltidsstudenter.

---

⁵ I fagplanen for fagretning for formgivningsfag ved høgskolen i Akershus omtales det vi i denne rapporten har kalt heltidsstudium, som fulltidsstudium.

Figur 2.4 Hovedmodell for fulltidsstudiet i yrkesfaglærerutdanning i formgivningsfag ved Høgskolen i Akershus

Organiseringen av pedagogiske praksis er den samme for alle tre fagretningene som tilbys ved Høgskolen i Akershus når det gjelder heltidsstudenter. I fagretning for formgivningsfag har heltidsstudenter fire ukers praksis i videregående skole hvert år, mens deltidsstudenter har tre praksisperioder på fire uker fordelt på andre, tredje og fjerde studieår. I hver praksisperiode har studentene først en uke med observasjon og deretter tre uker undervisningspraksis. I løpet av praksisperiodene skal studentene ha praksis både på grunnkurs og videregående kurs innenfor eget yrkesfagområde, og de kan i tillegg ha praksis i grunnskole eller andre opplæringsarenaer. I samarbeid med øvingslærerne (lærere ved den skolen studenten har praksis som har ansvar for studenten i praksisperioden) og høgskolens fag- og pedagogikklærere forbereder studentene praksisperioden, gjennomfører den på praksisstedet og dokumenterer arbeidet i etterkant. Studenten får veiledning og vurdering underveis i praksisperiodene. Studentene vurderes etter hver praksisperiode med karakteren bestått/ikke bestått. Studentene skal ha 16 ukers yrkesfaglig praksis i ulike yrker innenfor fagretningen i bedrift og arbeidsliv.

Av fagplan for fagretning for formgivningsfag ved Høgskolen i Akershus går det frem at yrkesdidaktikken skal være en integrert del av alle studieenheter. I forbindelse med pedagogikkdelen av studiet er det i fagplanen satt opp en rekke prinsipper for valg av arbeidsmåter i studiet, de samme som for fagretningene helse- og sosialfag og hotell- og næringsmiddelfag ved samme høgskole. Disse prinsippene gjelder i fagretning for formgivningsfag for hele studiet og er: praksisorientering, problemorientering, erfaringslæring, opplevelsesorientering, verdiorientering, eksemplarisk undervisning, studentdeltagelse, medinnflytelse og medansvar og målstyring. I fagplanen vises det til at undervisningen skal ha et utforskende og utviklingsorientert perspektiv. Ved valg av lærings/arbeidsformer pekes det på at disse skal være varierte, at det vil være aktuelt å understøtte studentenes erfaringslæring gjennom ekskursjoner, kasusbeskrivelser, kartleggings- instruksjons- og undervisningsøvelser, forelesninger, gruppearbeider, selvstudier, prosjekt- og teamarbeid, rollespill, studentframlegg, loggskrivning, refleksjonsnotater og veiledning underveis, samt vurdering og tilbakemelding etter gjennomførte oppgaver. I et intervju forklarte en høgskolelærer følgende om hvordan opplæringen i studiet som helhet var lagt opp:

Jeg legger vekt på å bruke varierte opplæringsformer. Forelesningsformen brukes først og fremst som introduksjon til et emne og oppsummering. Jeg kombinerer forelesning med dialog, som bærer preg av å utfordre den enkelte til egen

refleksjon. Vi bruker også problembasert læring, og studentene går i grupper hvor de drøfter eller holder innlegg for hverandre. Vi setter inn ressursforelesning etter behov.

Vurdering gis gjennom hele studiet ved at studentene har en rekke obligatoriske arbeider og de skal utarbeide refleksjonsnotat hvor de selv vurderer sin egen kompetanse. Studentene har også et utviklingsprosjekt som fortrinnsvis gjennomføres i grupper på to til fem studenter. Ved fastsettelse av karakter for ulike deler av studiet legges det både vekt på mappevurdering (en mappe består av et utvalg av de skriftlige arbeidene som er gjennomført) i tillegg til muntlig eksamen.

2.4.4 Elektrofag, mekaniske fag og byggfag

Fagretningene elektrofag og mekaniske fag tilbys ved Høgskolen i Bergen og Høgskolen i Narvik. Høgskolen i Narvik tilbyr i tillegg fagretning for byggfag. Nedenfor beskrives organisering av fagretningene etter høgskole.

Høgskolen i Bergen

Høgskolen i Bergen gikk høsten 2000 og 2001 ut med tilbud i fagretningene elektrofag og mekaniske fag, men de slet med rekrutteringen til disse studiene. I håp om å bedre rekrutteringsgrunnlaget, utarbeidet høgskolen for studieåret 2002/03 egne fagplaner i teknologiske fag ved å lage til et felles kurs for elektro- og mekaniske fag. Høsten 2002 var fagretning for teknologiske fag dermed det studietilbudet det var mulighet å søke. Det kom ikke i gang siden rekrutteringen sviktet. Høgskolen har ikke tatt inn nye studenter studieårene 2002/2003 og 2003/2004.

Studietilbudet gis kun som heltidsstudium med undervisning hver uke. Studiet er fleksibelt i den forstand at:

- Studenter som tidligere har tatt praktisk pedagogisk utdanning, har fått fritak for det en har hatt tidligere.
- Studenter som har arbeidet i skolen, har fått fritak for deler av undervisningspraksisen i skolen (fritak for å være medlærer, men ikke å observere undervisning og å planlegge, gjennomføre og evaluere egen undervisning).
- Studenter som var ansatt i skoleverket, fikk mulighet til å tilpasse egen undervisning og aktiviteten som skulle foregå i yrkesfaglærerutdanningens regi.
- Undervisningstilbudet ble også tilpasset studentenes behov for å ha lønnet arbeide ved siden av studiet. I elektrofag ble dette imøtekommet ved å konsentrere undervisningen til to dager per uke.

Høgskolen i Bergen bruker ”It`s learning”, som er en e-læringsplattform, som verktøy hvor blant annet oversikt over oppgaver og forelesninger er blitt lagt ut. På denne måten har studenter kunnet arbeide andre steder enn ved skolen og levere oppgaver og få veiledning tilbake via denne elektroniske plattformen/verktøyet.

Ved Høgskolen i Bergen har studentene på de ulike fagretningene felles undervisning i pedagogikk. Av tabell 2.7 og 2.8 ser en at for studenter som startet høsten 2000 ved begge fagretningene, strakk undervisning i pedagogikk og undervisningspraksis i skolen seg over alle tre årene. Undervisningen og læringsarbeidet i pedagogikk er lagt opp som forelesninger, problemorientert undervisning, gruppearbeid, veiledning med utgangspunkt i erfaringslæring, problembasert læring, prosjektarbeid, loggskrivning og kollegabasert veiledning. Praksis i skolen er organisert i tre bolker med fire uker praksis hvert studieår. Første studieår skal studentene observere undervisning i videregående skole, andre studieår skal de være medlærere og tredje året skal de ha ansvar for å planlegge og å gjennomføre undervisning, samt evaluere i etterkant. Undervisning i yrkesfaglig bredde foregikk første og andre studieår, og yrkesfaglig fordypning var plassert til siste semester andre studie år og til tredje studieår, se tabell 2.7 og 2.8. Opplæringen i yrkesdidaktikk var lagt opp som en del av hvert av bredde- og fordypningsfagene. Undervisningen og læringsarbeidet i bredde- og dybde fagene foregikk gjennom forelesninger, problembasert undervisning, laboratoriearbeid, gruppearbeid, ekskursjoner, bedriftspraksis og prosjektoppgaver. Erfaringene med bedriftspraksis varierte. Høgskolelærerne oppga at studenter som hadde hatt praksis i store bedrifter, hadde uttrykt at de var veldig fornøyd, mens de som hadde vært utplassert i små bedrifter, var misfornøyd med sin praksis. Dette ble begrunnet med at de store bedriftene hadde tid og ressurser til å ta seg av studentene, mens de små bedriftene ikke hadde samme muligheter.

Tabell 2.7 Organisering av fagtilbud i fagretning for elektrofag for studenter som startet høsten 2000 ved Høgskolen i Bergen

År	Pedagogikk	Yrkesfaglig bredde	Yrkesfaglig fordypning
1	Pedagogikk 6 sp	Produktutvikling 15 sp Produksjon 9 sp Installasjon 15 sp Service og vedlikehold 15 sp	
2	Pedagogikk 12 sp	Produksjon 9 sp Support 15 sp Oppgradering 15 sp	Fordypningsfag 12 sp*
3	Pedagogikk 12 sp		Fordypningsfag 33* Utvikling og endring 15 sp

* Studentene kan velge ett av fire fordypningsfag. De kan velge mellom fagene: *Energiproduksjon og installasjon*, *Service og vedlikehold*, *Produksjon og automasjon* og *Support og oppgradering*.

Tabell 2.8 Organisering av fagtilbud i fagretning for mekaniske fag for studenter som startet høsten 2000 ved Høgskolen i Bergen

År	Pedagogikk	Yrkesfaglig bredde	Yrkesfaglig fordypning
1	Pedagogikk 6 sp	Sponfraskillende arbeid 15 sp Sammenføyningsmetoder 15 sp Montering og reparasjonsteknikk 9 sp Elektroteknisk arbeid 15 sp	
2	Pedagogikk 12 sp	Montering og reparasjonsteknikk 6 sp Tverrfaglig arbeidsprosesser I 9 sp Tverrfaglige arbeidsprosesser II 21 sp	Fordypningsfag 12 sp*
3	Pedagogikk 12 sp		Fordypningsfag 33* Utvikling og endring 15 sp

* Studentene kan velge ett av to fordypningsfag. De kan velge mellom fagene: *Mekanisk fordypning* og *Elektromekanisk fordypning*.

For studenter som startet studietåret 2001/2002 på fagretning for elektrofag, ble det gjort noen endringer i rekkefølgen på fagene. Det andre kullet studenter fikk et tilpasset opplegg hvor de fulgte undervisningen til kullet før de to første studieårene, det vil si at de det første året tok fagene som var satt opp for andre studieår, og andre året tok fag som var satt opp for tredje studieår. I det tredje året fikk det andre kullet med yrkesfaglærerstudenter undervisning sammen med ingeniørstudenter i ett fag. Alt dette ble gjort fordi det var så få søkere at det ikke var grunnlag for å opprette en ny klasse.

Studiet har benyttet ulike vurderingsformer i ulike fag. I en del fag har de benyttet skriftlig eksamen av type "åpen bok", dette innebærer at kandidatene har hatt muligheten til å ha hjelpemidler tilgjengelig, som lærebøker, notater og annet kandidaten selv mener kan være til hjelp under eksamen. I en del fag har de hatt individuell muntlig overhøring etter innlevering av gruppeprosjekt med egen framføringsdel. De har også hatt eksaminering i form av muntlig overhøring og praktisk utførelse av laboratoriet utstyr eller programvare.

Høgskolen i Narvik

Høgskolen i Narvik har tilbud om yrkesfaglærerutdanning for teknologiske fag med linjevalgene (fagretningene) mekaniske fag, elektrofag og byggfag. Høgskolen justerer byggfag til de som har fagbrev i tekniske byggfag⁶, slik at disse studentene kan ta yrkesfaglærerutdanning i tekniske byggfag. De har hatt studenter på alle tre linjene og har tatt opp nye studenter hvert studieår. Høsten 2000 fikk de bare søkere til mekanisk fag, høsten 2001 og 2002 fikk de søkere på alle tre fagretningene. Studenter med bakgrunn i tekniske byggfag, har høgskolen først fått fra studieåret 2002/2003.

Det ble opplyst at studiet har fleksibilitet innenfor en stram ramme. Studentene kan søke fritak for fag de har fra før, for eksempel har en student som har tatt deler av praktisk pedagogisk utdanning ved en annen høgskole fått fritak for deler av pedagogikken og studenter som jobber i skolen har fått fritak for deler av praksis. I tillegg gis det fritak for tilsvarende byggfag tatt ved en fagskole. Studietilbudet gis kun som heltidsstudium og har

bare heltidsstudenter. I yrkesteorifagene følger studentene i stor grad det undervisningstilbudet som gis i ingeniørstudiet. I tillegg har de noe undervisning i emner som ikke tilbys i ingeniørutdanningen. Dette følger vanlig timeplan med undervisning hver uke. Tilbudet om undervisning i ulike yrkesteoretiske fag begrenses av hva det hvert semester undervises i av ingeniørfag. Ett teknologisk fag er nettbasert og kan tas hjemmefra, og i pedagogikk foregår veiledning på nett hvis det er ønskelig. Opplæringen i pedagogisk teori og praksis er fleksibel i den forstand at studentene kan selv velge når det passer for dem å ha praksis, selv om det normale er å ha det om våren. Noen studenter tar flere fag enn studieplanen tilsier, for eksempel følger noen studenter etterutdanningskurs for lærere i matematikk. Disse studentene får da en tilleggskompetanse hvor de kan undervise i matematikk.

En oversikt over organiseringen og fagfordelingen for de ulike fagretningene gis i tabell 2.9 for mekaniske fag, tabell 2.10 for elektrofag og tabell 2.11 for tekniske byggfag.

Tabell 2.9 *Organisering av fagtilbud i fagretning for mekaniske fag for studenter som startet høsten 2002 ved Høgskolen i Narvik*

År	Pedagogikk/didaktikk	Yrkesfaglig bredde	Yrkesfaglig fordypning / Annet
3		Tverrfaglige arbeidsprosesser 30 sp Elektroteknisk arbeid 15 sp	Prosjektarbeid 15 sp
2	Pedagogikk 15 sp	Sammenføyningsmetoder 15 sp Montering og reparasjonsteknikk 15 sp Sponfraskilling 15 sp	
1	Pedagogikk 15 sp Generell didaktikk 6 sp		Grunnleggende EDB 6 sp Matematikk – fysikk 12 sp IKT / prosjektoppgave 15 sp Organisasjon og ledelse 6 sp

Tabell 2.10 *Organisering av fagtilbud i fagretning for elektrofag for studenter som startet høsten 2002 ved Høgskolen i Narvik*

År	Pedagogikk/didaktikk	Yrkesfaglig bredde	Yrkesfaglig fordypning / Annet
3		Service og vedlikehold 15 sp Support 15 sp	Valgfri fordypning 15 sp Prosjektarbeid 15 sp
2	Pedagogikk 15 sp	Produktutvikling 15 sp Produksjon 15 sp Installasjon 15 sp	
1	Pedagogikk 15 sp Generell didaktikk 6 sp		Grunnleggende EDB 6 sp Matematikk – fysikk 12 sp IKT / prosjektoppgave 15 sp Organisasjon og ledelse 6 sp

⁶ Per i dag finnes det ikke rammeplan for tekniske byggfag.

Tabell 2.11 Organisering av fagtilbud i fagretning for tekniske byggfag for studenter som startet høsten 2002 ved Høgskolen i Narvik

År	Pedagogikk/didaktikk	Yrkesfaglig bredde	Yrkesfaglig fordypning / Annet
3		Tegning og IKT 15 sp Stål og trekonstruksjoner 15 sp	Valgfri fordypning 15 sp Prosjektarbeid 15 sp
2	Pedagogikk 15 sp	Bygningsteknikk 15 sp Konstruksjonslære 15 sp Materiallære 15 sp	
1	Pedagogikk 15 sp Generell didaktikk 6 sp		Grunnleggende EDB 6 sp Matematikk – fysikk 12 sp IKT / prosjektoppgave 15 sp Organisasjon og ledelse 6 sp

Yrkesfaglærerstudentene ved de tre fagretningene har felles undervisning i fagene pedagogikk, generell didaktikk, grunnleggende EDB, matematikk og fysikk, IKT/prosjektoppgave og organisasjon og ledelse.

Undervisningstilbudet i byggfag, det vil si i bredde- og dybdefag, har yrkesfaglærerstudentene i all hovedsak sammen med ingeniørstudenter. En lærer kalte utvelgelse av yrkesfaglærerutdanningens fagtilbud som det å ”shoppe” fag blant det som allerede finnes av tilbud ved andre utdanninger ved høgskolen. Undervisningen i byggfag gis i motsetning til undervisningen i pedagogikk, som timebasert undervisning hver uke gjennom hele studieåret. I noen fag følger yrkesfaglærerstudentene all undervisningen sammen med ingeniørstudentene, og har lik form på vurderingen/eksamineringen. I andre fag har yrkesfaglærerstudentene deler av et kurs alene, hvor opplæringen knyttes mer spesifikt til det de skal jobbe med som fremtidige lærere, og er tilpasset deres forutsetninger. De får også yrkesfaglærerstudentene egne eksamener. Det er ikke ferdig utarbeidet en fagplan for tekniske bredde- og dybdefag, en lærer uttalte at planene blir til underveis. Men det utarbeides egne studieløp for studentene ut fra hvilken fagbakgrunn studentene har. Undervisnings- og opplæringstilbudet i de byggfagene besto av forelesninger, oppgaver, laboratorieøvelser og bedriftsbesøk. Vurdering skjer gjennom 3-timers skriftlig eksamen, og i mange fag i kombinasjon med oppgaver.

Pedagogikk og generell didaktikk har yrkesfaglærerstudentene sammen med studenter på praktisk-pedagogisk utdanning, og opplæringen følger rammeplan for PPU. Denne delen av opplæringen fordeler seg over to år. Siden skolen bare tar inn studenter til PPU annet hvert år, innebærer det at yrkesfaglærerstudenter som er tatt opp samme år som det tas opp studenter til PPU, har opplæring i pedagogikk og didaktikk første og andre studieår, mens studenter som tas opp år hvor det ikke tas opp PPU studenter, har pedagogikk andre og tredje studieår. Opplæringen i yrkesdidaktikk skjer når studentene er i praksis. Studentene får prosjektoppgaver knyttet til praksis og veiledning ved at deres lærere kommer på besøk på praksisplassen og som nettbasert veiledning. Praksisen foregår hovedsakelig om våren og fordeler seg i bolker på en til tre uker over alle tre studieårene. Studentene kan ha praksis på sin hjemplass, men det understrekes at skolen er fleksibel og at deler av praksistida også kan tas om høsten hvis det er ønskelig.

I følge fagplan for studiet baserer pedagogikk og didaktikkdelen av studiet seg på et konstruktivistisk læringssyn, der studentene under profesjonell veiledning skal bygge opp kunnskap og ferdigheter gjennom aktiv deltagelse. Det legges også stor vekt på at læring skjer i et sosiokulturelt perspektiv, der en vektlegger samspillet mellom veileder og student, studentene seg i mellom og mellom studentene og praksisfeltet.

Undervisningstilbudet i pedagogikk og generell didaktikk er organisert i samlinger. Det ble imidlertid påpekt av enkelte av de intervjuede lærerne at studentenes praksis og samlingene i pedagogikk var dårlig koordinert med den ordinære undervisningen i bredde og dybdefagene som fulgte normal timeplan. Dette innebar at studentene kunne miste undervisning i ett teknologisk fag for å kunne delta i pedagogikk undervisningen. Undervisningstilbudet i pedagogikk og generell didaktikk består av forelesninger og PBL-oppgaver på og mellom samlinger (både individuelle oppgaver og gruppeoppgaver). I pedagogikk har de mappevurdering og 6 obligatoriske innleveringer oppgaver hvert år.

Opplæringen i yrkesdidaktikk er ikke knyttet til opplæringen i bredde- og dybdefag, men skjer når studentene er i praksis i skolen. Studentene får prosjektoppgaver knyttet til praksis og veiledning ved at deres lærere kommer på besøk på praksisplassen og som nettbasert veiledning. Praksisen foregår hovedsakelig om våren, og studentene kan ha praksis på sin hjemmeplass, men det understrekes at høgskolen er fleksibel og at deler av praksistida også kan tas om høsten hvis det er ønskelig. Yrkesdidaktikken er praksisrettet, den skjer ute i praksis. Det ble påpekt at høgskolen ikke har ressurser til å ansette egne undervisere for hvert fag i yrkesdidaktikk, og at de som har best kunnskap om yrkesdidaktikk i det enkelte fag er de som til daglig underviser i skolen. Men studentene har i tillegg til 30 studiepoeng i pedagogikk også 6 studiepoeng i generell didaktikk. Det ble fremhevet at en rekke ulike opplæringsformer ikke er forbeholdt spesielle fagfelt, og at det i faget generell didaktikk legges vekt på opplæring i problembasert læring, mesterlære og tilpasset opplæring.

Av intervjuene med høgskolelærerne ved Høgskolen i Narvik kom det frem at studietilbudet hadde endret seg noe fra hvordan det var ved oppstart. For eksempel hadde det første kullet yrkesfaglærerstudenter det første året yrkespraksis både i bedrifter og ved at studentene lærte hverandre sine fagkunnskaper.

Første året lot vi de som hadde fagbrev i sveising undervise de som ikke hadde det. Da fikk de som underviste undervisningspraksis, de fikk både planlegge og gjennomføre undervisning på voksne. De som mottok denne undervisningen fikk opplæring i det de ikke kunne. Dette fikk vi til og det var veldig interessant. Men siden har det ikke blitt noe av.

Det ble videre pekt på at erfaringene fra bedriftspraksis var veldig varierende, noen studenter ble bare gående rundt å observere og fikk ikke selv prøve, og at praksis i bedrift derfor var kortet ned fra en uke til et bedriftsbesøk på en dag. Hvorfor det var blitt slutt på at studentene kunne lære av hverandre, var noe uklart, siden dette ble pekt på som noe som fungerte godt.

2.5 Studieopplegg

Flere av fagretningene i treårig yrkesfaglærerutdanning har tilbud om både heltids- og deltidsutdanning og fleksible studieopplegg. Med heltidsutdanning sikter vi til studieløp som er normert til tre år hvor studentene tar 60 studiepoeng hvert år. I deltidsutdanning legger vi at studentene strekker utdanningen over flere enn tre år. Med fleksible studieopplegg sikter vi til at utdanningen legges til rette etter studentenes behov, for eksempel i forhold til arbeid ved siden av studiet og mulighet for å få godkjent tidligere kompetanse på likt nivå i ett eller flere fag.

2.5.1 Fleksibelt studieopplegg

Av intervjuene med høskolelærerne kom det frem at alle de fire høskolene tilbød fleksible studieopplegg. Imidlertid varierte det noe hva de ulike høskolene la i begrepet fleksibelt studieopplegg. Ved alle høskolene ble deler av veiledningen studentene fikk nettbasert, noe som bidro til at studentene kunne være i kontakt med høskolen også når de i perioder ikke var tilstede på høskolen, i praksis innebar det at studentene ikke behøvde å være tilstede ved høskolen for å få tilbakemeldinger på skriftlige arbeider. Ved Høskolen i Finnmark og Høskolen i Akershus var all undervisning lagt til ukessamlinger⁷, noe som bidrar til at studentene kan ha jobb ved siden av studiet. Ved Høskolen i Bergen og Høskolen i Narvik hadde de på enkelte punkter åpnet for å tilpasse studiet etter studentenes individuelle behov. Ved Høskolen i Narvik kan studentene selv velge når de vil ha praksis i videregående skole. Ved Høskolen i Bergen var undervisningen lagt til to faste dager per uke ved fagretning for elektrofag for å være tilpasset studenter som hadde jobb ved siden av studiet. Ved fagretning for mekaniske fag var undervisningen tilpasset turnusplanen til en av studentene. Ved Høskolen i Akershus og Høskolen i Finnmark la de også vekt på at de tilbød både mulighet for å ta studiet på heltid og på deltid, og at dette var et viktig element når det gjelder fleksibilitet i studiet ved at det innebar at studiet var tilpasset ulike studenters behov.

Tre av høskolene påpekte mulighet for fritak for fag eller deler av fag studentene måtte ha fra før, som en del av fleksibiliteten i studieopplegget. Ved Høskolen i Akershus, Høskolen i Bergen og Høskolen i Narvik ble det påpekt at studentene hadde mulighet til å få godkjent kompetanse den enkelte student hadde fra tidligere og på den bakgrunn få fritak for fag eller deler av fag. Studiet kunne på den måten avkortes i antall studiepoeng studenten behøvde å ta for å fullføre yrkesfaglærerutdanningen, men studiet ble ikke avkortet i tid. Ved Høskolen i Finnmark ble ikke fritak for fag oppgitt som en mulighet. I tabell 2.12 er det gitt en oversikt over de ulike formene for fleksibilitet i studieopplegget som de ulike høskolene oppga at de hadde. Innenfor hver høskole var fleksibilitet i studieopplegg likt for hver fagretning.

---

⁷ Ved Høskolen i Akershus hadde de startet med undervisning hver uke, men gått bort fra dette for nye studenter etter to år.

Tabell 2.12 *Fleksibilitet i studieopplegget*

		Heltid	Deltid	Kan søke fritak	Ukes- samlinger	Individuelle tilpasninger
HiFm	Helse- og sosialfag	X	X		X	
HiAk	Helse- og sosialfag, formgivningsfag og hotell- og næringsmiddelfag	X	X	X	X	
HiN	Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	X		X		X
HiB	Elektrofag og mekaniske fag	X		X		X

Fleksibelt studieopplegg er derfor ikke en entydig størrelse ved de ulike høyskolene. Ved hver høyskole innebærer også fleksibelt studieopplegg flere forhold. Hva studenter måtte legge i at de har fleksibelt studieopplegg, vil derfor variere både mellom ulike høyskoler, men kan også variere innenfor samme fagretning ved en høyskole. Dette kan være årsak til at det er hele 40 prosent av studentene som ikke har besvart spørsmålet om de går på fleksibelt opplegg eller ikke.

Av de studentene som har besvart spørsmålet om de har fulgt et fleksibelt studieopplegg eller ikke, svarte omtrent halvparten at de fulgte et fleksibelt opplegg og halvparten at de ikke fulgte et fleksibelt opplegg. Tabell 2.13 viser hva studentene har svart i forhold til om de har fulgt et fleksibelt opplegg eller ikke etter hvilket studiested de gikk på.

Tabell 2.13 *Fleksibelt studieopplegg etter studiested. (N=171)*

	Fleksibelt opplegg	Ikke fleksibelt opplegg	N
Høgskolen i Akershus	54,9	45,1	122
Høgskolen i Bergen	(33,3)	(66,7)	12
Høgskolen i Finnmark	39,1	60,9	23
Høgskolen i Narvik	(21,4)	(78,6)	14
Total	48,5	51,5	171

Tabell 2.14 viser om studentene fulgte fleksibelt studieopplegg eller ikke etter hvilke fagretninger studentene gikk på. Det var i størst grad studentene ved formgivningsfag og hotell- og næringsmiddelfag som svarte at de fulgte et fleksibelt opplegg, begge er fagretninger som finnes på Høgskolen i Akershus.

Tabell 2.14 *Fleksibelt studieopplegg etter fagretning. (N=171)*

	Fleksibelt opplegg	Ikke fleksibelt opplegg	N
Formgivningsfag	78,3	21,7	23
Helse- og sosialfag	37,6	62,4	85
Hotell- og næringsmiddelfag	70,3	29,7	37
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	26,9	73,1	26
Total	48,5	51,5	171

Selv om det kan synes å være uklarerheter når det gjelder hva fleksibilitet i studiet kan bestå av, viser det seg at svært mange av studentene oppga at de var fornøyde med fleksibiliteten i studiet. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 5 hvor vi tar opp studentenes vurdering av utdanningen.

2.5.2 Heltids- eller deltidsstudenter?

Vi har spurt studentene om hvilket studieopplegg de fulgte, om de fulgte heltids- eller deltidsstudie. Vel 58 prosent svarte at de var heltidsstudenter, mens nær 42 prosent oppga at de var deltidsstudenter.

Det var studentene ved fagretningene hotell- og næringsmiddelfag og elektrofag, mekaniske fag og byggfag som i størst grad oppga å være heltidsstudenter. Av dem som var deltidsstudenter, var det størst andel som gikk på fagretningene formgivningsfag og helse- og sosialfag, en andel på henholdsvis 64 og 57 prosent.

Tabell 2.15 Heltids- eller deltidsstudenter etter fagretning. (N=282)

	Heltid	Deltid	N
Formgivningsfag	(35,6)	64,4	45
Helse- og sosialfag	43,0	57,0	149
Hotell- og næringsmiddelfag	94,3	(5,7)	53
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	97,1	(2,9)	35
Total	58,2	41,8	282

Hvilke fagretninger som har flest heltids- og deltidsstudenter, har selvfølgelig sammenheng med hvilke av høgskolene som tilbyr sine studenter deltidsstudier på yrkesfaglærerutdanningen. Høgskolen i Bergen og Høgskolen i Narvik har kun tilbud om heltidsstudium, mens Høgskolen i Akershus og Høgskolen i Finnmark har tilbud om både heltids- og deltidsstudier. Dette gjenspeiles i resultatene i tabell 2.16, der vi ser at halvparten av studentene ved Høgskolen i Akershus er heltidsstudenter, mens den andre halvparten er deltidsstudenter. Ved Høgskolen i Finnmark er om lag en av tre studenter ved yrkesfaglærerutdanningen deltidsstudenter.

Tabell 2.16 Heltids- eller deltidsstudenter etter høgskole. (N=282)

	Heltid	Deltid	N
Høgskolen i Akershus	50,0	50,0	200
Høgskolen i Bergen	(100,0)	-	17
Høgskolen i Finnmark	63,8	36,2	47
Høgskolen i Narvik	94,4	(5,6)	18
Totalt	58,2	41,8	282

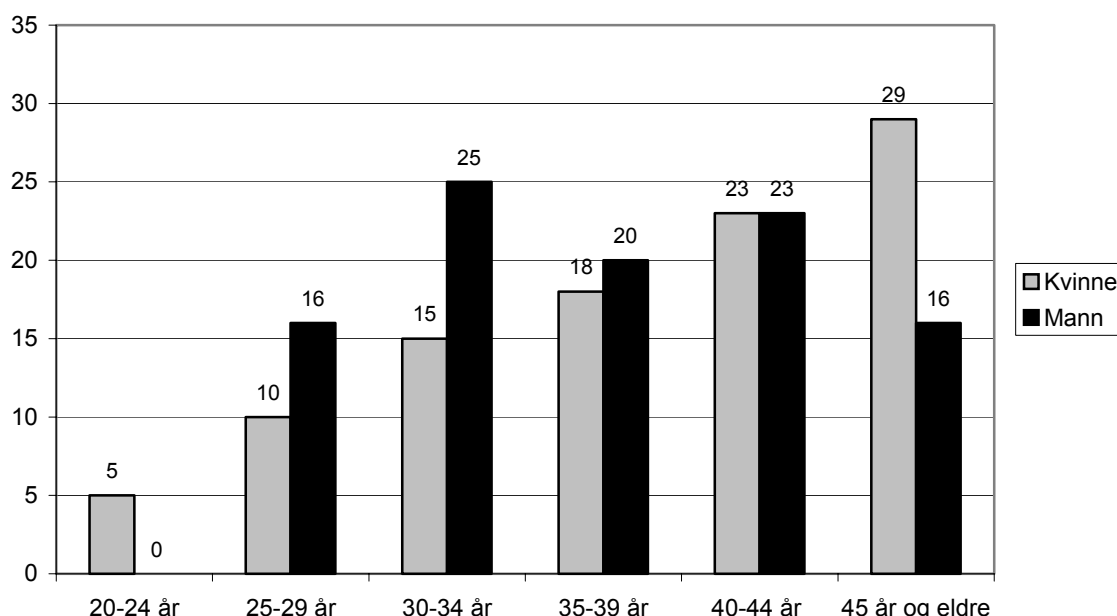
Til tross for at Høgskolen i Narvik kun gir tilbud om heltidsstudium, oppgir en av studentene å være deltidsstudent. Årsaken til dette kan være at det er en egen ordning for enkeltstudenter i form av fritak for deler av studiet eller at det eksisterer en uklarerhet i hva som betegnes som å være heltids- eller deltidsstudent, og at enkelte studenter derfor opplever seg selv som deltidsstudent i og med at de ikke følger all undervisning.

3 Studentene

3.1 Godt voksne studenter

Gjennomsnittsalderen for kvinner var 39 år, mens den for mennene var 37,5 år. Det er stor variasjon i alder på studentene ved yrkesfaglærerutdanningene. Yngste respondent var 22 år og eldste var 59 år. Blant kvinnene var det størst aldersspredning. En stor andel av kvinnene (29 prosent) var 45 år eller eldre. For mennene ser vi et annet mønster. Det er ingen menn i den aller yngste alderskategorien. Den største andelen menn finner vi i aldersgruppen 30-34 år (25 prosent), og en stor andel menn (23 prosent) finner vi også i aldersgruppen 40-44 år.

Figur 3.1 Studentenes kjønn og alder. Prosent avrundede tall ($N_{kvinner}=224$, $N_{menn}=61$)

3.2 Etablerte studenter familiemessig

I tillegg til at studentene ved yrkesfaglærerutdanningen hadde en forholdsvis høy gjennomsnittsalder, synes det som om de også var godt etablerte både jobb- og familiemessig (se tabell 3.1). Hele 71 prosent av studentene var gift eller levde i fast samboerforhold, og vel 67 prosent av studentene hadde omsorgsansvar for ett eller flere barn. Det er i størst grad studentene ved helse- og sosialfag som var gift eller samboende og som hadde omsorgsansvar for barn.

Nær 18 prosent av studentene oppgir å ha fedre med høy utdanning, universitets- eller høgskoleutdanning, og 12 prosent hadde mødre med høy utdanning. I alt var det 23 prosent der minst en av foreldrene hadde høy utdanning. Av studenter ved statlige høgskoler

høsten 2002, hadde 33 prosent foreldre (enten far eller mor eller begge) med høyere utdanning (SSB, Utdanningsstatistikk, elever og studenter, 1. oktober 2002, tabell 1). Andelen varierte imidlertid mellom type høgskolestudier. Ser vi på dem som fullførte allmennlærer-, førskolelærer-, ingeniør- og sykepleierutdanning studieåret 1999/2000, var andelen med foreldre med høy utdanning henholdsvis 39,8 prosent, 23,9 prosent, 40,1 prosent og 29,3 prosent, altså høyest andel blant allmennlærere og ingeniører, og lavest blant førskolelærere (SSB, Aktuell utdanningsstatistikk nr. 8/2001, tabell 3). Vi ser at andelen av yrkesfaglærerstudentene som har foreldre med høyere utdanning er betydelig lavere enn for høgskolestudentene, og mest lik den laveste andelen som gjelder for førskolelærerne. Noe av forklaringen på den lave andelen foreldre med høy utdanning i forhold til andre studenter ved statlige høgskoler kan forklares ut fra at studentene allerede har valgt en yrkesfaglig retning.

Tabell 3.1 Ulike kjennetegn ved studentene etter fagretning. Prosent

	Form- givnings- fag N=46	Helse- og sosialfag N=151	Hotell- og nærings- middelfag N=53	Elektrofag, mekaniske fag og byggfag N=35	Alle N=285
Gift/samboer	67,4	75,7	56,9	74,3	70,7
Omsorgsansvar for barn	68,9	71,6	58,8	58,8	67,3
Far med høy utdanning	21,7	13,1	27,1	20,6	17,9
Mor med høy utdanning	17,4	9,0	14,6	14,7	12,1

3.3 Mange var i arbeid før de ble studenter

Respondentene ble bedt om å oppgi hvilken hovedaktivitet de hadde hatt før de begynte på yrkesfaglærerutdanningen. Med hovedaktivitet mener vi om de var under utdanning, i inntektsgivende arbeid, var arbeidsledig, sykmeldt, trygdet eller gikk på attføring, var hjemmeværende eller lignende.

En stor del av studentene (nær 62 prosent) var i inntektsgivende arbeid før de startet yrkesfaglærerutdanningen, dette gjelder for begge kjønn. Hele 64 prosent av kvinnene oppga å ha vært i inntektsgivende arbeid og 53 prosent av mennene. Ut fra svarene de gir på om dette arbeidet var heltid eller deltid, fast eller midlertidig, ser det ut som om studentene også var godt etablert i yrkeslivet. Flesteparten av de som oppgir å ha vært i arbeid før de begynte på yrkesfaglærerutdanningen, har vært fast ansatt i sine jobbforhold.

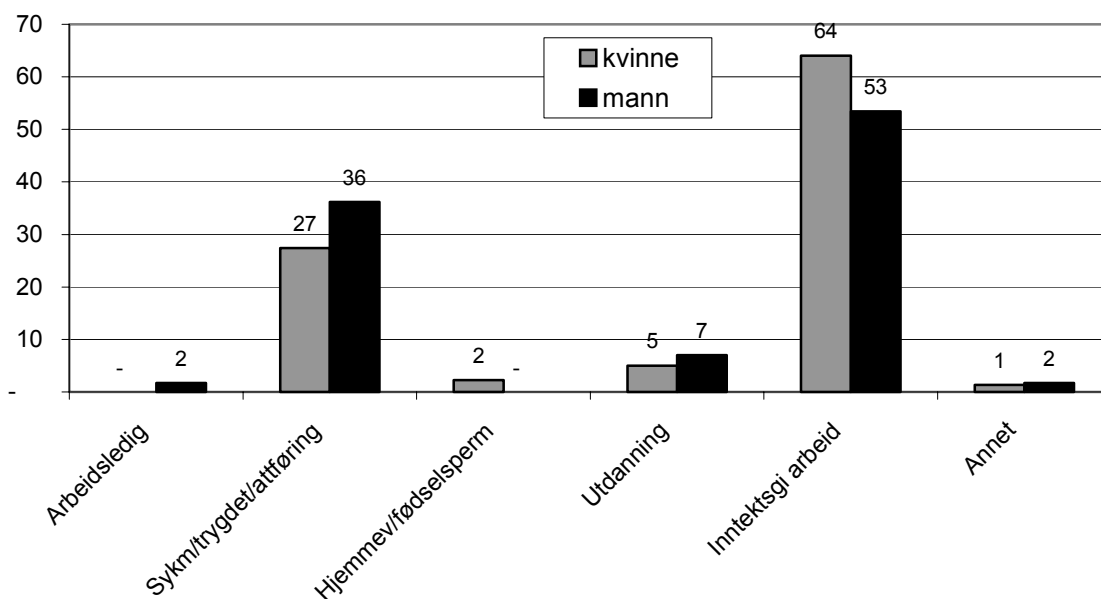
Den andre hovedaktiviteten som skiller seg ut, er å være sykmeldt, trygdet eller gå på attføring. Hele 36 prosent av mennene og 27 prosent av kvinnene hadde hatt dette som hovedaktivitet før de begynte på yrkesfaglærerutdanningen, totalt 29 prosent.

En forholdsvis liten andel av respondentene oppga å ha vært under utdanning før de startet yrkesfaglærerutdanningen, dette gjaldt for fem prosent av kvinnene og syv prosent av

mennene. Kategorien under utdanning omfatter videregående opplæring, teknisk fagskole, høyere utdanning og annen utdanning. En svært liten andel av respondentene (ingen kvinner og to prosent av mennene) oppgir å ha vært arbeidsledig før de startet yrkesfaglærerutdanningen.

Figur 3.2 Studentenes hovedaktivitet før de startet yrkesfaglærerutdanningen etter kjønn. Prosent avrundede tall ($N_{kvinner}=220$, $N_{menn}=58$)

3.4 Lang og bred arbeidserfaring

Vi har foran sett at mange av studentene var i jobb før de begynte på yrkesfaglærerutdanningen. Det viser seg at studentene i gjennomsnitt hadde en forholdsvis lang arbeidserfaring bak seg før de startet på yrkesfaglærerutdanningen. Gjennomsnittlig arbeidserfaring for studentene var i overkant av 13 år. Arbeidserfaringen gikk fra ikke å ha noen arbeidserfaring⁸ til 35 års arbeidserfaring.

Alle studentene fikk spørsmål om hvilken type arbeidserfaring de hadde hatt tidligere. Mange av studentene hadde arbeidserfaring både fra undervisningssektoren og i tillegg arbeidserfaring som ikke omfattet noen form for undervisning⁹ (se tabell 3.2).

Flesteparten (91 prosent) av studentene oppga at de hadde arbeidserfaring utenom undervisningssektoren, herav 53 prosent innen helse- og omsorgssektoren noe som avspeiler sammensetningen av utvalget, der studentene i helse- og sosialfag utgjør tyngdeparten. En stor andel av studentene hadde også arbeidserfaring fra håndverk og

⁸ Fem av studentene som svarte på hvor mange års yrkeserfaring de hadde etter fullført videregående opplæring svarte at de ikke hadde noen eller hadde mindre enn to års arbeidserfaring. Som vi har vært inne på tidligere var dette en særordning som eksisterte de to første årene av yrkesfaglærerutdanningen.

industri. Av de som krysset av på annet, var det flere som oppga å ha arbeidserfaringen fra hotell- og servicevirksomhet.

Det var 42 prosent av studentene som hadde arbeidserfaring fra undervisningssektoren. Flesteparten av disse studentene oppga at de hadde jobbet i grunn- og videregående skole, henholdsvis 19 og 16 prosent.

Tabell 3.2 Studentenes tidligere arbeidserfaring. Prosent (N=285)

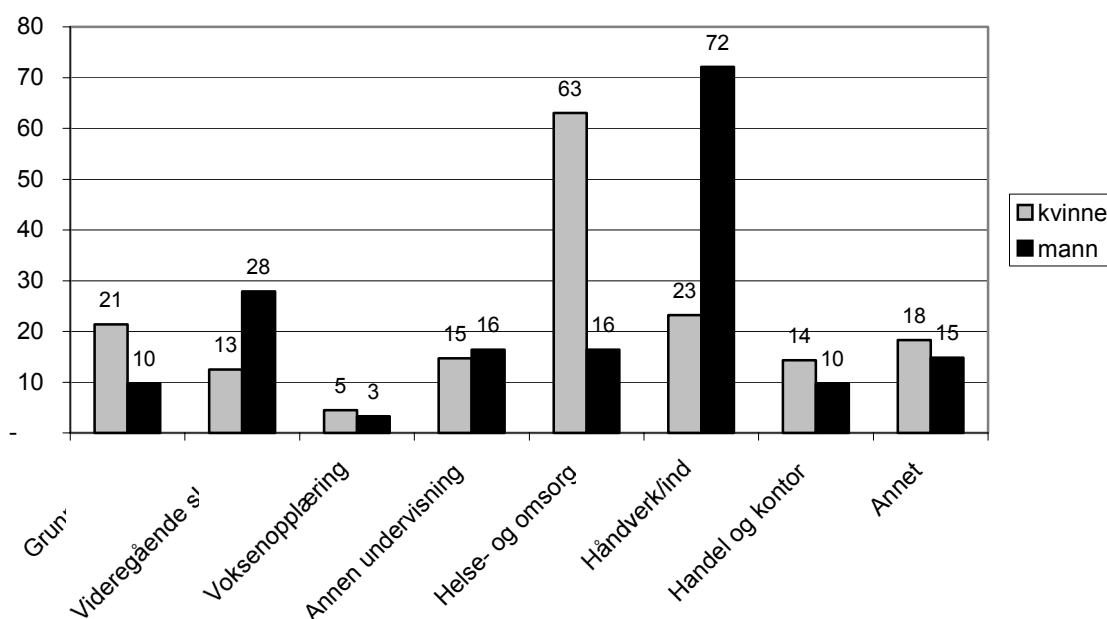
	Totalt
Tidligere arbeidserfaring i undervisningssektoren, i alt	42,1
Grunnskole	18,9
Videregående	15,8
Voksenopplæring	4,2
Annen undervisning	15,1
Tidligere arbeidserfaring utenom undervisningssektoren, i alt	90,9
Helse- og omsorg	53,0
Håndverk/industri	33,7
Handel og kontor	13,3
Annet	17,5

Vi har også sett på om arbeidserfaringen studentene hadde var forskjellig for menn og kvinner (jf. figur 3.3). Når det gjelder arbeidserfaringen studentene hadde fra undervisningssektoren, var det en større andel kvinner som hadde undervist i grunnskolen enn menn, og omvendt når det gjelder arbeidserfaring fra videregående opplæring. For arbeid innen voksenopplæring og annen undervisning var det små forskjeller mellom menn og kvinners tidligere arbeidserfaring.

Arbeidserfaring utenfor undervisningssektoren viser tradisjonelle forskjeller mellom menn og kvinner, og gjenspeiler kjønns sammensetningen på de ulike fagretningene. Kvinnene hadde i stor grad arbeidserfaring fra helse- og omsorgssektoren (63 prosent), mens menn i stor grad hadde arbeidserfaring fra håndverk og industrisektoren (72 prosent).

⁹ Det var anledning for studentene å krysse av på alle former for tidligere arbeidserfaring de hadde hatt.

Figur 3.3 Studentenes tidligere arbeidserfaring i både undervisningssektoren og utenfor undervisningssektoren etter kjønn. Prosent avrundede tall ($N_{kvinner}=224$, $N_{menn}=61$)

I tillegg til spørsmål om tidligere arbeidserfaring fikk studentene som var i jobb ($N=171$) før de startet yrkesfaglærerutdanningen, spørsmål om de var fast eller midlertidig ansatt og om de var ansatt på heltid eller deltid. Av de studentene som svarte på spørsmålet, var de aller fleste studentene (94 prosent) i fast arbeid før de startet yrkesfaglærerutdanningen. Videre jobbet størstedelen (65 prosent) av studentene som var i inntektsgivende arbeid før de startet yrkesfaglærerutdanningen, heltid.

3.5 Få studenter måtte flytte for å begynne på utdanningen

Det viser seg å være en forholdsvis liten andel av studentene som måtte flytte fra hjemkommunen for å begynne på det lærestedet de valgte, en andel på 18 prosent. Dette viser at studiet i stor grad rekrutterer lokalt.

Av de som oppga at det var nødvendig å flytte, gjaldt det i aller størst grad for studentene ved Høgskolen i Narvik. Nær 67 prosent av disse studentene ($N=18$) oppga at de måtte flytte fra hjemkommunen for å følge studiene. Studentene ved Høgskolen i Akershus var de som i minst grad oppga at de måtte flytte fra hjemkommunen for å begynne på yrkesfaglærerutdanningen, en andel på 14 prosent.

Tabell 3.3 Flytting fra hjemkommune for å begynne på yrkesfaglærerutdanningen etter studiested. (N=282)

	Ja	Nei	N
Høgskolen i Akershus	14,0	86,0	200
Høgskolen i Bergen	(17,6)	(82,4)	17
Høgskolen i Finnmark	17,0	83,0	47
Høgskolen i Narvik	(66,7)	(33,3)	18
Total	18,1	81,9	282

Vi har også sett på hvilke fagretninger studentene som måtte flytte, gikk på (jf. tabell 3.4). Det viser seg at studentene som tok formgivningsfag, i minst grad flyttet, kun omlag fire prosent av disse studentene oppga at de måtte flytte for å begynne på studiet, mens hele 43 prosent av studentene ved elektrofag, mekaniske fag og byggfag oppga at de måtte flytte for å begynne på yrkesfaglærerutdanningen. Dette henger, som vi ser av tabell 3.3, sammen med hvilke læresteder som tilbyr de ulike utdanningene.

Tabell 3.4 Flytting fra hjemkommune for å begynne på yrkesfaglærerutdanningen etter fagretning. (N=282)

	Ja	Nei	N
Formgivningsfag	4,3	95,7	46
Helse- og sosialfag	12,1	87,9	149
Hotell- og næringsmiddelfag	30,8	69,2	52
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	42,9	57,1	35
Total	18,1	81,9	282

Hvem er så studentene (N=51) som måtte flytte fra hjemkommunen sin for å begynne på yrkesfaglærerutdanningen? Vi vet nå hvilke skoler og hvilke fagretninger de gikk på. I tillegg har vi sett på hvilke demografiske trekk studentene har, om det er flest kvinner eller menn, hvor gamle de var, hvilke årskull de tilhørte, sivilstatus og om de hadde omsorgsansvar for barn i forhold til tilsvarende opplysninger for de som ikke flyttet. Forskjellene mellom studentene som flyttet og de som *ikke* flyttet viser seg gjennom at de som flyttet i mindre grad var gift eller samboende, det var færre kvinner, men det var en større andel av de som flyttet som hadde omsorgsansvar for barn enn de som ikke flyttet. Når det gjelder alder, var det en større andel av de yngre studentene som flyttet i forhold til de som ikke flyttet, og motsatt for de øvrige aldersgruppene.

En viktig forskjell mellom studentene som flyttet og de som ikke flyttet viser seg gjennom andelen som gikk på yrkesrettet attføring. Det var en markert større andel av de som flyttet som gikk på yrkesrettet attføring enn blant de som ikke flyttet.

Tabell 3.5 *Kjennetegn ved studenter som måtte flytte og de som ikke flyttet fra hjemkommunen for å studere. Prosent ($N_{\text{flyttet}}=51$, $N_{\text{ikke flyttet}}=231$)*

	Flyttet	Ikke flyttet
Kvinner	60,8	82,7
Gift eller samboer	49,0	74,9
Omsorgsansvar for barn	52,9	27,7
Opp til 29 år	33,3	11,3
30-39 år	27,5	36,8
40 år og eldre	39,2	52,0
Yrkesrettet attføring	56,9	35,5

Vi har tidligere presentert studier som har undersøkt alders betydning i forhold til å søke studieplass i hjemfylket. Disse studiene viser en sammenheng mellom alder og hvor individene søker studieplass geografisk i forhold til hvor de bor og hva de søker. Noen av funnene viser en stigende tendens til kun å søke lokalt opptak med økende alder og ser dette i sammenheng med søkerens livssituasjon (Roedelè & Aamodt 2001, Opheim 2003).

I yrkesfaglærerundersøkelsen er andelen av studenter som oppgir å ha flyttet for å begynne på yrkesfaglærerutdanningen lavest for studentene i trettiårene. En aldersgruppe som tidligere studier har vist helst holder seg i hjemfylket for å studere, noe som antas å skyldes familieforpliktelser og arbeidsforhold (Roedelè & Aamodt 2001). Vi antar at behovet for og ønsket om å ta yrkesfaglærerutdanningen, er større enn den enkeltes familieforpliktelser.

Andre forhold rundt det å måtte flytte fra hjemfylket for å studere finner vi i studier som knytter dette opp mot studiemotivasjon. Flytting innebærer ofte å måtte flytte fra familie, venner og jobb, og kan i tillegg til den økonomiske innsatsen trolig medføre en sterkere studiemotivasjon blant denne gruppen studenter enn de som studerer i hjemfylket (Roedelè & Aamodt 2001, Wiers-Jensen & Aamodt 2002). Vi kan tenke oss at de som går på yrkesrettet attføring, står overfor andre valg enn studenter generelt når det gjelder spørsmålet om å flytte for å studere eller ikke. Med en så stor andel studenter på attføring av de som måtte flytte for å begynne på yrkesfaglærerutdanningen i vårt materiale, kan vi anta at den økonomiske byrden dette innebærer trolig ikke er så stor for disse studentene som for studenter uten denne støtten, og vi kan anta at dette har hatt betydning for om de flyttet fra hjemfylket for å begynne på utdanningen. De personene som går på yrkesrettet attføring, har behov for å omskolere seg fra sin tidligere jobb og i den forbindelse kan dette være en så stor motivasjonskilde at dette blir det primære i forhold til spørsmålet om de skal flytte. I tillegg vet vi at organiseringen av utdanningen ved flere av høyskolene er lagt opp slik at undervisningen gis konsentrert i samlinger og at praksisperiodene kan legges til studentenes hjemsted. Alt i alt kan det altså være slik at studentene kun i perioder må bo utenfor sin hjemkommune for å gjennomføre utdanningen.

3.6 Betydning av studentenes forkunnskaper og bakgrunn

Yrkesfaglærerstudentenes bakgrunn gjør at de skiller seg fra studenter ved andre studier i flere henseender, noe som virket inn på både deres forutsetninger for og innstilling til det å studere. En høskolelærer¹⁰ uttrykte dette på følgende måte:

Studentene kjennetegnes som noe eldre, arbeidsomme og yrkesvante. De krever planer og oversikt i større grad enn "unge" uerfarne studenter. Deres forkunnskaper er gjerne noe "glemt", eller det er lenge siden de var i bruk i studiesammenheng, for eksempel det å meddele seg godt skriftlig.

Et resultat av kravet om minimum to års yrkespraksis, er at de aller fleste¹¹ yrkesfaglærerstudentene har førstehåndskunnskap som yrkesutøvere i et yrke som de i en fremtidig jobb som yrkesfaglærere i videregående opplæring skal forberede elever til. Dette ble av samtlige intervjuede høskolelærere fremhevet som en svært verdifull forkunnskap som formell utdanning ikke kunne veie opp. Det ble påpekt at det var en stor fordel at studentene kjenner godt til hvordan det er å jobbe i de aktuelle yrker som ulike yrkesfaglige fagretninger kvalifiserer til, som for eksempel hjelpepleier, barne- og ungdomsarbeider, kokk, frisør, elektriker osv. Det ble pekt på at disse studentene hadde en erfaringsbakgrunn som var svært nyttig både i forhold til å relatere yrkesteorien og yrkesdidaktikken i yrkesfaglærerutdanningen, men også i forhold til at de var godt kjent med yrkeskulturen og hvordan det faktisk var å inneha det aktuelle yrket. Det ble blant annet pekt på at en som har en to- eller treårig høskoleutdanning som for eksempel kostøkonom, ingeniør, eller sykepleier, og i tillegg har ettårig praktisk pedagogisk utdanning, som regel manglet yrkeserfaring fra de yrkene som de ulike studieretningene i videregående skole leder til. En kostøkonom har nødvendigvis ikke erfaring fra å være for eksempel kokk eller servitør, en ingeniør har som regel ikke erfaring med å jobbe som for eksempel mekaniker, sveiser eller elektriker, en sykepleier har som oftest ikke erfaring med å jobbe som for eksempel hjelpepleier eller barne- og ungdomsarbeider, og en som har faglærerutdanning i formingsfag, har ikke erfaring fra å være frisør eller aktivtør. En høskolelærer påpekte at hun hadde merket stor forskjell mellom de som hadde praktisert sitt yrke i nær fortid, og de som ikke hadde det. De som det er lenge siden har hatt praksis i yrket sitt, har vanskeligere for å drøfte og reflektere i forhold til den yrkesfaglige teorien.

Det ble av flere lærere fremhevet at en stor gruppe av studentene manglet studietekniske ferdigheter og/eller hadde mangelfulle fagkunnskaper i enkelte fag ved studiestart. Når det gjelder mangel på studietekniske ferdigheter, viste høskolelærerne til at en del studenter ikke visste hvordan en skulle gå frem for å tilegne seg relevant innhold fra en fagtekst, mange hadde generelt mangelfulle skriveferdigheter, enkelte hadde aldri tatt i en datamaskin, mange studentene kjente ikke til hvordan en skriftlig prosjektoppgave skulle

---

¹⁰ Vi bruker her begrepet høskolelærer om de som underviste yrkesfaglærerstudentene. Lærernes yrkestittel varierte, eks. høskolelærer, høskolelektor, faglærer med mer.

¹¹ Som tidligere nevnt hadde yrkesfaglærerutdanningen de to første årene unntak fra opptakskravet om minimum to års praksis. Dette gjelder kun for noen få studenter.

utformes. Ved studiestart trengte derfor mange studenter trening i å formulere seg skriftlig i en oppgave. Både ved Høgskolen i Finnmark og Høgskolen i Akershus ble dette løst ved at studentene hadde en rekke obligatoriske skriftlige oppgaver gjennom hele studiet. Det ble lagt vekt på prosessorientert skriving, studentene fikk veiledning underveis og oppgavens vanskelighetsgrad og kravene til besvarelsen økte etter hvert. Studentene som fikk denne formen for skrive- og oppgavetrening i opplæringen viste stor framgang gjennom studiet i å uttrykke seg skriftlig. Også ved Høgskolen i Narvik og i Bergen ble det påpekt at studietekniske ferdigheter varierte blant studentene, og at studentene fikk mye veiledning i forbindelse med oppgaveløsning, uten at det ble uttalt at de i studiet la særlig vekt på skrivetrening underveis i studiet.

Ved Høgskolen i Narvik og Høgskolen i Bergen på fagretningene mekaniske fag og byggfag, ble det påpekt at mange av studentene manglet tilstrekkelig basiskunnskap i matematikk og fysikk. Ved Høgskolen i Bergen ble det påpekt at mangelfulle matematikk kunnskaper hadde ført til at de hadde gitt dem ekstrakurs i matematikk. Ved Høgskolen i Narvik var det første året lagt opp til at yrkesfaglærerstudentene skulle ha all undervisning i yrkesteori sammen med ingeniørstudenter. Dette falt imidlertid ikke heldig ut for flere fag, deriblant matematikk, yrkesfaglærerstudentene lå på et langt lavere nivå når det gjaldt forkunnskaper i matematikk, enn det ingeniørstudentene gjorde.

Første året skar det seg. Yrkesfaglærerstudentene hadde ikke forutsetninger for å følge undervisningen i matematikk sammen med ingeniørstudentene. De forsøkte å følge undervisningen i tre uker før de ropte om hjelp. Da satte vi inn mye ekstra undervisning. Vi måtte begynne på et mye lavere nivå, og det mattekravet vi kunne stille til eksamen måtte ligge lavere enn det første matte kurset for ingeniørene. Det samme skjedde på to andre fag, materiallære og mekanikk. Kullet etter fikk et matematikkfag og eget fag i materiallære.

Det ble også påpekt at studentenes fagbrev kunne være avgjørende for studentenes forståelse i enkelte fag. For eksempel hadde studenter med fagbrev som industrimekanikere, langt lettere for å tilegne seg systemforståelse, enn en student med bakgrunn som sveiser. Høgskolelærerne forklarte studentenes manglende forkunnskaper delvis ut fra at få av studentene hadde studiekompetanse, det var lenge siden studentene hadde sittet på skolebenken, samt at yrkesfagene de kom fra, var praktiske og i liten grad la vekt på teori.

I forhold til faget pedagogikk var det en høgskolelærer som påpekte at studenter på ettårig praktisk-pedagogisk utdanning, som har en lang høgskole- eller universitetsutdanning, nok har lettere for å sette seg inn i den pedagogiske teorien enn yrkesfaglærerstudentene. Dette ble forklart med at de nok er mer vant med å lese teori. Imidlertid ble det fremhevet at selv om yrkesfaglærerstudentene ikke har så gode studietekniske ferdigheter, så har de på grunn av sin alder og yrkeserfaring andre kvaliteter som er viktige for å bli en god lærer.

Høgskolelærerne påpekte at hovedandelen av yrkesfaglærerstudentene skilte seg positivt ut når det gjaldt både innsats og motivasjon for å studere i forhold til andre studentgrupper,

særlig i forhold til studenter på andre studier som kom rett fra videregående opplæring. Det ble pekt på at de fleste studentene virket motiverte for det å delta aktivt i undervisningen. Flere av de intervjuede høskolelærerne sammenlignet yrkesfaglærerstudentene med andre studentgrupper de hadde undervist. På fagretning for helse- og sosialfag ved både Høgskolen i Akershus og i Finnmark ble yrkesfaglærerstudentene sammenlignet med studenter de hadde undervist på den tidligere faglærerutdanningen i ernæring, helse- og miljøfag. Det ble pekt på at yrkesfaglærerstudentene generelt var mer motiverte og gjorde en større innsats i studiet.

Høgskolelærere på fagretning for elektrofag, mekaniske fag og byggfag sammenlignet yrkesfaglærerstudentene med ingeniørstudentene. Det ble fremhevet at de skilte seg positivt ut i forhold til å stille spørsmål i undervisningen, supplere med erfaring fra yrkespraksis, stille krav og si i fra hvis det var noe som ikke var slik de hadde forventet det.

De aller fleste studentene virket i følge de intervjuede høskolelærerne svært fornøyde med å kunne fordype seg yrkesfaglig, unntatt ved en fagretning ved en av høgskolene. Der hadde enkelte studenter uttrykt at de var negative til å fordype seg faglig ut over det rent praktiske. Det ble påpekt at disse studentene ikke forsto ”vitsen” med en dypere fagforståelse ut over akkurat det de skulle kunne lære bort til elever. Men at de av deres medstudenter som hadde erfaring fra å undervise i skolen, hadde langt større forståelse for behovet for dybdekunnskap.

Det yrkesfaglærerstudentene måtte mangle ved studiestart av fagkunnskaper i enkelte fag og av studietekniske ferdigheter, ble i følge de intervjuede høskolelærerne mer enn oppveid av praksisbasert kjennskap til aktuelle yrker, ønske om å lære og innsats i studiet. Når en tar i betraktning hvordan høgskolene har imøtekommet ”huller” i studentenes forkunnskaper, kan det se ut til at det å bli tatt inn på bakgrunn av realkompetanse, ikke er noe hinder for å lykkes i studiet. Flere høskolelærere uttrykte nettopp at det var en fordel i dette studiet med en godt voksen studentgruppe med solid erfaring fra yrkeslivet.

4 Bakgrunn for valg av utdanningen

4.1 Innledning

Yrkesfaglærerutdanningen er en relativ ny utdanning, studieåret 2002/03 var det tredje kullet i gang med utdanningen. Det er som tidligere nevnt to veier å gå og som begge fører frem til kompetanse som lærer i yrkesfag; enten gjennom ettårig praktisk-pedagogisk utdanning eller treårig yrkesfaglærerutdanning. Vi har tidligere (jf. kapittel 2) beskrevet kravene til opptak til de to utdanningsløpene og forskjellene ligger i at det for de som ønsker å ta ettårig praktisk-pedagogisk utdanning, kreves yrkesteori. Hvor mye yrkesteori som kreves for å bli tatt opp på ettårig praktisk-pedagogisk utdanning har vi imidlertid ikke noen oversikt over. Det kan det være ulik praksis ved de ulike høyskolene som tilbyr denne utdanningen og mellom ulike fagretninger ved opptak av nye studenter.

Vi har spurt studentene om hvilke informasjonskilder som bidro til at de fikk kjennskap om utdanningen og hva som var bakgrunnen for at de valgte å ta yrkesfaglærerutdanningen. I tillegg har vi spurt om hvilke vurderinger de har gjort i forhold til de to utdanningsløpene. I intervjuundersøkelsen ba vi høyskolelærerne vurdere fordeler og ulemper ved de to utdanningsløpene.

4.2 Hvordan fikk studentene kjennskap til utdanningen?

Vi har stilt spørsmål om hvordan studentene fikk kjennskap til yrkesfaglærerutdanningen. I den forbindelse satte vi opp en del alternative informasjonskilder og ba respondentene svare på hvilke kilder de benyttet for å skaffe seg informasjon om utdanningen. Respondentene kunne krysse av for alle de informasjonskildene som hadde hatt betydning for den informasjonen de hadde tilegnet seg om utdanningen.

Informasjon gjennom avisannonser, kino- og TV reklame er den typen informasjon som studentene i størst grad oppgir som informasjonskilde, en andel på vel 23 prosent har svart dette (jf. tabell 4.1). Videre oppgir en andel på vel 19 prosent å ha fått tilsendt informasjonsmateriell om utdanningen. En andel på 18 prosent oppga familie og venner som informasjonskilde om utdanningen. Internett og tidligere arbeidskollegaer har også fungert som informasjonskilde til å få kjennskap til utdanningen, med en andel på vel 14 prosent. Svært få av studentene har fått kjennskap til utdanningen gjennom utdanningsmesse (to prosent) eller gjennom informasjonsmøte på høyskolen (vel fire prosent). En forholdsvis liten andel (nær 10 prosent) av studentene oppgir også å ha fått informasjon om utdanningen gjennom studieveileder, rådgiver eller lærere på videregående skole.

Flere av studentene har gjennom sine kommentarer på spørreskjemaet trukket frem at de har vært misfornøyd med informasjonen fra de videregående skolene om utdanningen. At det er få som oppgir å ha fått informasjon fra studieveileder, rådgiver eller lærere i videregående opplæring har mest sannsynlig å gjøre med studentenes bakgrunn, i og med at få kommer direkte fra videregående opplæring. Kommentarene fra de studentene som har fått informasjon om utdanningen av studieveileder, rådgiver eller lærere, har gått på at de har vært misfornøyd med informasjonen de har fått. Gjennom intervjuundersøkelsen med lærerne kom det frem at yrkesfaglærerutdanningen var lite kjent ved de videregående skolene, og at lærerne ved yrkesfaglærerutdanningen så dette som problematisk i sitt arbeid med å finne praksisplasser for sine studenter i den videregående skolen, og i forhold til yrkesfaglærerstudentenes senere jobbmuligheter i konkurranse med søkere som har praktisk-pedagogisk utdanning. I forhold til rekruttering av nye studenter var det flere av de intervjuede høyskolelærerne som sa at de hadde brukt mye tid på å informere lokale arbeidskontor (A-etat) og ulike fagforeninger om utdanningen. Det ble også hevdet at Utdannings- og forskningsdepartementet hadde gjort alt for lite for at den nye yrkesfaglærerutdanningen skulle bli kjent, både i forhold til rekruttering av nye studenter og for fremtidige arbeidsgivere, og at det her fremdeles er en god del arbeid igjen. Lærerne understreket også kvaliteten yrkesfaglærerutdanningen har gjennom en kombinasjon av erfaringsgrunnlag og ”spesialutdanning”, som ikke finnes i samme grad i den ettårige praktisk-pedagogiske utdanningen (jf. avsnitt 3.6).

Vel 27 prosent av studentene oppga å ha fått informasjon om yrkesfaglærerutdanningen gjennom andre kilder enn de som var oppgitt i spørreskjemaet. Noen av studentene har kommentert at dette er informasjon som de har oppsøkt selv gjennom kontakt med høyskolene, noen har svart at de ikke kom inn på praktisk-pedagogisk utdanning, og at de gjennom høyskolen de har vært knyttet til før, har fått vite om yrkesfaglærerutdanningen.

Noe overraskende er det kanskje at ikke en større andel av studentene har oppgitt A-etat som informasjonskilde til utdanningen, i og med at det er en stor andel av studentene som oppgir å få finansiert studiet gjennom yrkesrettet attføring (31 personer oppgir å ha fått informasjon om studiet gjennom A-etat, det er totalt 111 yrkesfaglærerstudenter i undersøkelsen som får yrkesrettet attføring). Studentene har da også kommentert at de har vært misfornøyd med A-etats mangelfulle informasjon om utdanningen. Noen av de som har svart at de har fått opplysninger fra andre kilder enn de alternativene vi har oppgitt, *kan* ha fått informasjon gjennom trygdekontorets arbeid i forhold til yrkesrettet attføring.

Tabell 4.1 Ulike informasjonskilder om yrkesfaglærerutdanningen etter fagretning. Prosent

	Form- givnings- fag N=46	Helse- og sosialfag N=151	Hotell- og nærings- middelfag N=53	Elektrofag, mekaniske fag og byggfag N=35	Alle N=285
Familie/venner	17,6	51,0	13,7	17,6	17,9
Utdanningsmesse	33,3	16,7	50,0	-	2,1
Avisannonser/kino-/TV reklame	3,0	78,8	1,5	16,7	23,2
Studieveileder/rådgiver/lærer på vgs	14,8	37,0	29,6	18,5	9,5
Tilsendt materiell	20,0	38,2	27,3	14,5	19,3
Informasjonsmøte på høgskolen	40,0	30,0	20,0	10,0	3,5
Tidligere medelever	33,3	44,4	22,2	-	6,3
Tidligere arbeidskollegaer	26,8	51,2	14,6	7,3	14,4
A-etat	19,4	22,6	41,9	16,1	10,9
Internett	14,6	36,6	36,6	12,2	14,4
Annet	12,8	56,4	21,8	9,0	27,4

Andre studier har vist at de tradisjonelle informasjonskanalene som studieveileder/rådgiver/lærer, utdanningsmesser, informasjonsmøte på skolene, kinoreklame, avisannonser og TV reklame i liten grad har vært benyttet av studenter for å skaffe informasjon om studiemuligheter, mens familie og venner, tilsendt materiell fra skolene og internett i større grad ble brukt som informasjonskilder (Skjersli & Støren 1999)¹². Med unntak av avisannonser, kinoreklame og TV reklame stemmer dette overens med våre funn.

4.3 Valget mellom 3-årig yrkesfaglærerutdanning og 1-årig praktisk-pedagogisk utdanning

Hvorfor har studentene valgt å ta en treårig yrkesfaglærerutdanning fremfor en ettårig praktisk-pedagogisk utdanning? Var det lettere å komme inn på yrkesfaglærerutdanningen enn praktisk-pedagogisk utdanning? Eller har studentene valgt å ta yrkesfaglærerutdanningen fordi den har andre kvaliteter enn den praktisk-pedagogiske utdanningen? Studentene ble bedt om å svare på noen påstander om hva som var bakgrunnen for deres valg.

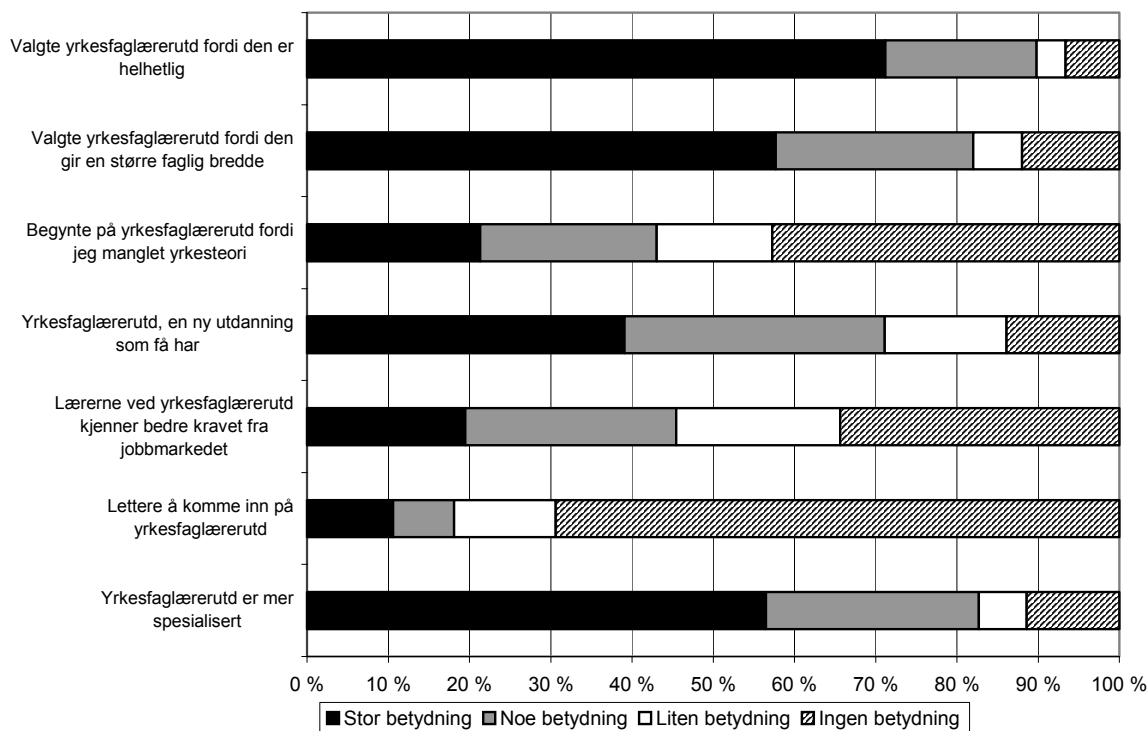
Svarene tyder på at det var egenskaper og kvaliteter ved selve yrkesfaglærerutdanningen respondentene vektla da de skulle velge utdanning. Hele 90 prosent svarte at de hadde valgt yrkesfaglærerutdanningen fordi den var helhetlig ved at den kombinerer pedagogikk, praksis og fag, og at dette hadde (noe eller stor) betydning for deres valg. Dette kommer også til uttrykk ved at hele 83 prosent har svart at de valgte å begynne på en treårig yrkesfaglærerutdanning fordi den syntes å være mer spesialisert enn den ettårige praktisk-

¹² Undersøkelsen omhandler rekruttering til private høgskoler. Hovedformålet med undersøkelsen var å finne ut hva som var bakgrunnen for individers valg når de søkte seg til private høgskoler framfor et likeartet undervisningstilbud ved offentlige høgskoler

pedagogiske utdanningen. Respondentene vektla også at de hadde valgt yrkesfaglærerutdanningen fordi den gir en større faglig bredde enn den praktisk-pedagogiske utdanningen, 82 prosent sa dette hadde (noe eller stor) betydning. Vel 71 prosent av respondentene oppfattet yrkesfaglærerutdanningen som en ny utdanning som få hadde, og sa at dette hadde noe eller stor betydning for deres valg.

Svært få hadde valgt yrkesfaglærerutdanningen på bakgrunn av påstanden at den var enklere å komme inn på enn den praktisk-pedagogiske utdanningen, 18 prosent sa dette hadde noe eller stor betydning. En del av studentene oppga imidlertid at de hadde valgt å begynne på yrkesfaglærerutdanningen fordi de manglet yrkesteori (43 prosent)

Figur 4.1 Bakgrunnen for valg av yrkesfaglærerutdanningen framfor 1-årig praktisk-pedagogisk utdanning. Prosent (N=262-274)¹³

Yrkesfaglærerutdanningen legger stor vekt på yrkesfaglig bredde og fordypning (jif kapittel 2) og det må vi kunne anta har betydning for valg av yrkesfaglærerutdanningen fremfor ettårig praktisk-pedagogisk utdanning. Det at hele 90 prosent av studentene oppgir å ha valgt utdanningen fordi den er helhetlig kan tyde på det. Valget av yrkesfaglærerutdanning bør ses i sammenheng med de kjennetegn og bakgrunn yrkesfaglærerstudentene har. De er en spesiell studentgruppe i og med at de har en forholdsvis høy gjennomsnittsalder, de er godt etablerte både familiemessig og spesielt jobbmessig. Det er kanskje nettopp den siste faktoren, det at dette er en gruppe studenter som i stor grad har mange års yrkeserfaring, til dels fra undervisningssektoren, men også andre sektorer, som gjør at de har ønsket seg

¹³ Se vedleggstabell 1 for tallgrunnlaget for figuren.

denne treårige utdanningen fremfor en ettårig utdanning. I tillegg er det mange av disse studentene som ikke har sittet på skolebenken på svært mange år og terskelen for å komme tilbake til skolebenken kan synes høyere på ettårig praktisk-pedagogisk utdanning enn for treårig yrkesfaglærerutdanning som vektlegger i stor grad yrkesfaglig bredde og fordypning.

Et forhold som vi ikke har berørt i våre påstander om hva studentene la til grunn da de skulle velge mellom treårig yrkesfaglærerutdanning og ettårig praktisk-pedagogisk utdanning, er mulighetene for å få fritak for deler av studiene på yrkesfaglærerstudiet på grunnlag av tidligere praksis og eller utdanning og hvordan dette har hatt betydning for valg av utdanning. Vi kan anta at muligheten for å få fritak fra deler av studiene på grunnlag av tidligere praksis og/eller utdanning, er en faktor som har hatt betydning for studentenes valg av utdanning. Dette antar vi på bakgrunn av at vi vet at mange av respondentene har mange års arbeidserfaring fra yrkeslivet og mange har hatt arbeidserfaring fra utdanningssektoren.

De intervjuede lærerne hadde klare synspunkter på fordeler og ulemper ved både den treårige yrkesfaglærerutdanning og ettårig praktisk-pedagogiske utdanning. Alle de intervjuede høgskolelærerne var av den oppfatning at treårig yrkesfaglærerutdanning ga verdifull kompetanse som skolen har brukt for, og at de aller fleste ønsket at denne utdanningen var kommet for å bli. Alle de intervjuede høgskolelærerne ga uttrykk for at innholdet i og organiseringen av den treårige yrkesfaglærerutdanningen er svært relevant for å undervise på yrkesfag i videregående opplæring.

Det ble fra høgskolelærernes side hevdet at en fordel med yrkesfaglærerutdanningen var at studentene fikk en større yrkesfaglig bredde gjennom både gjennom teoretisk opplæring og i praksisperioder i bedrifter, institusjoner og ulike arbeidsplasser, fikk et godt innblikk i de ulike yrkene den aktuelle studieretning i videregående skole utdannet til. Det ble pekt på at en svakhet med mange av dagens faglærere på yrkesfaglige studieretninger i videregående opplæring, har for liten innsikt i de ulike yrkene de utdanner elever til.

Andre fordeler med yrkesfaglærerutdanningen er at opplæringen kan ha en mer helhetlig tilnærming ved at yrkesdidaktikken og pedagogikken inkluderes i yrkesteorien, at yrkesdidaktikken kan knyttes direkte opp til de fagene de skal undervise i, og de kan ha eksemplarisk undervisning. Yrkesdidaktikk blir også ivaretatt i praktisk-pedagogisk utdanning, men siden studentene der har ulik utdanningsbakgrunn, vil undervisningen måtte bli mer generell i sin tilnærming. Det ble imidlertid påpekt at integreringen av yrkesdidaktikk i yrkesteoriundervisningen også i enkelte av fagretningene hadde vært et problem å få til på en fullgod måte. Dette skyldtes blant annet organisering av undervisningen (jf kapittel 2).

En ytterligere fordel er at alle studentene på yrkesfaglærerutdanningen har bakgrunn i ulike yrker som alle bygger på samme studieretning i videregående opplæring. Hver

yrkesfaglærerstudent har førstehåndskjennskap gjennom egen yrkeserfaring til ett av de yrkene studieretningen leder frem mot. Når disse er samlet i en klasse, vil de kunne dele verdifull innsikt og yrkeserfaring med hverandre. En av lærerne formulerte seg på følgende måte om dette:

Yrkesdidaktikken er også ivaretatt i PPU. Men didaktikken og pedagogikken blir generell, og de kan aldri få en gruppe bestående av mange ulike yrkesgrupper innenfor samme fagretning, for eksempel helse- og sosialfag, og få den innsikten studentene kan gi hverandre. PPUstudentene vil komme fra svært ulike utdanninger, og vil senere som lærere undervise på ulike studieretninger. Vi kan derimot relatere mer til nettopp hvordan det er å være lærer i helse- og sosialfag og det som måtte være spesifikt i forhold til yrkesteorien i denne fagretningen.

På den andre siden fremhevet derimot en av de intervjuede høgskolelærerne at en fordel med praktisk-pedagogisk utdanning nettopp var at studenter med ulike utdanninger møtes, og at dette kunne bidra til større felles forståelse mellom forskjellige lærergrupper og erfaring med å jobbe tverrfaglig sammen med lærere fra andre fagområder.

En av de intervjuede høgskolelærerne påpekte at vurderingen av en person med praktisk-pedagogisk utdanning ville variere mye ut fra vedkommendes tidligere kompetanse. Det ble pekt på at:

1. PPU som bare bygger på fagbrev, er et tynt grunnlag for å kunne undervise, den yrkesteoretiske kunnskapen blir for begrenset.
2. PPU som bygger på toårig teknisk fagskole i tillegg til fagbrev, gir veldig god ballast til å være lærer, en har både praktisk- og yrkesteoretisk kunnskap.
3. PPU som bygger på ingeniøruddanning uten fagbrev, gir ikke like god ballast som bakgrunn beskrevet i punkt 2 og som treårig yrkesfaglærerutdanning vil kunne gi, siden en mangler den praktiske kjennskapen til yrket. Dette gjelder særlig i forhold til å undervise på grunnkurs.
4. PPU som bygger på ingeniøruddanning og fagbrev, vil være et kjempebra utgangspunkt for å bli lærer, en har både kunnskap til yrkesutdanningen og god yrkesteoretisk kunnskap. Men dette er en gruppe det nok vil være vanskelig å rekruttere mange av til skoleverket.

Det ble av enkelte høgskolelærere fremhevet at den ene utdanningen ikke kan erstatte den andre. Skoleverket har bruk for både de med fagbrev og treårig yrkesfaglærerutdanning, og de har bruk for personer med en høgskoleutdanning fra tilgrensende fagfelt. Det ble påpekt at en som har fagbrev og har tatt treårig yrkesfaglærerutdanning er særlig egnet til å undervise på grunnkurs, men at en lærer som for eksempel er ingeniør og har tatt praktisk-pedagogiske utdanning har en bedre dybdeforståelse og egner seg særlig for å undervise i teoretiske og faglig fordypende emner på videregående kurs 1. Det ble også understreket som prinsipielt ønskelig at det skal være mulig å utdanne seg til lærer innenfor den samme utdanningen en har bakgrunn i som yrkesutøver.

Det er en stor forskjell mellom de ulike yrkesfaglærerutdanningene når det gjelder studentenes tidligere inntektsmuligheter og dermed økonomiske tap ved å ta en treårig utdanning. For studenter på fagretning for helse- og sosialfag hadde de fleste studentene

bakgrunn fra lavtlønnsyrker som hjelpepleiere og barne- og ungdomsarbeidere. De får et solid lønnsloft gjennom å videreutdanne seg til yrkesfaglærere. Mens studentene på fagretningene for elektrofag, mekaniske fag og byggfag hadde bakgrunn fra yrker som for mange nok har en minst like høy eller høyere inntekt enn de vil få som lærere i skolen. Det var også fagretningene elektrofag, mekaniske fag og byggfag som har hatt sterkest problemer med å rekruttere nye studenter. En lærer for denne studentgruppen omtalte treårig yrkesfaglærerutdanning og praktisk pedagogisk utdanning som ”den smale og den brede vei”. Det ble fremhevet at å ta den ”smale vei” innebar store økonomiske konsekvenser framfor ”den brede vei” for studentene, og at dette nok var en viktig årsak til svikt i rekrutteringen til yrkesfaglærerutdanningen. Det ble påpekt at hvis departementet ønsker at flere skal velge å ta treårig yrkesfaglærerutdanning, må departementet sette strengere og entydige krav til yrkesteoretiske forkunnskaper og kompetanse for å kunne tas opp som student på praktisk pedagogisk utdanning. Det ble fremhevet at så lenge det er opp til den enkelte utdanningsinstitusjon å skjønnsmessig vurdere om søkere har tilstrekkelig yrkesteoretisk kompetanse, vil det være vanskelig å praktisere strengt i forhold til hva som godkjennes som tilstrekkelig yrkeskompetanse når institusjonene konkurrerer om å rekruttere nye studenter.

4.4 Yrkesfaglærerutdanningen – et valg om å videreutdanne seg

Vi har spurt studentene om hva som var bakgrunnen for at de valgte å ta yrkesfaglærerutdanningen. Vi har utformet en del påstander om bakgrunnen for valg av utdanningen som vi i spørreskjemaet ba respondentene om å ta stilling til ved å krysse av for hvor stor betydning de ulike påstandene har hatt for deres valg. Svaralternativene går fra å ha stor betydning til ingen betydning.

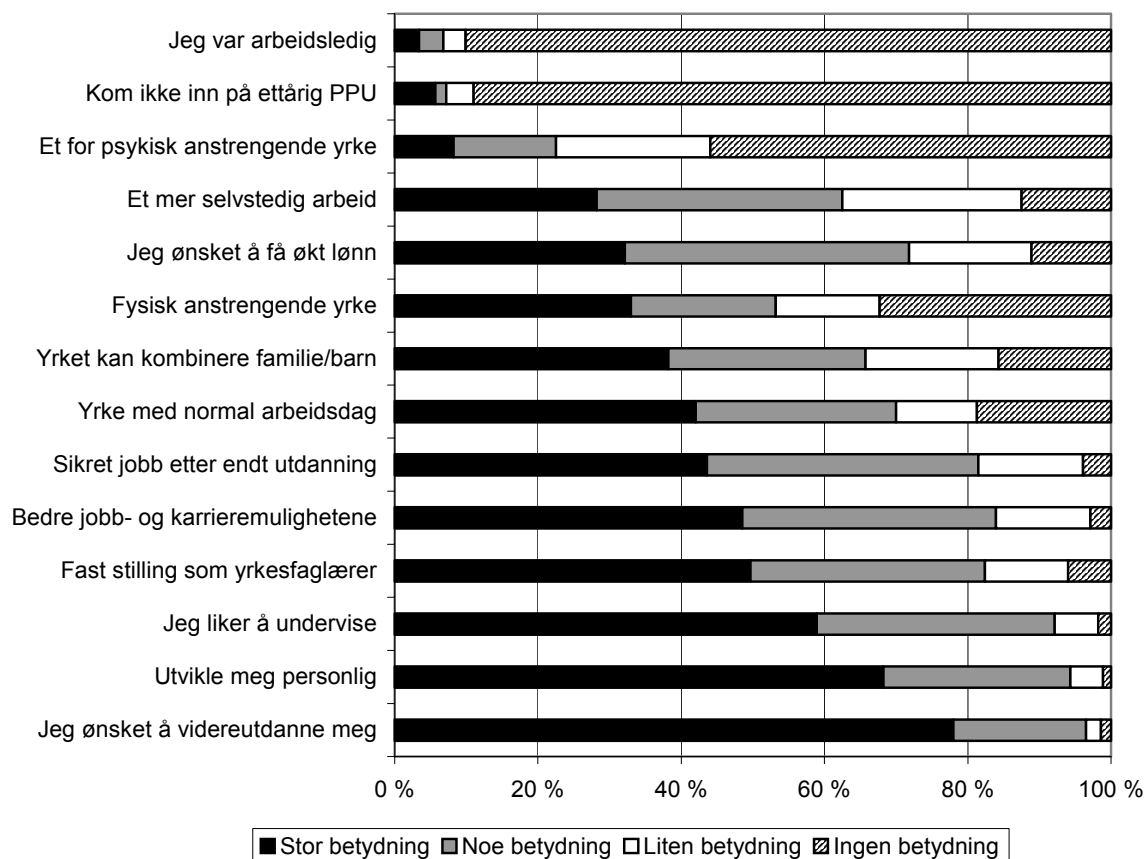
Så godt som alle respondentene som har svart, uttrykte at de ønsket å ta yrkesfaglærerutdanningen for å videreutdanne seg i tråd med tidligere arbeidserfaring, hele 96 prosent sa dette hadde noe eller stor betydning. Respondentene vektla også at de ønsket å utvikle seg personlig og at dette hadde hatt (noe eller stor) betydning for deres valg av yrkesfaglærerutdanningen, en andel på vel 94 prosent sa dette hadde hatt betydning for deres valg. Videre var det hele 92 prosent som uttrykte at de likte å undervise og at dette hadde hatt (noe eller stor betydning) for at de ønsket å ta denne utdanningen.

En forholdsvis stor andel har uttrykt at de har valgt yrkesfaglærerutdanningen for å bedre sin arbeidssituasjon. Omlag 82 prosent av respondentene ønsket å ta utdanningen for å kunne få fast stilling som yrkesfaglærer i videregående skole eller for å sikre seg jobb etter endt utdanning. Videre var det 84 prosent som sa at de ønsket å bedre sine jobb- og karrieremuligheter gjennom å ta denne utdanningen, mens nær 72 prosent hadde et ønske om økt lønn ved å bli yrkesfaglærer. Nær 70 prosent av studentene har valgt utdanningen fordi de ønsket seg et yrke som har normal arbeidsdag. En forholdsvis stor andel av

studentene (nær 66 prosent) oppfattet yrkesfaglæreryrket som egnet til å kombinere med familie og barn.

Påstandene har også tatt for seg om studentene tidligere hadde hatt et for fysisk eller psykisk anstrengende yrke og at de ønsket å ta denne utdanningen på grunn av at de ønsket seg en roligere jobbsituasjon. Det viser seg at vel halvparten (53 prosent) hadde valgt utdanningen fordi de hadde et for fysisk anstrengende yrke og ønsket, ved å bli yrkesfaglærer, en roligere jobbsituasjon. Svært få hadde søkt yrkesfaglærerutdanningen med bakgrunn i at de enten var arbeidsledige eller ikke kom inn på ettårig praktisk-pedagogisk utdanning.

Figur 4.2 Studentenes begrunnelse for å velge yrkesfaglærerutdanningen. Prosent (N=261-284)¹⁴

Vi har også sett på studentenes begrunnelse for å velge yrkesfaglærerutdanning etter hvilke fagretninger de gikk på (se tabell 4.2). Det er forholdsvis små forskjeller mellom de ulike fagretningene. Vi vil likevel trekke frem noen forhold; Studentene på helse- og sosialfag var de som i størst grad oppga at ønsket om økt lønn (82 prosent) hadde betydning da de valgte å begynne på utdanningen. Studentene på elektrofag, mekaniske fag og byggfag var de som i minst grad uttrykte dette som ønske.

¹⁴ Se vedleggstabell 2 for tallgrunnlaget for figuren.

Ønsket om å bedre jobb- og karrieremuligheter var noe høyere for studentene ved formgivningsfag, helse- og sosialfag enn for studentene ved hotell- og næringsmiddelfag, elektrofag, mekaniske fag og byggfag. Studentene på elektrofag, mekaniske fag og byggfag, hotell- og næringsmiddelfag var de som i størst grad svarte at de ønsket å ta utdanningen for å få fast stilling som yrkesfaglærer og at dette hadde betydning for valg av utdanning (begge 91 prosent). Studentene ved helse- og sosialfag svarte dette i noe mindre grad (77 prosent).

Tabell 4.2 Studentenes begrunnelse for å velge yrkesfaglærerutdanningen etter fagretning. Prosent (N=33-150)

	Noe/stor betydning	N
Jeg ønsket å videreutdanne meg i tråd med tidligere arbeidserfaring		
Formgivningsfag	95,7	46
Helse- og sosialfag	98,7	149
Hotell- og næringsmiddelfag	94,3	53
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	91,2	33
Jeg ønsket å utvikle meg personlig		
Formgivningsfag	93,3	45
Helse- og sosialfag	98,7	149
Hotell- og næringsmiddelfag	90,6	53
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	81,8	33
Jeg liker å undervise		
Formgivningsfag	93,5	46
Helse- og sosialfag	91,2	148
Hotell- og næringsmiddelfag	96,2	52
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	88,2	34
Jeg ønsket en utdanning for å kunne få fast stilling som yrkesfaglærer i videregående skole		
Formgivningsfag	82,6	46
Helse- og sosialfag	77,3	150
Hotell- og næringsmiddelfag	90,6	53
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	91,4	35
Jeg ønsket å bedre jobb- og karrieremulighetene mine		
Formgivningsfag	89,1	46
Helse- og sosialfag	87,1	147
Hotell- og næringsmiddelfag	77,4	53
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	73,5	34
Jeg ønsket meg en utdanning der jeg er sikret jobb etter endt utdanning		
Formgivningsfag	82,6	46
Helse- og sosialfag	83,7	147
Hotell- og næringsmiddelfag	73,6	53
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	82,4	34
Jeg ønsket meg et yrke som har normal arbeidsdag		
Formgivningsfag	58,7	46
Helse- og sosialfag	70,5	149
Hotell- og næringsmiddelfag	83,0	53
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	62,8	35
Studiet leder til et yrke som egner seg til å kombinere med å ha familie/barn		
Formgivningsfag	45,7	46
Helse- og sosialfag	65,1	146
Hotell- og næringsmiddelfag	79,2	53
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	74,3	35
Jeg hadde et for fysisk anstrengende yrke og ønsket en roligere jobbsituasjon som lærer		
Formgivningsfag	50,0	46
Helse- og sosialfag	49,3	150
Hotell- og næringsmiddelfag	67,3	52
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	(52,9)	34
Jeg ønsket å få økt lønn ved å ta denne utdanningen		
Formgivningsfag	78,3	46
Helse- og sosialfag	81,9	149
Hotell- og næringsmiddelfag	51,9	52
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	(48,5)	33
Jeg ønsket meg et mer selvstendig arbeid		
Formgivningsfag	53,3	45
Helse- og sosialfag	73,8	149
Hotell- og næringsmiddelfag	40,4	52
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	58,8	34
Jeg hadde et for psykisk anstrengende yrke og ønsket en roligere jobbsituasjon som lærer		
Formgivningsfag	(16,7)	42
Helse- og sosialfag	(2,9)	139
Hotell- og næringsmiddelfag	(10,6)	47
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	(8,8)	34

Fortsettelse av tabell 4.2

	Noe/stor betydning	N
Jeg kom ikke inn på ettårig praktisk-pedagogisk utdanning		
Formgivningsfag	(16,7)	42
Helse- og sosialfag	(2,9)	139
Hotell- og næringsmiddelfag	(10,6)	47
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	(8,8)	34
Jeg var arbeidsledig og ønsket å videreutdanne meg for å få jobb		
Formgivningsfag	(11,6)	43
Helse- og sosialfag	(4,5)	134
Hotell- og næringsmiddelfag	(6,0)	50
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	(11,8)	34

4.5 Finansiering av utdanningen

4.5.1 Jobb, lån og yrkesrettet attføring

Vi har spurt studentene om hvordan de finansierer yrkesfaglærerutdanningen. De ble bedt om å velge de tre viktigste finansieringskildene og alternativene de kunne velge blant, var:

- Lever på oppsparte midler
- Lån og stipend i Statens Lånekasse for utdanning (Lånekassen)
- Tilskudd fra foreldrene mine
- Tilskudd fra samboer/ektefelle
- Jeg jobber ved siden av studiene
- Arbeidsgiver dekker studieutgiftene
- Yrkesrettet attføring

Å jobbe ved siden av studiet var det som oftest ble oppgitt som en av de tre viktigste finansieringskildene av utdanningen, med en andel på 57 prosent. Men en stor andel oppgir også at lån og stipend fra Lånekassen var en viktig finansieringskilde, vel 46 prosent. Hele 39 prosent av respondentene oppgir yrkesrettet attføring som en viktig finansieringskilde til studiene. Studentene ved hotell- og næringsmiddelfag og elektrofag, mekaniske fag og byggfag var de som oftest oppga yrkesrettet attføring som en av de tre viktigste finansieringskilder.

Generelt er det en økende tendens til at flere studenter finansierer studiene gjennom yrkesrettet attføring, fra 14 000 studenter i 1994 til drøyt 26 000 i 2002¹⁵. Årsaken til økningen forklares ut fra et stadig økende krav til de som skal i arbeid. De med helsemessige problemer eller funksjonshemminger må ofte være bedre kvalifisert for å få en stilling enn de uten problemer eller funksjonshemminger, blir det hevdet. I intervjuene med høgskolelærere ble det for alle fagretningene påpekt at studenter som gikk på attføring gjennomgående var de mest positive og motiverte studentene. Høgskolelærerne hadde inntrykk av at yrkesfaglærerstudentene var glade for at de kunne fortsette innenfor sitt

¹⁵ Opplysningene om yrkesrettet attføring og antall som omfattes av en slik ordning er hentet fra Aftenpostens artikkel "Dobbelt så mange studenter på attføring" (26.09 2003). Opplysningene i artikkelen baserer seg på intervju med avdelingsdirektør Erik Oftedal i Arbeidsdirektoratet.

yrkesområde selv om de av helsemessige årsaker ikke var i stand til å fortsette i den jobben de hadde hatt tidligere. De av yrkesfaglærerstudentene som høyskolelærerne hadde oppfattet som minst motivert var de som var pålagt av sin arbeidsgiver å ta utdanningen. Men også for mange av disse studentene hadde motivasjonen økt underveis i studiet. En lærer uttrykte dette på følgende måte:

Motivasjonen er smittsom, de blir motivert underveis, det har til og med hendt at en student som var pålagt å ta 20 vektall (60 studiepoeng) endte opp med å ta hele studiet.

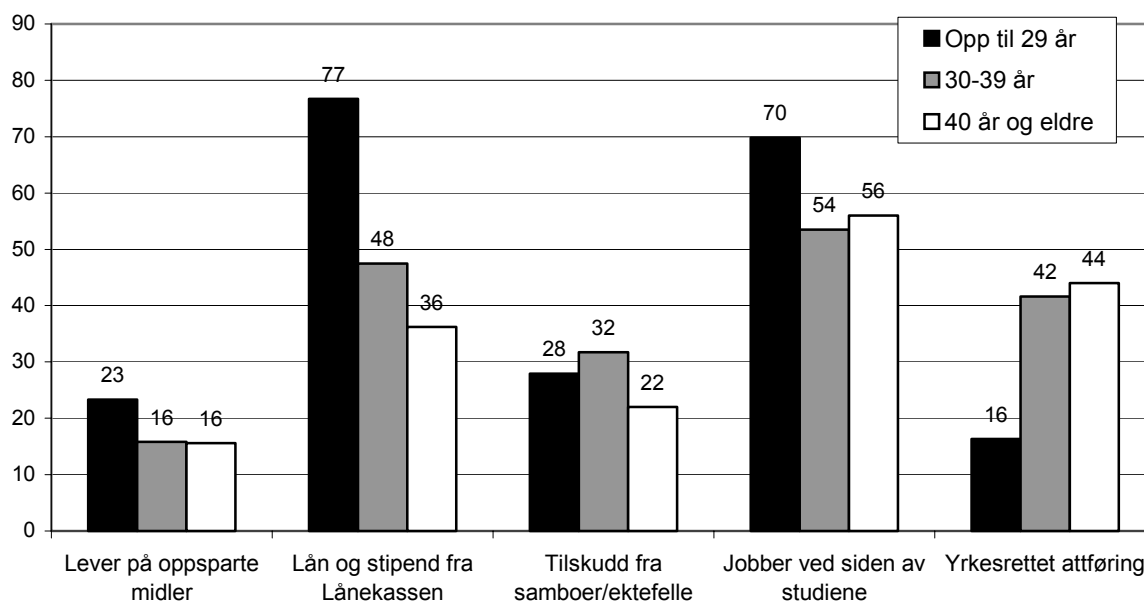
Vi kommer tilbake til hvem av studentene i vår undersøkelse som går på yrkesrettet attføring og hvilke fagretninger de går på. Svært få av studentene oppgir at arbeidsgiver dekker studieutgiftene, i tillegg er det en forholdsvis liten andel som oppgir tilskudd fra foreldre som finansieringskilde til studiene, en andel på vel fire prosent.

Tabell 4.3 Finansieringskilder etter studentenes tilhørighet til fagretninger. Prosent

	Form- givnings- fag N=46	Helse- og sosialfag N=151	Hotell- og nærings- middelfag N=53	Elektrofag, mekaniske fag og byggfag N=35	Alle N=285
Lever på oppsparte midler	21,7	12,6	28,3	11,4	16,8
Lån og stipend fra Lånekassen	26,1	50,3	49,1	51,4	46,3
Tilskudd fra foreldre	2,2	5,3	5,7	-	4,2
Tilskudd fra samboer/ektefelle	39,1	27,8	17,0	17,1	26,3
Jobber ved siden av studiene	73,9	62,9	39,6	37,1	57,2
Arbeidsgiver dekker studieutgiftene	-	0,7	1,9	2,9	1,1
Yrkesrettet attføring	34,8	32,5	50,9	54,3	38,9

Alder har betydning for hvilke finansieringskilder studentene oppgir som de viktigste. Når det gjelder lån og stipend fra Lånekassen, er det i størst grad den yngste gruppen studenter som oppgir dette som finansieringskilde (77 prosent) og i minst grad de eldste studentene (36 prosent). Også andelen som oppgir jobbing ved siden av studiene som finansieringskilde, er størst blant de yngste studentene (70 prosent). Det er i størst grad mellomslått av studentene (de mellom 30-39 år) og de eldste studentene (40 år og eldre) som oppgir yrkesrettet attføring som en finansieringskilde til studiene. Det er en noe større andel av de yngste studentene (opp til 29 år) som oppgir å ha oppsparte midler som en finansieringskilde, enn de eldre. Det er små forskjeller i forhold til alder når det gjelder å få tilskudd fra samboer eller ektefeller til studiene.

Figur 4.3 Finansieringskilder etter studentenes alder. Prosent avrundende tall
($N_{\text{opp til 29 år}}=43$, $N_{30-39 \text{ år}}=101$, $N_{40 \text{ år og eldre}}=141$)

4.5.2 De som får yrkesrettet attføring

En forholdsvis stor andel av studentene (totalt 29 prosent) oppga som hovedaktivitet at de enten var sykmeldt, trygdet eller var på attføring før de begynte på yrkesfaglærerutdanningen. Vi vet ikke hvor stor andel av disse studentene som begynte yrkesfaglærerutdanningen som et ledd i attføringstiltak. Det vi imidlertid vet, er at nær 39 prosent av alle studentene i undersøkelsen har svart at en av de tre viktigste finansieringskildene deres var yrkesrettet attføring og vi vet at så godt som alle studentene som oppga enten å være sykmeldt, trygdet eller på attføring før de begynte yrkesfaglærerutdanningen oppga yrkesrettet attføring som en finansieringskilde. Det er, som vi har sett i figur 4.3, i størst grad studenter i "mellomsjiktet" (30-39 år) og de eldste studentene (40 år og eldre) som går på yrkesrettet attføring. Halvparten av de som går på hotell- og næringsmiddelfag går på yrkesrettet attføring, og vel 54 prosent av studentene ved elektrofag, mekaniske fag og byggfag. Vi har tidligere sett at 57 prosent av de totalt 51 studentene som måtte flytte fra hjemkommunen sin for å studere, gikk på yrkesrettet attføring (jf. tabell 3.5).

Personer som får yrkesrettet attføring, blir definert som yrkeshemmede på følgende grunnlag: "...en person som på grunn av fysiske, psykiske eller sosiale funksjonshemninger har vanskelig for å få eller beholde arbeid. Funksjonshemningen kan være medfødt eller de kan ha oppstått på grunn av sykdom eller skade" (Samfunnsboka 2003). Yrkeshemmede kan ha behov for opplæring eller arbeidstrening før de kan gå inn i et ordinært arbeid eller en tilrettelagt arbeidsplass. Dette kalles yrkesrettet attføring. Tilbudet om opplæring og praksis skal hjelpe arbeidssøkere til å få arbeid, eller arbeidstakere til å beholde arbeidet. Når vilkårene for yrkesrettet attføring innvilges, utarbeides det en plan for arbeidet som kan inneholde opplæring (kurs, omskolering eller skolegang) og praksis (hjelp til å prøve

seg i arbeidslivet gjennom arbeidstrening/hospitering). Den økonomiske støtten til yrkesrettet attføring gis som regel personer mellom 16 og 67 år som har varig nedsatt arbeidsevne eller vesentlig reduserte muligheter til å velge yrke eller arbeidsplass på grunn av helsemessige problemer. De personene som er på yrkesrettet attføring kan få stønad til livsopphold og stønad til å dekke bestemte utgifter. Dette siste omtales som attføringsstønad og kan gis for å dekke utgifter som: flytting i forbindelse med attføring eller arbeid, skoleutgifter, reiseutgifter, boustgifter, husholdningsutgifter (med mer) (Samfunnsboka, 2003).

4.6 Yrkesaktivitet ved siden av studiene

Resultatene viser at mange av studentene var yrkesaktive ved siden av yrkesfaglærerstudiet. Hele 62 prosent av studentene jobbet ved siden av studiene. Det var i størst grad studenter som gikk på fagretningene formgivningsfag og helse- og sosialfag som svarte at de jobbet ved siden av studiene, en andel på henholdsvis 80 og 66 prosent. Over halvparten av studentene som gikk på fagretningene hotell- og næringsmiddelfag og elektrofag, mekaniske fag og byggfag, der det også var få deltidsstudenter, har svart at de ikke jobbet ved siden av studiene.

Tabell 4.4 Studentenes jobbing ved siden av yrkesfaglærerutdanningen etter fagretning. (N=273)

Fagretning	Jobber	Jobber ikke	N
Formgivningsfag	80,0	20,0	45
Helse- og sosialfag	65,7	34,3	143
Hotell- og næringsmiddelfag	45,1	54,9	51
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	44,1	55,9	34
Total	61,5	38,5	273

Vi har også spurt studentene om hvor mange timer per uke de jobbet ved siden av yrkesfaglærerutdanningen. Vel 40 prosent av studentene som har svart at de har jobbet, oppgir at de har hatt en arbeidsuke på 30 timer eller mer. Det betyr at en stor andel av studentene har jobbet tilnærmet ”normalarbeidsuke” ved siden av yrkesfaglærerutdanningen.

Ser vi på antall timer inntektsgivende arbeid per uke etter hvilke fagretning elevene fulgte, er det i størst grad studentene ved hotell- og næringsmiddelfag som har jobbet ”normalarbeidsuke”, en andel på hele 46 prosent (N=22). På denne fagretningen var det også en stor andel studenter som ikke jobbet ved siden av studiet. Studentene ved elektrofag, mekaniske fag og byggfag var de studentene som i minst grad jobbet ”normalarbeidsuke”. De oppgir i større grad enn studenter ved de andre fagretningene å ha jobbet mindre enn 30 timer per uke (N=15).

Tabell 4.5 Studenter ved ulike fagretninger etter antall timer de jobber ved siden av yrkesfaglærerutdanningen per uke. Prosent. (N=154)

Fagretninger	Opp til 9 timer	10-19 timer	20-29 timer	30-39 timer	40 timer el mer	N
Formgivningsfag	15,6	34,4	12,5	31,3	6,3	32
Helse- og sosialfag	9,4	30,6	18,8	37,6	3,5	85
Hotell- og næringsmiddelfag	4,5	22,7	27,3	27,3	18,2	22
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	(13,3)	(33,3)	(20,0)	(33,3)	-	15
Total	10,4	30,5	18,8	34,4	5,8	154

Resultater fra ”Stud.mag.”-undersøkelsene viser at halvparten av studentene hadde lønnet arbeid ved siden av studiene og at de i snitt brukte 11 timer på deltidsarbeid ved siden av studiene (Wiers-Jenssen & Aamodt 2002). Det betyr at en større andel av yrkesfaglærerstudentene jobbet ved siden av studiene, og at de jobbet langt flere timer per uke enn studentene i ”Stud.mag.”-undersøkelsene. Yrkesfaglærerstudentene som oppgir å ha arbeid ved siden av studiene, jobbet i gjennomsnitt nær 24 timer per uke. Dette er over dobbelt så mye som studentene i ”Stud.mag.”-undersøkelsene. En forklaring på denne forskjellen er at det er langt flere deltidsstudenter ved yrkesfaglærerutdanningen enn ved andre studier. I tillegg har ”Stud.mag.”-undersøkelsene kun med heltidsstudier¹⁶, mens yrkesfaglærerutdanningen tilbys både som heltids- og deltidsstudium.

En andel på vel 40 prosent av studentene i yrkesfaglærerundersøkelsen som var i arbeid ved siden av studiene, oppga at de jobbet en ”normalarbeidsuke” eller mer per uke. Dette er svært mye, ser vi antall timer det jobbes ved siden av studiene i forhold til hvilket studieopplegg studentene følger, endres imidlertid dette bildet noe. Med studieopplegg mener vi om elevene er heltids- eller deltidsstudenter. Når vi tar hensyn til om studentene studerer heltid eller deltid i forhold til hvor mye de jobber ved siden av studiene, viser resultatene at gjennomsnittlig arbeidstid for heltidsstudentene ved yrkesfaglærerutdanningen er 20 timer, et gjennomsnittlig timeantall som ligger nært opp til gjennomsnittet for alle yrkesfaglærerstudentene. Forklaringen på disse små forskjellene etter om vi ser på både heltids- og deltidsstudentene eller bare heltidsstudentene, er at noen få trekker gjennomsnittet opp ved å jobbe mange timer per uke (høyeste antall timer jobbet per uke var 45 timer).

Ser vi på antall timer studentene oppgir å ha jobbet per uke i forhold til heltids- og deltidsstudier finner vi at en andel på vel 27 prosent av de yrkesaktive heltidsstudentene jobbet (tilnærmet) ”normalarbeidsuke” på 30 timer eller mer ved siden av studiene, mot halvparten av deltidsstudentene. Dette viser at det også for yrkesfaglærerstudentene er en sammenheng mellom om de var heltids- eller deltidsstudenter og hvor mye de jobbet ved siden av studiene. Likevel må tid brukt til inntektsgivende arbeid blant de 62 prosentene som jobbet ved siden av studiene, sies å være høy.

¹⁶ Vi er klar over at det kan være en del studenter som tar heltidsutdanninger over tid og derfor anses som deltidsstudenter, dette tas ikke hensyn til i sammenligningen mellom de to undersøkelsene.

Tabell 4.6 Yrkesaktive heltids- og deltidsstudenter etter hvor mange timer studentene jobber ved siden av studiet per uke etter fagretninger. Prosent

	Opp til 30 timer per uke	30 timer el mer pr uke	N
Heltid			
Formgivningsfag	(77,7)	(22,2)	9
Helse- og sosialfag	83,3	16,7	24
Hotell- og næringsmiddelfag	(63,2)	(36,8)	19
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	(64,3)	(35,7)	14
Total	72,7	27,3	66
Deltid			
Formgivningsfag	56,5	43,5	23
Helse- og sosialfag	48,3	51,7	60
Hotell- og næringsmiddelfag og elektrofag, mekaniske fag og byggfag	(25,0)	(75,0)	4
Total	49,4	50,6	87

Med en så stor arbeidsbelastning studentene oppgir å ha ved siden av studiet, er det grunn til å stille spørsmål om dette går ut over den faglige fordypningen i studiet. Informantene i intervjuundersøkelsen sier at noen av studentene jobber så mye ved siden av studiet, at det går på bekostning av det faglige arbeidet med utdanningen. I lærerintervjuene kom det også frem at de studentene som jobber mest, også hadde en del fravær.

”Stud.mag”-undersøkelsen har også sett på hvor mye studentene jobbet ved siden av studiene og studentenes tidsbruk i forhold til studierelaterte aktiviteter. Funnene tyder på at deltidsarbeid bare i begrenset grad gikk ut over studieinnsatsen, men at det var avhengig i hvor stor grad studentene jobbet. Også andre undersøkelser (Teigen 1997 og Berg 1997a) peker i retning av at inntektsgivende arbeid i begrenset grad har betydning for studieinnsatsen (s. 75). Når studentene jobbet mer enn 20 timer per uke viser imidlertid resultatene at studieinnsatsen ble vesentlig redusert (Wiers-Jenssen & Aamodt 2002, s.7).

Undersøkelsen viser også at studieinnsatsen øker med alder, når far har høyere utdanning og når studenten har flyttet fra hjemkommunene. Det å ha flyttet fra hjemkommunen kan medføre at studentene er mer motiverte på grunn av den økonomiske innsatsen og de sosiale kostnadene flytting ofte innebærer. Undersøkelsen konkluderer imidlertid med at deltidsarbeid, familiesituasjon, studentøkonomiske forhold eller andre bakgrunnsvariable kun i begrenset grad forklarer variasjoner i studieinnsats hos studentene, og at det først og fremst er studieopplegg og fagenes egenart som har stor innvirkning på studieinnsats og studiegjennomstrømning (Wiers-Jenssen & Aamodt 2002, s. 26). Forklaring av variasjoner i studieinnsats ut fra studieopplegg og fagenes egenart finner vi også i/ får også støtte fra andre forskningsresultater (Berg 1997b, Teigen 1997).

Med slike resultater er det nærliggende å stille spørsmål om yrkesfaglærerstudiet er en utdanning som lar seg kombinere med mye arbeid ved siden av studiene. I intervjuene med høgskolelærerne kom det frem at det ble sett på som viktig å tilpasse studieopplegget etter studentenes behov for å kunne ha jobb ved siden av studiet. Det ble pekt på at mange

potensielle studenter var økonomisk avhengige av å jobbe, og at i forhold til rekruttering til studiet så var det viktig å tilpasse studiet etter målgruppens behov for inntekt.

Vi har tidligere sett at en stor andel av studentene hadde arbeidserfaring fra undervisningssektoren før de begynte yrkesfaglærerutdanningen. Vi vet ikke hvilken type jobb de hadde ved siden av studiene, men vi kan anta at mange hadde undervisningsjobber ved siden av yrkesfaglærerutdanningen. Jobberfaringen disse studentene får kan derfor ses på å være relevant i forhold yrkesfaglærerstudiet. I intervjuene med høskolelærerne kom det frem at det var positivt å ha studenter som hadde undervisningsjobb i skolen ved siden av studiet. Det ble pekt på at studenter som har et ben i skolen vet hva som skjer av endringer i skolen og kan formidle dette tilbake til studiet, de er derfor en ressurs for sine medstudenter og lærere. De kan også relatere og bruke direkte det de har lært i studiet av kunnskaper både når det gjelder fagkunnskap, fagdidaktikk, generell pedagogikk i sin undervisning og gi tilbakemelding om hvordan det har fungert.

5 Studentenes og lærernes vurdering av studiet

5.1 Studentenes vurderinger

Vi ønsket å få vite noe om hvor fornøyde studentene på yrkesfaglærerutdanningen var med studiet, vi ba derfor studentene om å vurdere undervisningstilbudet, læringsmetodene og hva de syntes studiet legger vekt på i form av studentenes tidligere erfaringer, kvalifikasjoner, dialog med undervisningspersonale og studenter med mer.

Tidligere studier har vist at det eksisterer en sammenheng mellom studenters fornøydhets etter institusjonstype og institusjonsstørrelse, i form av at små statlige høyskoler og private høyskoler har en forholdsvis høy andel fornøyde studenter, og at studenter ved de store statlige høyskoler og universitetene var mindre fornøyd (Wiers-Jenssen & Aamodt 2002).

I forhold til yrkesfaglærerutdanningen, som er en ren høyskoleutdanning, kan vi kanskje trekke paralleller til ”Stud.mag”-undersøkelsen når det gjelder institusjonsstørrelse og se på studentenes fornøydhets. Av de fire høyskolene som inngår i vår undersøkelse er det kun Høyskolen i Bergen¹⁷ som går inn under kategorien stor statlig høyskole. De tre øvrige høyskolene med opp til 3 500 studenter¹⁸, blir betegnet som små statlige høyskoler.

Stud.mag undersøkelsen finner en sammenheng mellom tilfredshet med det faglige og det sosiale miljøet. Undersøkelsen finner også at de få som virkelig er svært misfornøyde med det faglige miljøet, bruker halvannen time mindre på studiene enn andre studenter.

Vi skal først se hvordan yrkesfaglærerstudentene vurderte undervisningstilbudet, for så å se nærmere på de ulike undervisningsmetodene og til slutt skal vi se på innholdet i studiet ved de ulike fagretningene og studiestedene.

5.1.1 Vurdering av undervisningstilbudet

Vi har spurt studentene om hvor fornøyde de var med undervisningstilbudet ved yrkesfaglærerutdanningen, og har stilt spørsmål om:

- den faglige og pedagogiske kvaliteten på læreledet undervisning og veiledning
- sammensetningen av faginnholdet
- lærernes evne til å skape faglig engasjement
- hvordan læringsmiljøet var ved studiet

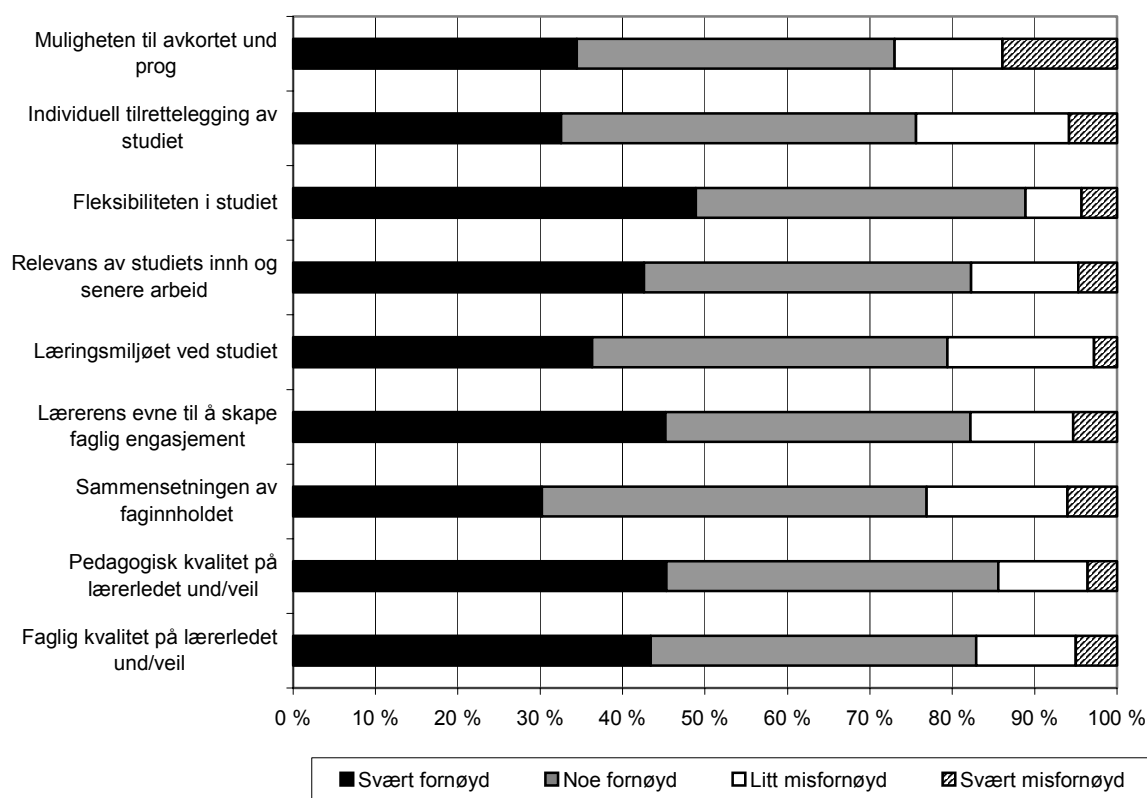
¹⁷ Høyskolen i Bergen har om lag 5 000 studenter og 500 ansatte (http://www.hib.no/om_hib/).

¹⁸ Høyskolen i Narvik har ca 1 000 studenter og 150 ansatte (<http://www.hin.no/hovedside/omhin/default.asp>), Høyskolen i Finnmark har ca 2 000 studenter. Høyskolen er lokalisert med to avdelinger, en avdeling i Alta og en i Hammerfest (<http://www.hifm.no/>). Høyskolen i Akershus har ca 3 000 studenter, der en tredjedel er deltidsstudenter.

- relevansen av studiets innhold med tanke på senere arbeid
- fleksibiliteten i studiet
- den individuelle tilretteleggingen av studiet
- muligheten til å få avkortet undervisningsprogram på grunnlag av tidligere praksis og/eller utdanning.

Generelt sett kan vi ut fra resultatene av spørsmålene si at studentene stort sett virket fornøyde med undervisningstilbudet på yrkesfaglærerutdanningen. De forholdene vi imidlertid kan trekke frem som en del av studentene var noe misfornøyde med, er sammensetningen av faginnholdet, læringsmiljøet, den individuelle tilretteleggingen av studiet og muligheten til å få et avkortet undervisningsprogram på bakgrunn av tidligere praksis og/eller utdanning. Mellom 21-27 prosent av studentene har uttrykt at de var litt eller svært misfornøyd med disse forholdene.

Figur 5.1 Studentenes vurdering av undervisningstilbudet ved yrkesfaglærerutdanningen. Prosent (N=244-281)¹⁹

Noen av spørsmålene om undervisningstilbudet i yrkesfaglærerundersøkelsen er de samme som for ”Stud.mag”-undersøkelsene. Der viste resultatene at to tredjedeler av studentene er fornøyd med den faglige kvaliteten på undervisningen, og at det er dette aspektet ved undervisningen studentene er mest tilfredse med. Den pedagogiske kvaliteten er i underkant av halvparten av studentene fornøyd med (Wiers-Jenssen & Aamodt 2002).

¹⁹ Se vedleggstabell 3 for tallgrunnlaget for figuren.

Studentene i yrkesfaglærerundersøkelsen gir også i svært stor grad uttrykk for at de er fornøyde med både den faglige kvaliteten og pedagogiske kvaliteten på studiet, en andel på henholdsvis 83 og 86 prosent.

Vurdering av undervisningstilbudet etter fagretning

De seks fagretningene²⁰ på yrkesfaglærerutdanningen er svært forskjellige når det gjelder innhold og organisering, vi har derfor sett på studentenes fornøydhet²¹ etter hvilken fagretning de gikk på (jf tabell 5.1). Det er variasjon i studentenes fornøydhet etter hvilken fagretning de gikk på. Det viser seg at studentene ved helse- og sosialfag er de studentene som er mest fornøyde i sin vurdering av undervisningstilbudet, tett etterfulgt av studentene ved formgivningsfag.

Over 90 prosent av studentene på helse- og sosialfag svarte at de var fornøyde med både den faglige og pedagogiske kvaliteten på lærerledet undervisning og veiledning ved studiet, undervisningstilbudet i forhold til faginnholdet, lærerens evne til å skape faglig engasjement blant studentene, relevansen av studiets innhold og fleksibiliteten i studiet. Studentene ved formgivningsfag var mest fornøyde med læringsmiljøet, den individuelle tilretteleggingen og muligheten til å få avkortet undervisningsprogram på bakgrunn av tidligere praksis og/eller utdanning.

Studentene ved fagretningene hotell- og næringsmiddelfag og elektrofag, mekaniske fag og byggfag var de som i minst grad var fornøyde i sin vurdering av undervisningstilbudet. Sammen med studentene på hotell- og næringsmiddelfag, var studentene ved elektrofag, mekaniske fag og byggfag minst fornøyde med sammensetningen av faginnholdet (med det forstår vi pensumlitteratur til studiet), henholdsvis 56 og nær 49 prosent var fornøyde i sin vurdering av dette tilbudet. Videre var kun om lag halvparten av studentene ved elektrofag, mekaniske fag og byggfag fornøyd med relevansen av studiet de gikk på.

Gjennom intervjuundersøkelsen med lærerne kom det frem at noen av studentene ved en av høyskolene ikke fullt ut var innforstått med relevansen av deler av studiet. En del studenter hadde gitt klart uttrykk overfor sin lærer at de ikke forsto ”(...) *vitsen med at de skulle tilegne seg en dypere fagforståelse*”. Læreren forklarte følgende om disse studentene og hvordan han som lærer hadde jobbet for å forklare studentene hvorfor dette innholdet i opplæringen var viktig.

De forsto ikke hva de trengte av dybdekunnskap, at de måtte ha en god forståelse av hva de skulle lære bort – at de må kunne mer en akkurat det de skulle undervise i slik at de kan ha en større forståelse og for eksempel kunne svare på spørsmål fra elevene(...). Et par studenter dominerte klassen i begynnelsen, denne

---

²⁰ Det finnes seks forskjellige fagretninger på yrkesfaglærerutdanningen som vi har med i vår undersøkelse, men som vi har vært inne på tidligere har vi slått sammen fagretningene elektrofag, mekaniske fag og byggfag på grunn av at fagretningene har et lite antall studenter. I rapporten fremstilles disse tre fagretningene som en.

²¹ Her har vi slått sammen de som har svart noe fornøyd og svært fornøyd.

holdningen smittet til de andre studentene. Men etter hvert etter mye jobbing, fikk vi gjennomslag for at fagforståelsen var viktig. Når de tredje året begynte på eget hovedprosjekt, merket vi at de begynte å akseptere at de trengte dybdefagkunnskap.

Noe av forklaringen på denne misnøyen kan ligge i måten undervisningen er lagt opp på eller at det er forhold ved høgskolen som er bakgrunnen for misnøyen. Vi vet at det på et av studiestedene ble deler av undervisningen gitt sammen med ingeniørstudenter, noe som kan bety at undervisningen ikke direkte ble tilpasset yrkesfaglærerstudentene og kan dermed være en kilde til misnøye blant studentene. Forklaringen på studentenes misnøye kan også ligge i at enkelte studenter er lite motiverte for utdanningen. Gjennom lærerne har vi fått kjennskap til at en del studenter manglet studietekniske ferdigheter og/eller hadde manglefulle fagkunnskaper i enkelte fag ved studiestart. Studentene (særlig førsteårsstudentene) kan oppleve dette som frustrerende og lite tilfredsstillende. I hvor stor grad studentene tilskriver dette som problemer med studiet, kommer an på hvilke forventninger de har til studiet og undervisningspersonalet.

Studentene på hotell- og næringsmiddelfag var minst fornøyd med den pedagogiske kvaliteten på lærerledet undervisning og veiledning av alle fagretningene. Studentene ved denne fagretningen var også de som i minst grad var fornøyd med lærerens evne til å skape faglig engasjement blant studentene. Videre var kun 44 prosent av studentene ved denne fagretningen fornøyd med muligheten til å få avkortet undervisningsprogram på bakgrunn av tidligere praksis/utdanning, mot nær 93 prosent av studentene ved formgivningsfag. Når det gjelder muligheten til å få avkortet undervisningsprogram, kom det imidlertid frem gjennom intervjuundersøkelsen at svært få hadde fått fritak, slik at de fikk avkortet undervisningsprogrammet.

Tabell 5.1 Studentenes vurdering av undervisningstilbudet etter fagretning. Prosent

Etter fagretning	FO N=46	HS N=151	HN N=53	EL, ME, BY N=35	Tot N=285
Hvor fornøyd er du med den <i>faglige</i> kvaliteten på lærerledet undervisning og veiledning?	78,3	94,0	68,0	62,8	82,9
Hvor fornøyd er du med den <i>pedagogiske</i> kvaliteten på lærerledet undervisning og veiledning?	75,0	94,0	73,4	80,0	85,6
Hvor fornøyd er du med undervisningstilbudet når det gjelder sammensetningen av <i>faginnholdet</i> ?	71,1	92,0	56,0	48,6	76,8
Hvor fornøyd er du med <i>lærerens evne</i> til å skape faglig engasjement blant studentene?	89,1	92,1	57,1	65,8	82,2
Hvor fornøyd er du med <i>læringsmiljøet</i> ved studiet?	89,1	81,5	66,0	76,5	79,4
Hvor fornøyd er du med <i>relevansen</i> av studiets innhold i forhold til senere arbeid?	82,6	93,2	70,0	53,0	80,3
Hvor fornøyd er du med <i>fleksibiliteten</i> i studiet?	91,3	92,7	78,0	85,7	88,9
Hvor fornøyd er du med <i>den individuelle tilretteleggingen</i> av studiet?	84,4	78,7	64,6	65,7	75,6
Hvor fornøyd er du med muligheten til å få <i>avkortet undervisningsprogram</i> på bakgrunn av tidligere praksis/utdanning?	92,5	78,3	43,9	64,7	72,9

Note: I tabellen er svarene noe og svært fornøyd slått sammen.

Vurdering av undervisningstilbudet etter studiested

Når det gjelder studentenes vurdering av undervisningstilbudet etter studiested (jf. tabell 5.2), ser vi stort sett det samme mønsteret som når vi så på studentenes vurdering etter fagretning, på grunn av at noen av fagretningene kun finnes på en av høyskolene.

Studentene ved Høgskolen i Bergen (N=17), med fagretningene elektrofag og mekaniske fag, og Høgskolen i Narvik (N=18), med fagretningene elektrofag, mekaniske fag og byggfag, skiller seg ut ved å ha studenter som i minst grad er fornøyde med undervisningstilbudet. Om lag halvparten av studentene ved disse to høyskolene var i minst grad fornøyde med relevansen av studiets innhold i forhold til senere arbeid og sammensetningen av faginnholdet (pensumlitteratur til studiet). Studentene ved disse to høyskolene var også i minst grad fornøyde med lærerens evne til å skape faglig engasjement blant studentene, den individuelle tilretteleggingen og den faglige kvaliteten på lærerledet undervisning og veiledning.

Innledningsvis i dette kapitlet henviste vi til funn fra ”Stud.mag”-undersøkelsene som viste en sammenheng mellom institusjonsstørrelse og fornøydhets blant studentene. Høgskolen i Bergen var den eneste av høyskolene med yrkesfaglærerutdanning i vår undersøkelse som gikk under betegnelsen stor høyskole. Ifølge funn fra ”Stud.mag.”-undersøkelsene var studentene ved de store høyskolene i mindre grad fornøyde enn studentene ved de små høyskolene. Vi finner indikasjoner på samme bilde av at høyskolens størrelse kan ha betydning for studentenes fornøydhets, men vi vil samtidig peke på at det kan være mange årsaker til det, og at det ikke nødvendigvis kun er størrelsen på studiestedet som har betydning. Kanskje like viktig i forhold til fornøydhets er forholdene rundt høyskolens organisering av yrkesfaglærerutdanningen, samt antall studenter ved den enkelte fagretning. Både Høgskolen i Bergen og Høgskolen i Narvik har få yrkesfaglærerstudenter, noe som kan være en utfordring i forhold til studiemiljø og trivsel.

Ved Høgskolen i Bergen er det kun 17 studenter, fordelt på to fagretninger. Studiet gis kun som heltidsstudium med undervisning hver uke. Studiet er fleksibelt i den forstand at studentene får fritak for tidligere utdanning og praksis. Studentene har muligheten til å tilpasse egen undervisning, i tillegg ble undervisningstilbudet tilpasset studentenes behov for å ha lønnet arbeid ved siden av studiet gjennom å konsentrere undervisningen til enkelte ukedager. Ved Høgskolen i Narvik er det 18 studenter fordelt på fagretningene elektrofag, mekaniske fag og byggfag og utdanningen tilbys kun som heltidsstudie. Til tross for at det var et lite antall studenter ved fagretningene, uttrykte studentene at de i stor grad var fornøyd med læringsmiljøet. Mye av undervisningen legges opp i forhold til ingeniørfagene. Høgskolen tilbyr sine studenter ett nettbasert fag. I tillegg kan studentene selv velge når de vil ha praksis.

Studentene ved Høgskolen i Finnmark var mest fornøyd av alle studentene med den faglige kvaliteten på lærerledet undervisning og veiledning, relevansen av studiets innhold, sammensetningen av faginnhold og lærernes evne til å skape faglig engasjement blant

studentene, tett etterfulgt av studentens fornøydheth ved Høgskolen i Akershus. Ved Høgskolen i Finnmark kan studiet tas over enten tre eller fire år. Undervisningen er både modulbasert og samlingsbasert, og hver samling går over fem dager i uken. Studiet vektlegger åpne og fleksible arbeidsformer. Det benyttes en rekke ulike arbeidsformer i undervisningen (som for eksempel forelesninger, gruppearbeid, oppgaveseminar, selvstudier, prosjekt- og teamarbeid, rollespill med mer). Ved Høgskolen i Akershus tilbys utdanningen både som heltids- og deltidsstudie. Studentene kan velge å kun ta deler av studiet eller de kan søke om fritak for deler de har fra før. Undervisningen har blitt gitt til heltids- og deltidsstudentene både separat og sammen i den perioden utdanningen har eksistert. Ved valg av undervisningsformer har høgskolen vektlagt at den skal være variert (gjennom ekskursjoner, forelesninger, gruppearbeid, selvstudier, prosjekt- og teamarbeid, rollespill med mer). Som vi har sett tilbyr begge høgskolene studiet som heltids- og deltidsstudium, begge høgskolene tilbyr samlingsbasert undervisning og i tillegg vektlegger de å gi yrkesfaglærerstudentene variert undervisning. I tillegg har disse to høgskolene et større antall studenter, noe som må antas å virke inn på studiemiljø og studentenes trivsel.

Tabell 5.2 Studentenes vurdering av undervisningstilbudet etter studiested. Prosent

Etter utdanningssted	HiAk N=202	HiB N=17	HiFm N=48	HiN N=18	Total N=285
Hvor fornøyd er du med den <i>faglige</i> kvaliteten på lærerledet undervisning og veiledning?	83,3	(52,9)	95,8	(75,2)	82,9
Hvor fornøyd er du med den <i>pedagogiske</i> kvaliteten på lærerledet undervisning og veiledning?	86,1	(76,5)	87,5	(83,3)	85,6
Hvor fornøyd er du med undervisningstilbudet når det gjelder sammensetningen av <i>faginnholdet</i> (pensumlitteratur til studiet)?	78,8	(47,1)	89,6	(50,0)	76,8
Hvor fornøyd er du med <i>lærerens evne</i> til å skape faglig engasjement blant studentene?	82,8	(64,7)	91,7	(66,6)	82,2
Hvor fornøyd er du med <i>læringsmiljøet</i> ved studiet?	81,9	(64,7)	70,8	(88,3)	79,4
Hvor fornøyd er du med <i>relevansen</i> av studiets innhold i forhold til senere arbeid?	84,8	(53,0)	93,5	(52,9)	82,3
Hvor fornøyd er du med <i>fleksibiliteten</i> i studiet?	89,5	(88,3)	89,1	(83,3)	88,9
Hvor fornøyd er du med <i>den individuelle tilretteleggingen</i> av studiet?	77,6	(64,7)	74,5	(66,7)	75,6
Hvor fornøyd er du med muligheten til å få <i>avkortet undervisningsprogram</i> på bakgrunn av tidligere praksis/utdanning?	74,8	(50,0)	71,4	(77,7)	72,9

Note: I tabellen er svarene noe og svært fornøyd slått sammen.

5.1.2 Vurdering av læringsmetodene

Studentene har i tillegg til å vurdere undervisningstilbudet svart på spørsmål om hvordan de vurderte mengden av ulike læringsmetoder i studiet. Vi har spurt om hvordan studentene vurderte mengden av følgende læringsmetoder:

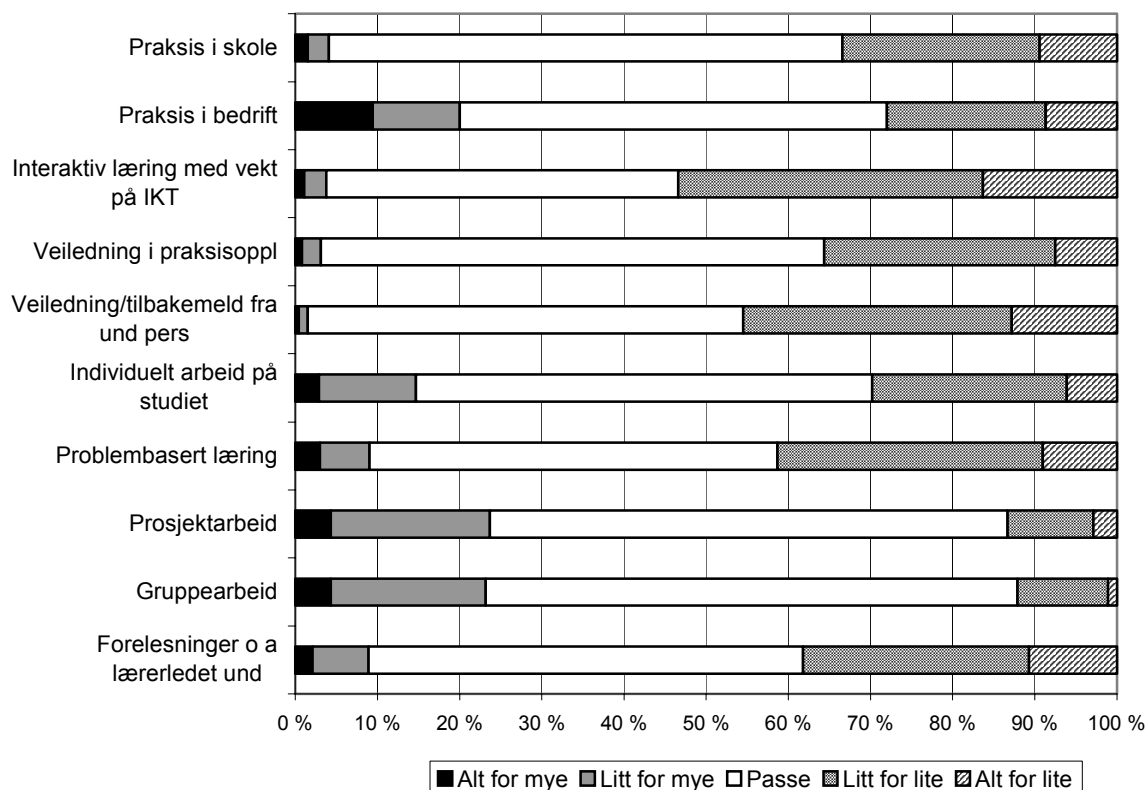
- forelesninger og annen lærerledet undervisning
- gruppearbeid

- prosjektarbeid
- problembasert læring
- individuelt arbeid på studiet
- veiledning og tilbakemelding fra undervisningspersonalet
- veiledning i praksisopplæringen
- mengden av praksis i bedrift og i skole
- interaktiv læring med vekt på informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT)

Det viser seg at størstedelen av studentene var fornøyde og syntes de fikk ”passe mye” av de ulike læringsmetodene (jf figur 5.2). Likevel viser det seg at det er noen av læringsmetodene studentene syntes de fikk for mye eller for lite av. En andel på vel 41 prosent syntes de fikk for lite problembasert læring i undervisningen. En andel på nær 46 prosent av studentene syntes de fikk for lite veiledning og tilbakemelding fra undervisningspersonalet ved høyskolen. Over halvparten av studentene (53 prosent) syntes de fikk for lite interaktiv læring. Det at en så stor del av studentene vurderer at de har fått for lite av denne typen læringsmetode, kan ha sammenheng med at interaktiv læring ikke gikk inn i undervisningsopplegget ved alle fagretningene (se kapittel 2 for nærmere omtale av fagretningene).

En del av studentene syntes imidlertid at de fikk for mye av enkelte læringsmetoder. En andel på vel 23 prosent syntes de fikk for mye prosjektarbeid og gruppearbeid i undervisningen. Mens 20 prosent syntes de hadde for mye praksis i bedrift, og 23 prosent syntes de hadde for mye gruppearbeid.

Figur 5.2 Studentenes vurdering av mengden av de ulike læringsmetoder ved yrkesfaglærerutdanningen. Prosent (N=254-281)²²

Vurdering av læringsmetodene etter fagretning og studiested

Studentene mente sjelden at de fikk for mye av de ulike læringsmetodene; de fleste oppfattet heller at de fikk for lite av de fleste læringsmetodene. Her er det imidlertid forskjeller etter hvilke fagretninger studentene gikk på, jmfør tabell 5.3.

Prosjektarbeid og gruppearbeid er de eneste læringsmetodene som en ikke ubetydelig andel syntes de fikk for *mye* av (nær en firedel). Flest ved hotell- og næringsmiddelfag syntes de fikk for mye av disse læringsmetodene. Studentene ved elektrofag, mekaniske fag og byggfag var de som i minst grad (14 prosent) syntes at de fikk for mye prosjektarbeid og gruppearbeid.

Sammen med hotell- og næringsmiddelfag syntes studentene ved elektrofag, mekaniske fag og byggfag at de fikk for lite av veiledning og tilbakemelding fra undervisningspersonalet (henholdsvis 52 og 54 prosent). Videre skiller disse to fagretningene seg ut ved at om lag 60 prosent av dem syntes de fikk for lite interaktiv læring med vekt på IKT i undervisningen.

Når det gjelder problembasert læring er det i størst grad studentene ved hotell- og næringsmiddelfag som syntes de fikk for lite av denne læringsmetoden (57 prosent), mens

²² Se vedleggstabell 4 for tallgrunnlaget for figuren.

studentene ved elektrofag, mekaniske fag og byggfag var de som i minst grad syntes det var for lite av denne læringsmetoden i undervisningen (21 prosent).

Om lag halvparten av studentene ved både formgivningsfag og hotell- og næringsmiddelfag vurderte mengden av forelesninger og annen lærerledet undervisning til å være for lite, mens på elektrofag, mekaniske fag og byggfag og helse- og sosialfag var det 32 prosent som mente det var for lite av denne læremetoden.

Når det gjelder individuelt arbeid på studiet er det i størst grad studenter ved helse- og sosialfag og hotell- og næringsmiddelfag som syntes de fikk for lite av denne læringsmetoden (henholdsvis 35 og 34 prosent), mens studentene ved elektrofag, mekaniske fag og byggfag var de som i minst grad syntet det var for lite av denne læringsmetoden i undervisningen (11 prosent).

Studentene er svært delte i sin oppfatning om det er for mye eller for lite av undervisningsmetoden praksis i bedrift. Studentene ved formgivningsfag og hotell- og næringsmiddelfag syntes ofte det var for mye praksis i bedrift (henholdsvis 37 og 41 prosent), mens studentene på helse- og sosialfag ofte syntes det var for lite (43 prosent). Når det gjelder mengden av praksis i skole, syntes studentene ved formgivningsfag at det verken var for lite eller for mye av denne undervisningsmetoden, men at den i stor grad ble gitt i passe mengde (91 prosent).

Tabell 5.3 Studentenes vurdering av mengden av ulike læringsmetoder ved yrkesfaglærerutdanningen etter fagretning. (N=32-151)

	Alt for/ litt for lite	Passe	Litt for/ alt for mye	N
Forelesninger og annen lærerledet undervisning				
Formgivningsfag	48,9	51,1	-	45
Helse- og sosialfag	31,8	57,6	10,6	151
Hotell- og næringsmiddelfag	52,0	38,0	10,0	50
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	32,3	55,9	11,8	34
Gruppearbeid				
Formgivningsfag	8,7	69,9	21,7	46
Helse- og sosialfag	16,0	59,3	24,7	150
Hotell- og næringsmiddelfag	4,0	70,0	26,0	50
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	11,4	74,3	14,3	35
Prosjektarbeid				
Formgivningsfag	6,5	67,4	26,1	46
Helse- og sosialfag	12,7	63,8	23,5	149
Hotell- og næringsmiddelfag	14,2	57,1	28,6	49
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	22,9	62,9	14,3	35
Problembasert læring				
Formgivningsfag	36,3	50,0	13,7	44
Helse- og sosialfag	42,7	51,0	6,3	143
Hotell- og næringsmiddelfag	56,5	32,6	10,9	46
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	21,2	66,7	12,1	33
Individuelt arbeid på studiet				
Formgivningsfag	21,7	69,6	8,7	46
Helse- og sosialfag	35,2	48,0	16,9	148
Hotell- og næringsmiddelfag	34,0	50,0	16,0	50
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	11,4	77,1	11,5	35
Veiledning og tilbakemelding fra undervisningspersonalet				
Formgivningsfag	37,0	58,7	4,4	46
Helse- og sosialfag	44,0	54,7	1,3	150
Hotell- og næringsmiddelfag	52,0	48,0	-	50
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	54,1	45,7	-	35
Veiledning i praksisopplæringen				
Formgivningsfag	34,8	63,0	2,2	46
Helse- og sosialfag	34,1	63,0	2,9	138
Hotell- og næringsmiddelfag	36,1	57,4	6,4	47
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	42,8	57,1	-	35
Interaktiv læring med vekt på IKT				
Formgivningsfag	37,7	55,6	6,6	45
Helse- og sosialfag	52,1	45,1	2,8	142
Hotell- og næringsmiddelfag	59,8	27,9	2,3	43
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	58,2	35,3	5,8	34
Praksis i bedrift				
Formgivningsfag	6,5	56,5	37,0	46
Helse- og sosialfag	42,5	55,1	2,4	127
Hotell- og næringsmiddelfag	8,2	51,0	40,8	49
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	37,3	34,4	34,4	32
Praksis i skole				
Formgivningsfag	9,1	90,9	-	44
Helse- og sosialfag	34,6	62,0	3,5	142
Hotell- og næringsmiddelfag	50,0	43,5	6,5	46
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	37,1	54,3	8,6	35

Vi har også sett på forskjeller i hvordan studentene vurderte mengden av de ulike undervisningsmetodene etter hvilke høyskoler studentene gikk på (se vedleggstabell 5). Resultatene viser de samme tendensene som vi har sett for de ulike fagretningene.

5.1.3 Vurdering av hva studiet legger vekt på

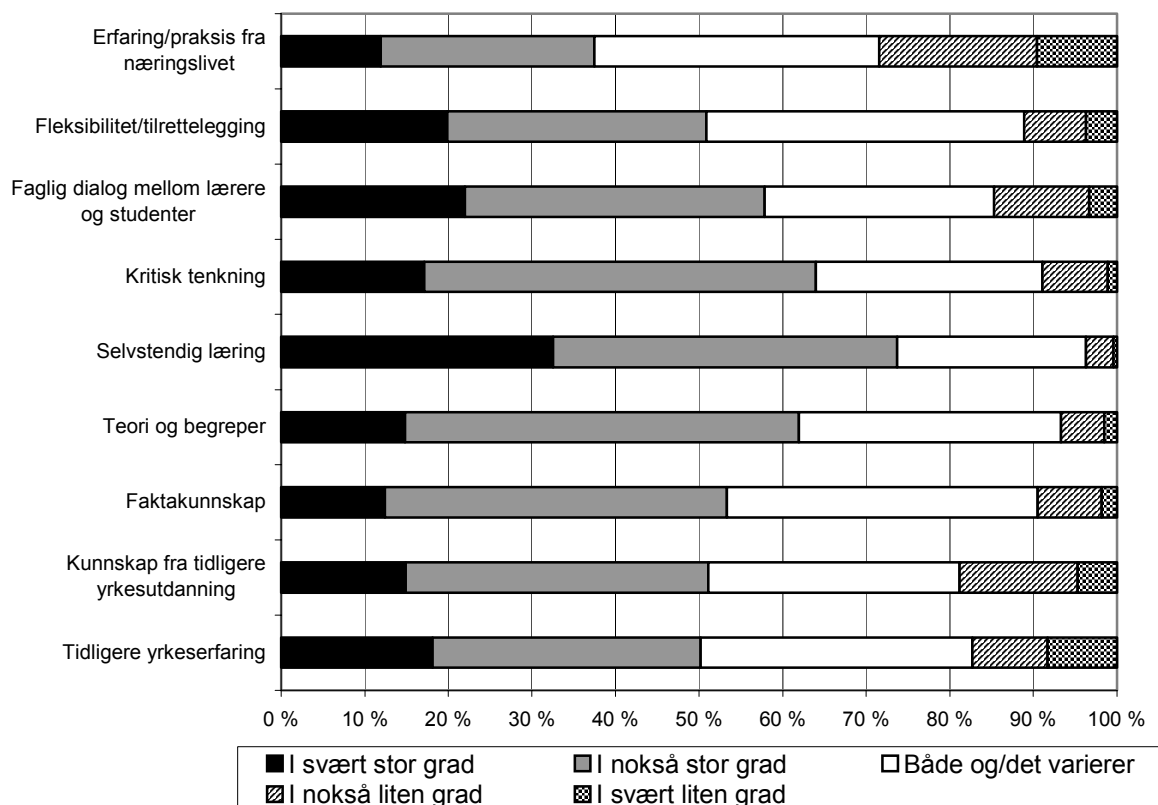
Vi har også spurt studentene om i hvilken grad de syntes undervisningen ved yrkesfaglærerutdanningen har lagt vekt på:

- tidligere erfaring (arbeid og utdanning)
- faktakunnskaper
- teori og begreper
- selvstendig læring
- kritisk tenkning
- faglig dialog mellom lærere og studenter
- fleksibilitet og/eller tilrettelegging
- erfaring og/eller praksis fra næringslivet.

Stort sett syntes studentene at undervisningen vektla deres tidligere erfaring og bakgrunn. Hele 74 prosent av studentene som har svart, syntes undervisningen i nokså stor eller i svært stor grad la vekt på selvstendig læring. Over 60 prosent av studentene svarte at de syntes undervisningen la vekt på kritisk tenkning, teori og begreper (henholdsvis 64 og 62 prosent). I tillegg syntes 58 prosent av studentene at undervisningen i stor grad vektla faglig dialog mellom læreren og studentene.

Videre syntes om lag halvparten av studentene at deres tidligere yrkeserfaring, kunnskap fra tidligere yrkesutdanning, faktakunnskap og fleksibilitet/tilrettelegging i nokså eller i svært stor grad ble vektlagt (jf. figur 5.3). Det er likevel noen forhold som studentene i liten grad eller i svært liten grad syntes undervisningen vektla, og som vi vil trekke fram her. Det som skiller seg ut, er i hvilken grad erfaring og/eller praksis fra næringslivet ble vektlagt i undervisningen, her var det hele 29 prosent av studentene som syntes dette i svært liten eller i nokså liten grad ble vektlagt i undervisningen. Vi skal i neste avsnitt gå nærmere inn på hvilke fagretninger dette i størst grad gjaldt for.

Videre var det en andel på 19 prosent av studentene som syntes at yrkesfaglærerundervisningen i svært liten eller nokså liten grad vektla kunnskap fra tidligere yrkesutdanning og 17 prosent syntes tidligere yrkeserfaring ble for lite vektlagt.

Figur 5.3 Studentenes vurdering av hva som vektlegges i studiet. Prosent (N=269-276)²³

Vurdering av undervisningen etter fagretning og høyskole

Vi har også sett hvordan studentene vurderte undervisningen etter hvilken fagretning de gikk på (jf. tabell 5.4). Det viser seg at studentene ved formgivningsfag og helse- og sosialfag var de som i størst grad syntes utdanningen la vekt på tidligere yrkeserfaring, kunnskap fra tidligere yrkesutdanning, selvstendig læring, kritisk tenkning samt faglig dialog mellom lærere og studenter. Studentene ved helse- og sosialfag var de som i størst grad syntes at faktakunnskap, teori og begreper ble vektlagt i undervisningen.

Vi ser i figur 5.3 at en andel på hele 29 prosent av studentene syntes studiet i (svært/nokså) liten grad la vekt på erfaring og/eller praksis fra næringslivet. I tabell 5.4 ser vi at det i størst grad er studentene ved formgivningsfag som syntes at undervisningen i (nokså og svært) liten grad vektla denne erfaringen/praksisen.

²³ Se vedleggstabell 6 for tallgrunnlaget for figuren.

Tabell 5.4 Studentenes vurdering av hva som vektlegges i studiet etter fagretning. Prosent

	FO N=46	HS N=151	HN N=53	EL, ME, BY N=35	Total N=285
Tidligere yrkeserfaring	63,6	63,1	18,4	22,9	50,2
Kunnskap fra tidligere yrkesutdanning	65,9	64,4	18,8	20,0	51,1
Faktakunnskap	50,0	60,8	43,8	38,2	53,3
Teori og begreper	50,0	69,2	51,1	61,8	52,0
Selvstendig læring	93,2	74,8	62,5	60,0	73,7
Kritisk tenkning	75,0	71,6	46,9	42,9	63,9
Faglig dialog mellom lærere og studenter	72,1	63,0	40,8	42,9	57,9
Fleksibilitet/tilrettelegging	73,8	54,5	34,7	31,4	50,9
Erfaring/praksis fra næringslivet	69,8	35,0	32,7	14,3	37,4

Note: I tabellen er svarene i nokså og svært stor grad slått sammen.

Vi har også sett på forskjeller i hvordan studentene vurderte hva som ble vektlagt i studiet etter hvilket studiested de gikk på. Som vi har vært inne på tidligere viser disse resultatene de samme tendensene som vi har sett for de ulike fagretningene. I tabell 5.5 gis en oversikt over hva studentene ved de ulike studiestedene la vekt på i forhold til undervisningen.

Tabell 5.5 Studentenes vurdering av hva som vektlegges i studiet etter studiested. Prosent

	HiAk N=202	HiB N=17	HiFm N=48	HiN N=18	Total N=285
Tidligere yrkeserfaring	56,6	(17,6)	43,5	(27,8)	50,2
Kunnskap fra tidligere yrkesutdanning	56,9	(17,6)	50,0	(22,2)	51,1
Faktakunnskap	54,6	(35,3)	58,7	(41,2)	53,3
Teori og begreper	58,0	(64,7)	79,5	(58,8)	62,0
Selvstendig læring	75,3	(70,6)	77,8	(50,0)	73,7
Kritisk tenkning	68,6	(52,9)	60,5	(33,3)	63,9
Faglig dialog mellom lærere og studenter	62,2	(47,1)	51,1	(38,9)	57,9
Fleksibilitet/tilrettelegging	57,3	(41,2)	38,6	(22,2)	50,9
Erfaring/praksis fra næringslivet	45,3	(11,8)	20,9	(16,7)	37,4

Note: I tabellen er svarene i nokså og svært stor grad slått sammen.

5.2 Lærernes vurderinger

Gjennom intervjuene fikk høskolelærerne anledning til å komme med synspunkter til organisering av studiet. Spørsmålet var åpent formulert og det var opp til informantene og komme med det de selv ønsket å kommentere. Vi har nedenfor tematisert høskolelærernes vurderinger av egen høskoles organisering av yrkesfaglærerutdanningen og rammeforhold knyttet til dette. Temaene reflekterer ulike forhold som kan karakteriseres som ”dilemmaer” eller ”skoen trykkes” ved de ulike lærestedene.

5.2.1 Undervisning i samlinger eller hver uke gjennom hele studieåret

Valget om å legge undervisningen i samlinger ble ved de ulike høskolene som hadde et slikt undervisningstilbud, begrunnet ut fra fleksibilitet for studentene og ut fra

rekrutteringshensyn. Ved å legge undervisningen i bolker fremfor å ha undervisning hver uke la en til rette for at studenter kunne jobbe ved siden av studiet.

Lærerne hadde både positive og kritiske bemerkninger til å legge undervisningen til ukessamlinger. Ved Høgskolen i Finnmark ble det påpekt at samlingene førte til mindre fravær. Når først studentene kom til høgskolen for å være der en uke, var de tilstede i alle undervisningstimene. Det ble imidlertid også påpekt at de totalt sett hadde mindre undervisning enn andre studier som går på heltid, og at mengden undervisning i enkelte fag var helt på minimumsgrensen. Dette innebar at deler av pensum måtte studentene gå igjennom på egenhånd, noe som stiller store krav til studentene. En lærer uttrykte følgende om hvordan knapphet på undervisningstid i ukessamlinger påvirket valg av undervisningsinnhold:

Jeg foreleser i det som er nødvendig for at studentene skal klare å jobbe med oppgavene.

Av en høgskolelærer ved Høgskolen i Akershus ble det fremhevet at organisering i heltidsklasser hvor studentene var til stede på høgskolen hver uke hadde fungerte veldig godt, det ble et klassemiljø og avstanden mellom student og lærer ble kort. Det ble påpekt at ved å gå over til ukessamlinger ble undervisningstiden så komprimert at det ble lite tid til spennende diskusjoner. Studentene fikk ved samlinger mindre tid til å reflektere mellom hver undervisningstime, og tiden ble også så knapp at det ble lite tid å avsette til diskusjoner.

Ved Høgskolen i Akershus ble det ved fagretning for formgivningsfag ytret ønske om å ha flere samlinger enn hver sjette uke. Det ble hevdet at de hadde litt for lite tid til alt de skulle igjennom.

5.2.2 Praksisperiodenes lengde

Flere av de intervjuede høgskolelærerne ved Høgskolen i Finnmark fremhevet at praksisperioder på tre uker av gangen er i korteste laget.

Vi kunne hatt litt lengre perioder, i alle fall en lengre periode. Akkurat når studentene begynner å føle seg trygge er det over.

Lengden på praksisukene ble valgt ut fra hvordan praksis er organisert på allmennlærerutdanningen ved samme høgskole. Imidlertid er det en forskjell mellom de to lærerutdanningene, mens yrkesfaglærerutdanningen har tre uker konsentrert praksis, har allmennlærerutdanningen tre ukers praksis fordelt over flere uker, det vil si de kan ha to dager praksis i uka i om lag syv uker. Det ble pekt på at organiseringen på praksis var noe som lærerkollegene diskuterte og som de vurderte å forandre.

Kanskje vi bør ha tre praksisperioder å fire uker, eller mer praksis i tredje året.

Høgskolen i Narvik hadde praksisperioder på mellom en til tre uker. Her ble lengden på praksisperiodene ikke kommentert. Ved Høgskolen i Bergen og Høgskolen i Akershus

hvor praksisperiodene var på fire uker, uttalte enkelte av høgskolelærerne at studenter hadde gitt uttrykk for at når de endelig var kommet inn i det å undervise, så tok praksisperioden slutt.

5.2.3 Rekkefølge og lengde på studieenheter

Hvordan rekkefølgen på studieenheter var organisert og hvor lang tid de strakte seg over, varierte fra fagretning til fagretning og mellom høgskolene. De fleste av de intervjuede høgskolelærerne hadde ikke noe å bemerke i forhold til rekkefølgen eller lengden på studieenheter. Noen kommentarer ble imidlertid gitt. En av høgskolelærerne ved Høgskolen i Bergen mente også at pedagogikkfaget burde gå over to år, og at det burde legges til andre og tredje året. Dette ble begrunnet med at:

Det blir for langt å dra det over tre år, studentene har 1500 sider pensum i pedagogikk over tre år. Men de er rasjonelle og starter ikke med å lese før eksamen nærmer seg. Men bør gå over to år på grunn av at pedagogikk er et modningsfag.

Det ble ved Høgskolen i Finnmark også pekt på at selv om rekkefølgen av modulene ble vurdert som logisk, var det også at noen emner som burde ses i sammenheng og derfor burde kommet samtidig i stedet for å bli spredd over to år.

5.2.4 Rammeplan

Uklar begrepsbruk

De intervjuede høgskolelærerne ved Høgskolen i Finnmark hadde en del synspunkter på begrepsbruken i rammeplanen. Det ble påpekt at det hadde vært stor frustrasjon over rammeplanen, den ble omtalt som diffus og lite konkret. Enkelte begreper i rammeplanen opplevdes som utydelige, og det var vanskelig å forstå hva de skulle inneholde. ”Yrkesfagenes egenart” ble gitt som ett eksempel på et uklart begrep.

Vi slet i begynnelsen med formen på den. Det er brukt lite tradisjonell fagterminologi, faguttrykk er borte og vi har ofte lurt på hva mener de egentlig. Målene for de ulike modulene er vagt og kronglete formulert. Det kan være vanskelig å se hva de vil. Det positive er at vi får være med å legge premissene for innholdet. Men målsetningene er i forskrifts form, noe studentene kan kreve, men de er så ullent formulert. Hadde den vært mer presis kunne den fungert bedre som et kommunikasjonsmiddel mellom oss og studentene. Vi har ved begynnelsen av hver modul tatt for oss hva som står i rammeplanen sammen med studentene og så sagt hvordan vi har tolket dette og hva vi har valgt ut. Studentene har sluttet å ha noen innvendinger og overlater til oss å velge ut. Dette fordi det er vanskelig å forstå hva rammeplanen egentlig vil.

I og med at en del sentrale begreper ble oppfattet som vanskelig å forstå, ble det etterlyst veiledende pensumforslag.

Detaljstyring

Ved Høgskolen i Akershus og Høgskolen i Bergen ble det gitt enkelte vurderinger av nivået på detaljstyringen i rammeplanen. Det ble fremhevet at planen var ambisiøs, altfor detaljert og at den i nåværende form kunne være et hinder for å gjøre utdanningen bedre. Det ble påpekt at rammeplanen satte begrensninger i forhold til utvikling og endring av studiet som en av høgskolene ønsket å gjøre på bakgrunn av de tilbakemeldinger de har mottatt fra videregående skoler om den kompetanse som yrkesfaglærere bør besitte. Det ble pekt på at rammeplanen var tilpasset et fulltidsstudium og i liten grad tok hensyn til at studiet skal kunne tilbys som deltidsstudium. Det ble også fremhevet at det var vanskelig å følge opp alle målene, og at rammeplanen burde begrense seg til å omhandle kompetanse som var direkte relevant for lærergjernen.

Rammeplanene er altfor detaljert og er laget for et fulltidsstudium, enda det presiseres at det er viktig også å kunne tilby studiet som et deltidsstudium. ... Vi følger den så godt vi kan, men kan ikke følge opp alt. Den bør være mye mer åpen slik at vi i samarbeid med videregående skole kan finne ut hva lærerne trenger av kunnskap. Nå er rammeplanen et hinder for å gjøre utdanningen bedre. For eksempel skal det være 15 studiepoeng med produktutvikling, hva skal de med det? De sier at det er for at studiet skal kunne brukes til andre ting enn bare til å bli lærer. Synes det er et dårlig argument. Jeg ser for meg en rammeplan hvor en i større grad kan følge læreplanen på grunnkurs i videregående opplæring og utvide studentenes kunnskaper på de områdene de skal undervise i der. De bør også ha mer pedagogikk og hatt valgfrie emner slik at de kunne fått kompetanse i de tilliggende oppgavene de skal undervise i.

Det at rammeplanen var for detaljert ble påpekt både i forhold til pedagogikkfaget og i forhold til bredde- og dybdefag. Flere pekte på at målene i rammeplanen var greie. Konkretiseringen av den kunne imidlertid i større grad gjøres av høgskolen, ut fra studentenes behov for tilegnelse av kompetanse for å kunne undervise på grunnkurs innenfor gjeldende studieretning og på ulike vk1 kurs innenfor samme studieretning, alt etter tidligere yrkeskompetanse.

Intensjoner som oppleves som vanskelig å realisere

I intervjuene med høgskolelærerne ved Høgskolen i Bergen ble det pekt på at intensjonen i rammeplanen om at yrkesdidaktikken skulle være en del av de yrkesteoretiske fagene – at yrkesteorien skulle relateres til praksis - var god, men at dette ikke uten videre var enkelt å få til i praksis. Yrkesdidaktikken kan i stedet for å være en integrert del av yrkesteorifagene, lett bli et påheng hvis den involverer flere lærere i samme emne/fag, både en faglærer og en yrkesdidaktikklærer. Det ble påpekt at når to lærere skulle undervise i samme fag, men i ulike delemner, var det en forutsetning at disse samarbeidet tett for at yrkesdidaktikken og yrkesteorien skulle kunne ses i sammenheng. Imidlertid fikk de ikke alltid til dette samarbeidet. Det ble hevdet at dette blant annet skyldtes manglende administrasjon, forståelse og midler til koordinerende møter. Det ble også påpekt at når ikke yrkesdidaktikken ble en integrert del i bredde- og dybdefagene, så ville det være mer ønskelig at yrkesdidaktikken ble en del av pedagogikkopplæringen og praksisopplæringen, i stedet for å være et påheng til bredde- og dybdefagene.

Ved Høgskolen i Narvik ble også yrkesdidaktikken i stor grad lagt til pedagogikkundervisningen og til praksis i skolene grunnet at det var høgskolelærere med ingeniørbakgrunn som underviste i de yrkesteorietiske fagene.

Et mål i rammeplanen er at studentene skal få yrkespraksis i de fagområdene de ikke fra før har kompetanse i. For eksempel kan studentene med bakgrunn fra svakstrøm, lære om sterkstrøm ute i bedrifter/laboratorier og omvendt. Slik kan en ta problemstillinger fra yrkespraksisen og belyse det yrkesteorietisk. Imidlertid var det en erfaring enkelte steder at det ikke alltid ble lagt til rette for dette fra høgskolen sin side. Dermed kunne opplæringen i yrkesdidaktikk bli mer teoretisk enn nødvendig.

6 Videre utdannings- og yrkesplaner

6.1.1 Studentenes ønsker og planer om å arbeide i skolen

Vi har i undersøkelsen spurt studentene om de ønsker å undervise etter at de har fullført den påbegynte yrkesfaglærerutdanningen. Tre av fire har svart positivt på spørsmålet, 23 prosent har svart at de ikke vet om de ønsker å gå inn i undervisning etter fullført utdanning. Svært få (en andel på vel én prosent) har svart at de ikke ønsket å gå inn i undervisning etter fullført utdanning.

Studentene som gikk på formgivningsfag, var de som i størst grad uttrykte et ønske om å undervise etter at de hadde fullført påbegynt utdanning (en andel på vel 86 prosent). Studentene på hotell- og næringsmiddelfag var de som var mest usikre på om de ville undervise etter at de var ferdig med utdanningen (en andel på 27 prosent). I tillegg uttrykte vel fire prosent av studentene ved denne fagretningen at de ikke ønsket å undervise etter at de var ferdig med utdanningen.

Tabell 6.1 Studentenes ønske om å gå inn i undervisning etter fullført yrkesfaglærerutdanning

	Ja	Nei	Vet ikke	N
Formgivningsfag	86,4	-	13,6	44
Helse- og sosialfag	74,2	0,7	25,2	151
Hotell- og næringsmiddelfag	68,8	4,2	27,1	48
Elektrofag, mekaniske fag og byggfag	77,1	2,9	20,0	35
Totalt	75,5	1,4	23,0	278

Vi har også stilt studentene spørsmål om hva som er ønsket arbeidssted etter at de var ferdige med yrkesfaglærerutdanningen. For ønsket arbeidssted har vi satt opp alternativene:

- videregående opplæring
- voksenopplæring
- folkehøgskole
- opplæringskontor
- jobbe i bedrift
- jobbe i forhold til arbeidsmarkedsopplæring
- ønske om et annet arbeidssted

Studentene har i stor grad svart at de ønsket å jobbe i videregående opplæring, hele 72 prosent hadde et slikt ønske (se tabell 6.2). Ni prosent av studentene hadde et ønske om å jobbe innen voksenopplæring. Av de andre svaralternativene er det en andel på åtte prosent som har svart at de kan tenke seg å jobbe med noe annet enn de kategoriene vi satte opp i spørreskjemaet. Vi vet ikke hvilke type arbeidssteder dette er. Studentene ønsket i liten grad å jobbe ved folkehøgskole, opplæringskontor, bedrift eller i arbeidsmarkedsopplæring.

Selv om studentene på hotell- og næringsmiddelfag var mer usikre på om de ville gå inn i undervisning enn de øvrige studentene, var det mange av dem som ønsket å jobbe i videregående opplæring, hele 84 prosent. Nesten like høy andel var det blant studentene på formgivningsfag. Når det gjelder voksenopplæring er det størst andel av studentene ved helse- og sosialfag som har uttrykt ønske om å jobbe innen dette feltet, en andel på vel 11 prosent. Andelen som ønsker å jobbe et annet sted enn de alternativene som var satt opp, er størst på elektrofag, mekaniske fag og byggfag, en andel på vel 11 prosent.

Tabell 6.2 Ønsket arbeidssted etter endt utdanning etter fagretning

Ønsket arbeidssted	Form- givnings- fag N=46	Helse- og sosialfag N=151	Hotell- og nærings- middelfag N=53	Elektrofag, mekaniske fag og byggfag N=35	Alle N=285
Videregående opplæring	79,1	66,4	83,7	68,6	71,7
Voksenopplæring	7,0	11,4	4,1	8,6	9,1
Folkehøgskole	-	1,3	-	-	0,7
Opplæringskontor	2,3	4,7	6,1	5,7	4,7
Bedrift	2,3	2,0	2,0	2,9	2,2
Arbeidsmarkedsopplæring	-	5,4	2,0	2,9	3,6
Annet	9,3	8,7	2,0	11,4	8,0

6.1.2 Jobbpreferanser

Studentene ble bedt om å svare på hvilke faktorer de mener vil ha betydning når de skal velge jobb etter at de har fullført yrkesfaglærerutdanningen (jf. figur 6.1).

De faktorene som viste seg å ha betydning ifølge studentene selv, var å få en jobb der de kunne få brukt flere sider av seg selv. Nær samtlige studenter sa dette hadde noe eller stor betydning. I tillegg hadde muligheten for å få fast arbeid og mye kontakt med andre mennesker (noe eller stor) betydning for de aller fleste studentene. Studentene vektla også i stor grad det at de kunne kombinere jobb med familieliv og det å ha stor grad av frihet i jobben.

Faktorene studenter mener har betydning ved valg av en fremtidig jobb, kan ses på som å være forholdsvis ”ekspressive”(jf. Dæhlen 2002, se kapittel 1) eller knyttet til den enkeltes indre verdier (jf. Holm 1989), ved at det er *innholdet* i et yrke som i størst grad vektlegges, og at det er den enkeltes *holdninger* og *interesser* som legges til grunn i forhold til en jobb. Muligheten for å få fast arbeid er imidlertid nesten like viktig, og er en faktor som kan anses å være en ”instrumentell” jobbverdi (jf. Dæhlen 2002) eller en ytre verdi (Holm 1989). Ifølge en slik forståelse er jobben primært et middel for å nå et mål knyttet til verdier som blant annet lønn, status og arbeidsbetingelser. Det at en så stor del av studentene ønsker fast arbeid, må ses i sammenheng med hvilken livssituasjon de befinner seg i. Mange av studentene er godt voksne og godt etablerte både jobb- og familiemessig.

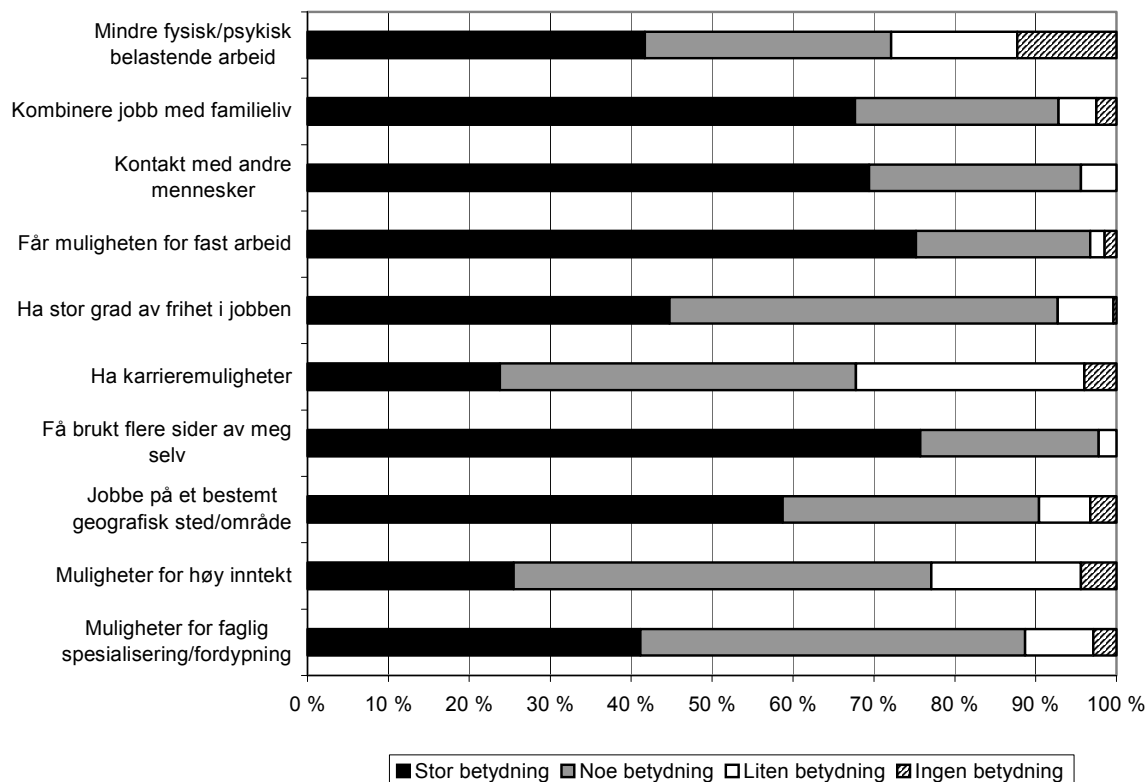
De faktorene som skilte seg ut og som ifølge studentene ville ha ingen eller liten betydning når studentene skulle velge jobb, var det å ha karrieremuligheter. Hele 32 prosent sa dette

hadde ingen eller liten betydning. I tillegg var det nær 23 prosent som svarte at mulighetene for høy inntekt ville ha ingen eller liten betydning når de skulle velge jobb. Det forholdet at studentene i liten grad var opptatt av faktorene karrieremuligheter og høy inntekt, som begge anses å være instrumentelle eller ytre jobbverdier, sannsynliggjør at studentene er ekspressivt orienterte i sine framtidige jobbvalg.

Studentenes ønske om å få et mindre fysisk/psykisk belastende arbeid, hadde også forholdsvis begrenset betydning (nær 28 prosent syntes dette hadde ingen eller liten betydning).

Da studentene skulle velge utdanning, var karrieremuligheter en viktig faktor. Hele 84 prosent sa at de ønsket å bedre sine jobb- og karrieremuligheter gjennom å ta yrkesfaglærerutdanningen (jf. figur 5.2). Resultatene i figur 6.1 viser at karrieremuligheter ikke ser ut til å ha samme betydning når de skal velge jobb etter endt utdanning. Vi antar at dette kan ha sammenheng med jobbsituasjonen mange av studentene var i før de begynte utdanningen. Mange av studentene hadde jobb før de begynte utdanningen, og de aller fleste hadde et fast arbeidsforhold. Endringen i betydningen av karrieremuligheter kan tyde på at det å ta yrkesfaglærerutdanningen var det steget i karriereutviklingen som betydde mest for studentene. Når de så er i gang med denne utdanningen, har ikke karrieremuligheter i videre jobb like stor betydning som tidligere. Dette gjelder også betydningen av muligheten for høy inntekt, som også må ses i forhold til hva studentene kom fra før de begynte yrkesfaglærerutdanningen. Om de var i dårlig betalte jobber, vil høy inntekt være noe de ønsker etter å ha gjennomført yrkesfaglærerutdanningen. Dette kan variere mellom utdanningsgruppene. Dette illustreres i tabell 6.3.

Figur 6.1 Faktorer studentene mener vil ha betydning når de skal velge jobb. Prosent. (N=271-277)²⁴

De største forskjellene mellom fagretningene når det gjelder vektlegging av hva som vil ha betydning ved jobbvalg, finner vi i forhold til ønsket om høy inntekt. Her var det i størst grad studenter ved helse- og sosialfag (85 prosent) og formgivningsfag (75 prosent) som svarte at dette ville ha betydning når de skulle velge jobb, studentene ved elektrofag, mekaniske fag og byggfag (60 prosent) var de som i minst grad uttrykte at dette ville ha betydning²⁵. Forskjeller finner vi også når det gjelder betydningen av karrieremuligheter. Det var i størst grad studentene ved helse- og sosialfag (73 prosent) som mente dette ville ha betydning når de skulle velge jobb, og studentene ved elektrofag, mekaniske fag og byggfag (57 prosent) var de som i minst grad mente dette hadde betydning. Når det gjelder det å få et mindre fysisk og/eller psykisk belastende arbeid er det i størst grad studenter ved hotell- og næringsmiddelfag (80 prosent) som har uttrykt at dette ville ha betydning når de skal velge jobb, og i minst grad studentene ved formgivningsfag (69 prosent).

²⁴ Se vedleggstabell 7 for tallgrunnlaget for figuren.

²⁵ Vi har her slått sammen kategoriene noe betydning og stor betydning for disse resultatene.

Tabell 6.3 Faktorer studentene mener vil ha betydning når de skal velge jobb etter fagretning. Prosent

	FO N=46	HS N=151	HN N=53	EL, ME, BY N=35	Tot N=285
Muligheter for faglig spesialisering/fordypning	86,4	91,9	85,7	82,9	88,7
Muligheter for høy inntekt	75,0	85,0	67,4	60,0	77,1
Kan jobbe på et bestemt geografisk sted/område	93,2	92,4	81,3	91,4	90,4
Få en jobb der jeg får brukt flere sider av meg selv	97,7	99,3	93,9	97,1	97,8
Ha karrieremuligheter	64,5	72,9	63,3	57,2	67,8
Ha stor grad av frihet i jobben	86,6	92,5	93,9	100,0	92,8
Får muligheten for fast arbeid	97,8	95,9	97,9	97,1	96,7
Få mye kontakt med andre mennesker	93,1	97,3	93,9	94,3	95,7
Kan kombinere jobb med familieliv	88,9	92,5	93,9	97,2	92,7
Får et mindre fysisk/psykisk belastende arbeid	68,9	70,1	79,6	74,2	72,1

Note: I tabellen er svarene noe og stor betydning slått sammen.

Vi har også sett på faktorene studentene mener vil ha betydning når de skal velge jobb i forhold til om det er forskjeller på hvor stor betydning menn og kvinner vektlegger de ulike faktorene. Det viser seg at kvinner og menn i stor grad vektlegger de samme faktorene når de skal velge jobb. Muligheten for høy inntekt er den faktoren som skiller kvinner og menn i størst grad. Det er kvinner som i størst grad mener dette vil ha betydning når de skal velge jobb (kvinner 80 prosent og menn 68 prosent). Kjønnsforskjellene i svarene sammenfaller med forskjellene mellom utdanningsgruppene, og kan forklares ut fra at kvinnene i større grad har hatt dårlig betalte jobber og ønsker å oppnå høyere lønn ved å utdanne seg. Mennene, som hovedsakelig går på fagretningen elektrofag, mekaniske fag og byggfag, kan vi anta kommer fra bedre betalte jobber, og forventer ikke å få noe merkbar høyere inntekt etter yrkesfaglærerutdanningen. Det er trolig andre grunner enn å få høyere inntekt som har ledet dem inn i yrkesfaglærerutdanningen.

Kvinnene var også de som i størst grad uttrykte at det å kunne jobbe på et bestemt geografisk sted/område hadde betydning når de skulle velge jobb (kvinner 92 prosent og menn 85 prosent). Et interessant funn er at *både* menn og kvinner i meget stor grad vektlegger det å kunne kombinere jobb med familieliv i forhold til å skulle velge jobb.

Tabell 6.4 Faktorer studentene mener vil ha betydning når de skal velge jobb etter kjønn. Prosent

	Kvinne (N=224)	Mann (N=61)
Muligheter for faglig spesialisering/fordypning	88,8	88,3
Muligheter for høy inntekt	79,4	68,3
Kan jobbe på et bestemt geografisk sted/område	91,9	85,0
Få en jobb der jeg får brukt flere sider av meg selv	98,1	96,7
Ha karrieremuligheter	68,1	66,1
Ha stor grad av frihet i jobben	91,2	98,3
Får muligheten for fast arbeid	96,7	96,7
Få mye kontakt med andre mennesker	95,8	95,0
Kan kombinere jobb med familieliv	91,6	96,6
Får et mindre fysisk/psykisk belastende arbeid	73,0	68,3

Note: I tabellen er svarene noe og stor betydning slått sammen.

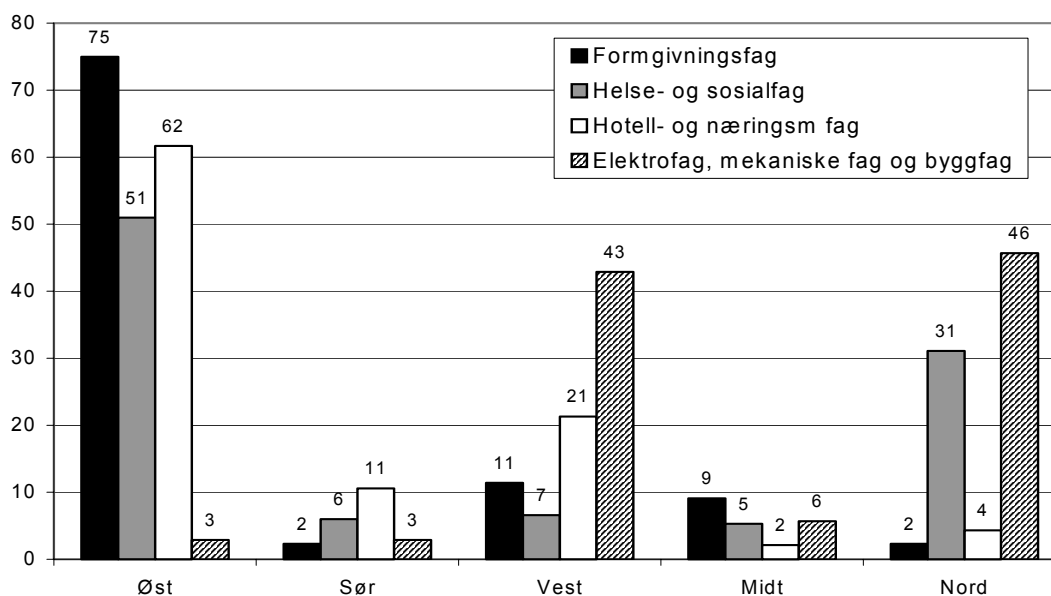
6.1.3 Hvor i landet ønsker studentene å jobbe etter endt utdanning?

Vi har spurt studentene hvor i landet de ønsker å jobbe etter at de har avsluttet yrkesfaglærerutdanningen. Vi har delt Norge inn i fem forskjellige "arbeidsregioner":

- *Øst*, består av Akershus, Østfold, Oslo, Hedmark, Oppland, Buskerud og Vestfold
- *Sør*, består av Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder
- *Vest*, består av Rogaland, Hordaland og Sogn- og Fjordane
- *Midt*, består av Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag
- *Nord*, består av Nordland, Troms og Finnmark

Hvilke arbeidsregioner studentene ønsker å jobbe i etter endt utdanning har vi sett i forhold til hvilke fagretninger de gikk på. En stor andel av studentene ved formgivningsfag ønsker å jobbe i region Øst, og dette kommer av at det er på Østlandet denne utdanningen ligger. Tilsvarende gjelder for de andre fagretningene. Dette ser vi av figur 6.2.

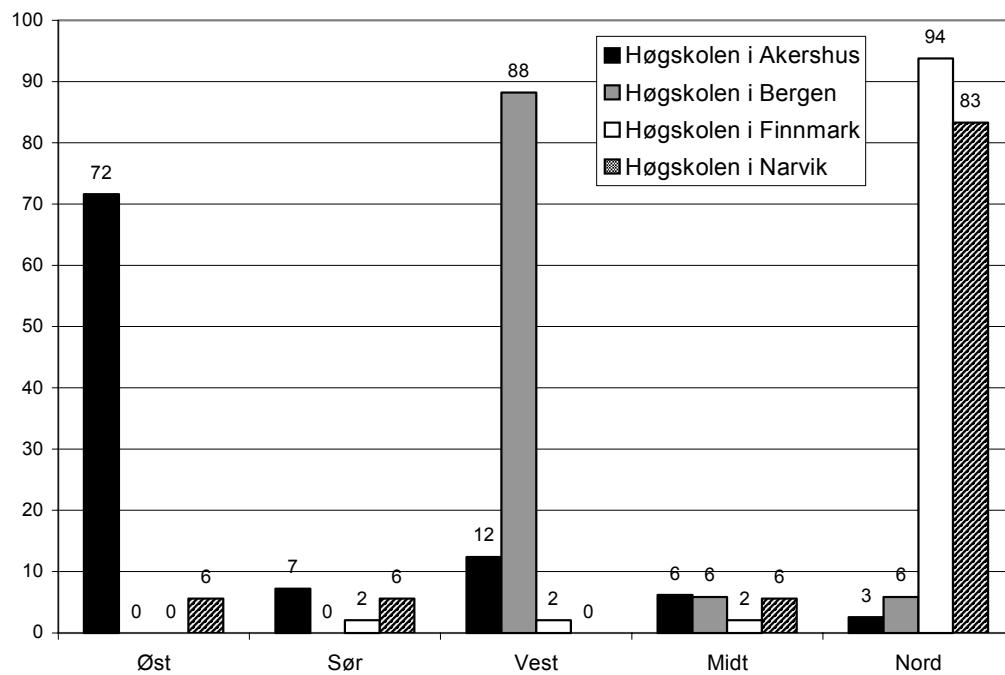
Figur 6.2 Ønsket landsdel å jobbe i etter avsluttet yrkesfaglærerutdanning etter fagretning. Prosent avrundede tall. ($N_{FO}=44$, $N_{HS}=151$, $N_{HN}=47$, $N_{EL, ME, BY}=35$)

Vi har også stilt undersøkt hvor i landet yrkesfaglærerstudentene ønsket å jobbe etter hvilket studiested de er tilknyttet (se figur 6.3). Resultatene viser at studentene ønsker å jobbe i de regionene de studerte i, og som også flestparten bodde i da de startet utdanningen. Dette tyder på at skolene rekrutterer lokalt og gir også tilbake til arbeidslivet lokalt.

Figur 6.3 Ønsket landsdel å jobbe i etter avsluttet yrkesfaglærerutdanning etter studiested. Prosent avrundede tall. ($N_{HiAk}=194$, $N_{HiB}=17$, $N_{HiFm}=48$, $N_{HiN}=18$)

7 Skreddersydd utdanning?

7.1 Intensjonene bak og kvaliteter ved treårig yrkesfaglærerutdanning

Reform 94 medførte at tidligere modell for utdanning av yrkesfaglærere ikke lenger var tilpasset verken nytt innhold eller nye arbeidsformer i fag- og yrkesopplæringen. Yrkesfaglærerutdanningen kom som et svar på kompetansebehovene i fag- og yrkesfagopplæringen etter innføringen av reformen. Yrkesfaglærerutdanningen skulle gi større bredde i opplæringen av yrkesfaglærere, og det ble utviklet en modell for utdanningen som hadde forankring i yrkeslivet, i yrkespraksis og opplæringstradisjonene i den etablerte fag- og yrkesopplæringen.

Treårig yrkesfaglærerutdanning er et skreddersydd studium for å bli yrkesfaglærer i videregående skole etter Reform 94. Yrkesfaglærere med denne utdanningen kan både undervise på grunnkurs og på videregående kurs hvor de har sin spesielle kompetanse. Yrkesfaglærerstudentene får gjennom studiet større yrkesfaglig bredde gjennom både teoretisk opplæring og praksis i bedrift enn studenter som har bakgrunn innenfor ett fag og som tar praktisk-pedagogisk utdanning. Dette gjør at yrkesfaglærerutdanningen gir særlig god kompetanse til å undervise i alle studieretningsfag på grunnkursnivå.

Sentralt i den treårige yrkesfaglærerutdanningen står *doble praksisfelt*. Gjennom studiet får studentene mulighet til å videreutvikle sin fag- og yrkeskompetanse til yrkesfaglærerkompetanse. Hensynet til helhet og sammenheng står sentralt i utdanningen; det vil si at yrkesteori, yrkesdidaktikk, pedagogisk teori, yrkespraktisering og lærerpraktisering sees i sammenheng og ikke undervises i isolert. En slik vektlegging av helhet og sammenheng er ikke mulig å få til i ettårig praktisk-pedagogisk utdanning, både fordi opplæring i yrkesteori allerede er avsluttet og fordi studentmassen på praktisk-pedagogisk utdanning vil bestå av studenter fra ulike fagretninger.

De aller fleste av de intervjuede høyskolelærerne var veldig positive til den treårige yrkesfaglærerutdanningen. Det ble pekt på utdanningens relevans i forhold til å arbeide som yrkesfaglærer i videregående skole. Det ble hevdet at studentene fikk en større yrkesfaglig bredde ved at studentene både gjennom teoretisk opplæring og praksisperioder i bedrifter, institusjoner og ulike arbeidsplasser fikk et godt innblikk i de ulike yrkene den aktuelle studieretning i videregående skole utdanner til. Høyskolelærerne påpekte at svakheten med mange av dagens faglærere (på yrkesfaglige studieretninger i videregående opplæring) er at de har for liten innsikt i de ulike yrkene de utdanner elever til. Noe av yrkesfaglærerutdanningens styrke er en mer helhetlig tilnærming i opplæringen ved at yrkesdidaktikken og pedagogikken inkluderes i yrkesteorien, og at yrkesdidaktikken kan knyttes direkte opp til de fagene de skal undervise i. Høyskolelærerne så det også som en fordel at alle studentene har bakgrunn i yrker som bygger på samme studieretning i

videregående opplæring. Når disse elevene er samlet i en klasse, vil de kunne dele verdifull innsikt og yrkeserfaring med hverandre.

Til tross for at høskolelærerne oppfattet at yrkesfaglærerutdanningen har mange gode kvaliteter ble det også pekt på behov for enkelte justeringer. Hva de enkelte justeringene bør bestå i kommer vi nærmere inn på senere i avsnitt 7.4.

7.2 Studentene – voksne, arbeidsomme og yrkesvante

Yrkesfaglærerstudentene kan karakteriseres som en spesiell studentgruppe. Studentenes gjennomsnittsalder er 39 år. Det er kvinnene som er i flertall med en andel på hele 79 prosent. Det er kvinnedominans på fagretningene formgivningsfag, helse- og sosialfag og hotell- og næringsmiddelfag. På elektrofag, mekaniske fag og byggfag er det imidlertid et flertall mannlige studenter.

Yrkesfaglærerstudentene skiller seg spesielt ut ved å være godt etablerte både jobb- og familiemessig før de begynte på utdanningen. Flesteparten av studentene var gift eller levde i fast samboerforhold (71 prosent) og hadde omsorgsansvar for ett eller flere barn (vel 67 prosent). Studentene hadde vært yrkesaktive i mange år før de begynte på yrkesfaglærerutdanningen, et gjennomsnitt på hele 13 år. I tillegg til lang arbeidserfaring har de også en bred arbeidserfaring. Nesten alle studentene hadde arbeidserfaring utenom undervisningssektoren (91 prosent), men 42 prosent hadde også arbeidserfaring fra undervisningssektoren. Arbeidserfaringen fra undervisningssektoren var forskjellig for menn og kvinner. Kvinnene hadde i størst grad sin erfaring fra grunnskolen mens mennene i størst grad hadde sin erfaring fra videregående opplæring. Studentens arbeidserfaring utenfor undervisningssektoren viste tradisjonelle forskjeller mellom menn og kvinner, og gjenspeiler sammensetningen på fagretningene. Kvinnene hadde i størst grad arbeidserfaring fra helse- og omsorgssektoren, mens menn i stor grad hadde arbeidserfaring fra håndverk og industrisektoren.

Det synes som rekrutteringen av yrkesfaglærerstudentene er sosialt annerledes enn studenter ellers. Andelen av yrkesfaglærerstudentene som har foreldre med høyere utdanning er betydelig lavere enn for høskolestudentene ellers. Det er i den forbindelse viktig å huske at denne gruppen studenter i utgangspunktet har valgt en yrkesfaglig utdanning. Fra tidligere utdanningsforskning er det et velkjent mønster at sosial bakgrunn har betydning for valg av utdanning. I tillegg kan den lave andelen også forklares ut fra en ”generasjonseffekt” ved yrkesfaglærerstudentenes høye gjennomsnittsalder og dermed også en høyere gjennomsnittsalder på foreldre i forhold til høskolestudenter for øvrig, noe som har betydning for andelen foreldre med høyere utdanning. I tillegg til at en stor andel av studentene hadde vært i inntektsgivende arbeid før de begynte på yrkesfaglærerutdanningen, viste det seg at det også var en betydelig andel som var sykmeldt, trygdet eller gikk på attføring (29 prosent).

Studentenes bakgrunn gjør at de skiller seg fra andre studenter, både i positiv og negativ forstand. Deres bakgrunn har betydning for deres forutsetninger og innstilling til det å studere. Fra høgskolelærernes side ble det fremhevet at opptakskrav om minimum to års yrkespraksis medfører at studentene har en svært verdifull egenerfaring i et yrke som de senere skal utdanne og forberede andre til. Denne erfaringsbakgrunnen ble sett på som svært nyttig i forhold til å relatere yrkesteorien og yrkesdidaktikken i utdanningen. Høgskolelærerne påpekte også at studentene ved yrkesfaglærerutdanningen skiller seg ut ved at mange manglet studietekniske ferdigheter og/eller har mangelfulle fagkunnskaper i enkelte fag ved studiestart. En viktig oppgave for høgskolene er da å trene opp studentenes ferdigheter på disse områdene.

7.3 3-årig yrkesfaglærerutdanning vs 1-årig praktisk-pedagogisk utdanning – hvert til sitt bruk

Ut fra det som har fremkommet i spørreskjemaundersøkelsen blant studentene og intervjuundersøkelsen med høgskolelærerne er disse to utdanningene, yrkesfaglærerutdanning og praktisk-pedagogisk utdanning, rettet mot forskjellige målgrupper. Vi har sett på yrkesfaglærerutdanningen. Gjennom de opplysningene studentene har gitt oss, vet vi at de har valgt denne utdanningen i stor grad på grunn av egenskaper og kvaliteter ved selve utdanningen. Studentene hadde en oppfatning av at yrkesfaglærerutdanningen var helhetlig ved å kombinere pedagogikk, praksis og fag da de valgte utdanning. De vektla også at yrkesfaglærerutdanningen syntes å være mer spesialisert og at den samtidig ga større faglig bredde enn den praktisk-pedagogiske utdanningen. En del av studentene (42 prosent) svarte at de manglet yrkesteori og at dette hadde betydning for at de hadde valgt yrkesfaglærerutdanningen fremfor praktisk-pedagogisk utdanning.

Høgskolelærerne hadde synspunkter på hva som ga gode yrkesfaglærere i videregående opplæring. Vi har sett at de fleste høgskolelærerne var positive til yrkesfaglærerutdanningen, ved at de blant annet oppfattet at utdanningen ga de kommende lærerne i videregående opplæring en større yrkesfaglig bredde. I sin vurdering av den praktisk-pedagogiske utdanningen i forhold til hvilke kvaliteter disse kommende yrkesfaglærerne ville ha, mente noen av høgskolelærerne at yrkesdidaktikken er ivaretatt i den praktisk-pedagogiske utdanningen, men at didaktikken og pedagogikken blir for generell. Videre oppfattet noen av høgskolelærerne at yrkesfaglærere med praktisk-pedagogisk utdanning og fagbrev eller ingeniørutdanning uten fagbrev ikke ville ha så god ballast for å undervise i skolen, som de med praktisk-pedagogisk utdanning og toårig teknisk fagskole i tillegg til fagbrev, eller ingeniørutdanning og fagbrev.

Vi antar at det er en mulighet for at studentene valgte yrkesfaglærerutdanningen fremfor en praktisk-pedagogisk utdanning også på grunn av sin bakgrunn, uten at vi med sikkerhet kan slå fast dette i og med at vi ikke har noen opplysninger om de studentene som går på praktisk-pedagogisk utdanning. Vi har gjennom våre resultater sett at studentene ved

yrkesfaglærerutdanningen i stor grad kombinerer studiene med å jobbe ved siden av (alt fra noen timer per uke til ”normalarbeidsuke” eller mer), noe som vi antar er viktig når det skal brukes tre år på en utdanning samtidig som familieforpliktelser og økonomiske forpliktelser skal ivaretas. I den forbindelse er nærhet til lærestedet også en viktig faktor. Resultater fra undersøkelsen viser da også at en forholdsvis liten andel av studentene måtte flytte fra sin hjemkommune for å begynne på yrkesfaglærerutdanningen.

7.4 Hva kan gjøres bedre?

7.4.1 ”Utdanningen trenger PR”²⁶

Yrkesfaglærerutdanningen er en forholdsvis ny utdanning og i den forbindelse var det interessant å vite hvordan de som ble studenter, fikk kjennskap til denne utdanningen. Det viste seg at studentene i størst grad fikk kjennskap til utdanningen gjennom tradisjonelle informasjonskilder, først og fremst gjennom avisannonser, kino- og TV reklame.

Når det gjelder ulike informasjonskilder, svarte studentene at de i forholdsvis liten grad hadde fått kjennskap til utdanningen gjennom A-etat. Dette er overraskende i og med at en så stor del av studentene gikk på yrkesrettet attføring.

Studentene hadde erfart i forbindelse med sine praksisperioder at de videregående skolene hadde lite kjennskap til utdanningen. I likhet med studentene uttalte også lærerne at utdanningen var lite kjent ved de videregående skolene, og at de anså dette som å være problematisk når de skulle finne praksisplasser for yrkesfaglærerstudentene. De oppfattet også den manglende kjennskapen til utdanningen ved de videregående skolene som problematisk i forhold til studentenes senere jobbmuligheter, og da spesielt i forhold til den konkurransen de vil få i forhold til søkere med en praktisk-pedagogisk utdanning som bakgrunn. Lærerne uttalte at de hadde jobbet for å gjøre utdanningen kjent for lokale arbeidskontorer og ulike fagforeninger, men mente samtidig at Utdannings- og forskningsdepartementet hadde en oppgave å gjøre her.

7.4.2 Rekruttering

Rekrutteringen til de ulike fagretningene har vært svært forskjellig. Mens helse- og sosialfag er den fagretningen som har hatt flest studenter, og hotell- og næringsmiddelfag og formgivningsfag har hatt ganske god rekruttering, har fagretningene elektrofag, mekaniske fag og byggfag hatt langt lavere søkning av kvalifiserte studenter. Høgskolen i Akershus er den høgskolen som har tatt inn nye studenter hvert år til alle tre fagretningene de tilbyr utdanningen i (helse- og sosialfag, hotell- og næringsmiddelfag og formgivningsfag). Høgskolen i Narvik (med fagretningene elektrofag, mekaniske fag, og byggfag) hadde høsten 2000 søkere til en av de tre fagretningene, senere (både høsten 2001

---

²⁶ Sitat fra en av yrkesfaglærerstudentenes kommentarer i spørreskjemaet.

og 2002) hadde de søkere til alle tre fagretningene. Ved Høgskolen i Finnmark (med fagretningen helse- og sosialfag) ble det ikke tatt opp nye studenter høsten 2003. Høgskolen i Bergen er de som i størst grad synes å ha hatt rekrutteringssvikt. Høsten 2000 og 2001 ga de studietilbud både i elektrofag og mekaniske fag og slet begge årene med rekrutteringen til disse to fagretningene. For å bedre rekrutteringsgrunnlaget laget høgskolen egne fagplaner i teknologiske fag (ved å lage felles kurs for elektrofag og mekaniske fag), høsten 2002 ble dette det aktuelle studietilbudet, men på grunn av en ny svikt i rekrutteringen ble ikke studiet igangsatt. Vi skal her se på noen mulige forklaringer til at fagretningene elektrofag, mekaniske fag og byggfag har rekrutteringsproblemer.

En viktig organisatorisk forskjell mellom fagretningene er at helse- og sosialfag, formgivningsfag og hotell- og næringsmiddelfag tilbys både som heltids- og deltidsutdanning. Mens elektrofag, mekaniske fag og byggfag kun tilbys som heltidsutdanning. Det betyr at disse studentene har begrensede muligheter til å jobbe ved siden av studiene. Vi har sett at mange av studentene jobber ved siden av studiet, og at det er en sammenheng mellom det å være heltids- og deltidsstudent og mengden jobbing. En forholdsvis stor andel av studentene som var i arbeid oppga, at de jobbet en ”normalarbeidsuke” eller mer per uke. I og med at yrkesfaglærerstudentene er en spesiell studentgruppe ved at flesteparten er godt etablerte jobb- og familiemessig, har de også økonomiske forpliktelser i forhold til hus og hjem. De er yrkesvante og er vant til inntekt fra (tidligere) jobb. Overgangen fra yrkeslivet til å bli fulltidsstudent kan være stor for disse studentene. Det er mulig at de økonomiske kostnadene det innebærer for de som har valgt å begynne på elektrofag, mekaniske fag og byggfag, er større enn for studentene ved de andre fagretningene. Det kan derfor hende at muligheten for å ta studiet på deltid bør vurderes.

En organisatorisk forskjell mellom mekaniske fag, elektrofag og byggfag på den ene siden og helse- og sosialfag, formgivningsfag og hotell- og næringsfag på den andre siden, er at de førstnevnte har hatt timebasert undervisning hver uke, mens de sistnevnte har organisert undervisningen i samlinger. Enkelte intervjuede høgskolelærere på de fagretningene som sliter med rekrutteringen, pekte på at en større vektlegging på nettbasert studium og bruk av samlinger i stedet for undervisning hver uke er en mulighet til å bedre rekrutteringen og gjøre studiet mer fleksibelt.

Av enkelte intervjuede høgskolelærere på mekaniske fag, elektrofag og byggfag ble det påpekt at ettårig praktisk-pedagogisk utdanning er en viktig konkurrent når det gjelder rekruttering av nye studenter. Det ble også påpekt at kravene for å bli tatt opp på praktisk-pedagogisk utdanning syntes å variere i forhold til hva som kreves av yrkesteoretisk kompetanse. En oppfatning var at en del studenter derfor valgte et ettårig utdanningsløp for eksempel av økonomiske grunner fremfor et treårig løp. Det ble derfor påpekt at det var behov for strengere og mer entydige krav til yrkesteoretiske forkunnskaper for å kunne tas opp som student på ettårig praktisk-pedagogisk utdanning. Om studenter til fagretningene elektrofag, mekaniske fag og byggfag i større grad rekrutteres til den praktisk-pedagogiske

utdanningen enn til yrkesfaglærerutdanningen vet vi imidlertid ikke noe om. Det vi vet er at en forholdsvis stor andel (42 prosent) av studentene oppga at de manglet yrkesteori som en av grunnene til at de valgte yrkesfaglærerutdanningen fremfor en praktisk-pedagogisk utdanning.

Høgskolelærerne har også fortalt at det har vært søkere til de fagretningene som sliter med rekrutteringen som ikke har blitt tatt opp, på grunn av at de ikke hadde studiekompetanse eller tilstrekkelig realkompetanse. Høgskolelærerne har derfor foreslått som en mulighet å kunne ta inn flere som ønsket å ta utdanningen, men som ikke oppfylte opptakskravene, på et *betinget opptaksgrunnlag* i stedet for krav om studiekompetanse. Det ble påpekt at studentene bør kunne tas opp ved bare å ha fagbrev og praksis, på betingelse av at studenten forpliktet seg til å ta basisfagene matematikk og fysikk.

Vi har gjennom våre analyser sett at studenter fra fagretningene helse- og sosialfag, og formgivningsfag i stor grad la vekt på å bedre sine jobb- og karrieremuligheter da de bestemte seg for å ta yrkesfaglærerutdanning, i tillegg vektla helse- og sosialfag i stor grad muligheten til å få økt lønn ved å ta denne utdanningen. Mens studenter fra fagretningene elektrofag, mekaniske fag og byggfag var de som i minst grad uttrykte jobb- og karrieremuligheter og økt lønn som bakgrunn for at de valgte å begynne på denne utdanningen. Det er derfor mulig at studentene ved disse fagretningene har en annen motivasjon for å ta utdanningen enn de øvrige yrkesfaglærerstudentene, for eksempel behov for omskolering. Vi vet at over halvparten av studentene ved elektrofag, mekaniske fag og byggfag oppgir yrkesrettet attføring som en av sine tre viktigste finansieringskilder, noe som tyder på at en stor del av studentene ved disse fagretningene tar utdanningen for å omskolere seg.

Kvinner og menns valg av fagretning er tradisjonelle i den forstand at kvinnene dominerer på helse- og sosialfag og formgivningsfag, mens mennene dominerer på elektrofag, mekaniske fag, byggfag og hotell- og næringsmiddelfag. Vi vet også at studentenes tidligere arbeidserfaring var forskjellig for menn og kvinner. Av de som hadde arbeidserfaring fra undervisningssektoren, var det kvinnene som i størst grad som hadde arbeidserfaring fra grunnskolen, mens mennene i størst grad hadde arbeidserfaring fra videregående opplæring. Når det gjelder arbeidserfaring utenom undervisningssektoren, hadde kvinnene i størst grad arbeidserfaring fra helse- og omsorg, mens mennene i størst grad hadde sin arbeidserfaring fra håndverk og industri. Det kan være flere mulige forklaringer på rekrutteringssvikten til yrkesfaglærerutdanning i de mannsdominerte fagene elektrofag, mekaniske fag og byggfag. Én mulig forklaring kan være at forbedring av yrkes- og karrieremuligheter ved å ta yrkesfaglæreutdanning framstår som større blant dem som er potensielle søkere til yrkesfaglæreutdanning innenfor helse- og sosialfag og formgivningsfag, enn de gjør blant potensielle søkere innenfor elektrofag, byggfag og mekaniske fag. En annen grunn kan ha å gjøre med at det er ulik konkurranse innenfor fagretningene om undervisningsjobbene blant dem som ikke har full formell kompetanse som yrkesfaglærer. Det kan tenkes at denne konkurransen er hardere blant dem som ønsker

å undervise i for eksempel sosialfag, enn blant dem som ønsker å undervise i for eksempel mekaniske fag. Dette kan gi potensielle yrkesfaglærere i sosialfag et større incitament til å skaffe seg formell kompetanse, enn blant potensielle yrkesfaglærere i de nevnte mannsdominerte håndverksfagene. En tredje grunn kan dreie seg om hvordan undervisningen er organisert, slik vi har omtalt foran. Det var mindre fleksibilitet i studieopplegget i yrkesfaglæreutdanning i elektrofag, byggfag og mekaniske fag enn innenfor helse- og sosialfag og formgivningsfag.

7.4.3 Helhet og sammenheng i studiet

En av fordelene med den treårige yrkesfaglærerutdanningen i forhold til ettårig praktisk-pedagogisk utdanning er muligheten for helhet og sammenheng i studiet. Av enkelte høgskolelærere ble det imidlertid påpekt at helhet og sammenheng ikke ble ivaretatt på den måten som intensjonen i rammeplanen tilsa. Det ble også hevdet at undervisningen ble for fragmentert og at teorien ikke ble godt nok koblet til yrkespraktiseringen. Mangelfull integrering av yrkesdidaktikken i yrkesteorifagene, og mangelfull integrering av yrkesteorien i undervisningspraksis, ble opplevd som et problem i studier hvor høgskolelærere fra ulike avdelinger var involvert i undervisningen, hvis koordineringen av opplæringen og samarbeidet mellom ulike høgskolelærere ikke fungerte godt nok. Det ble påpekt at når to eller flere lærere skulle undervise i samme fag/emne, hvor den ene læreren hadde ansvar for yrkesteorien og den andre for yrkesdidaktikken, kunne det føre til fragmentering i stedet for helhet og sammenheng når disse to ikke fikk avsatt tid til å samarbeide og koordinere arbeidet.

I forhold til helhet og sammenheng i studiet ble det også påpekt at høgskolelærere som ikke var med i planleggingen av studiet, og som kommer inn og underviser i enkelte emner, er opptatt av sitt fag og er lite opptatt av helhet. For å få til helhet og sammenheng i studiet er det derfor viktig å innlemme faglærere i planlegging av studiet. Koordinering og samarbeid mellom ulike faglærere og i tilfeller hvor ulike avdelinger ved en høgskole er involvert, er viktig for å få til helhet og sammenheng.

7.4.4 Enda bedre praksis

I følge de intervjuede høgskolelærerne fungerte praksis i videregående skole bra. Enkelte høgskoler vurderte imidlertid å foreta noen endringer i organiseringen og tidspunktet for når studentene hadde praksis. Når det gjelder praksis i bedrift, var erfaringene ikke like gode for alle. Særlig i fagretningene elektrofag og mekaniske fag ble det pekt på at ikke alle bedrifter ga studentene like gode muligheter til å prøve ut og få et godt innblikk i ulike praktiske arbeidsoppgaver. Imidlertid var det noen store bedrifter som hadde lang erfaring med opplæring i bedrift hvor studentene hadde gitt uttrykk for at de var svært fornøyde. Det ble påpekt at å følge studentene opp i bedrift krever en innsats fra bedriftens side som nok ikke alle bedrifter har ressurser til. Det ble også påpekt at en del yrkespraksis også kan tas på skolene og ikke nødvendigvis i en bedrift. Når en i samme klasse har yrkesfaglærerstudenter med bakgrunn i ulike fagbrev, kan de gi hverandre generell

innføring i praktisering av fagene. Yrkesfaglærerstudentene som selv underviser andre medstudenter, får trening i å planlegge, gjennomføre og evaluere opplæring.

7.4.5 Rammeplan

I de intervjuede høskolelærernes kommentarer til rammeplanen kom det frem ulike synspunkter. De intervjuede høskolelærerne ved Høgskolen i Finnmark påpekte at det hadde vært stor frustrasjon over rammeplanen. Den ble omtalt som diffus og lite konkret. Enkelte begreper i rammeplanen opplevdes som utydelige, og det var vanskelig å forstå hva begrepene skulle inneholde. I og med at en del sentrale begreper ble oppfattet som vanskelig å forstå, ble det etterlyst veiledende pensumforslag.

Ved Høgskolen i Akershus og Høgskolen i Bergen ble det gitt enkelte vurderinger av nivået på detaljstyringen i rammeplanen. Det ble fremhevet at planen var ambisiøs, altfor detaljert og at den i nåværende form kunne være et hinder for å gjøre utdanningen bedre. Det ble påpekt at rammeplanen satte begrensninger i forhold til utvikling og endring av studiet som en av høskolene ønsket å gjøre på bakgrunn av de tilbakemeldinger de hadde mottatt fra videregående skoler om den kompetanse som yrkesfaglærere bør besitte. Det ble pekt på at rammeplanen var tilpasset et fulltidsstudium og i liten grad tok hensyn til at studiet skal kunne tilbys som deltidsstudium. Det ble også fremhevet at det var vanskelig å følge opp alle målene, og at rammeplanen burde begrense seg til å omhandle kompetanse som var direkte relevant for læringjærningen. Det at rammeplanen var for detaljert ble påpekt både i forhold til pedagogikkfaget og i forhold til bredde- og dybdefag. Flere pekte på at målene i rammeplanen var greie, men at konkretiseringen av den kunne i større grad gjøres av høskolen. Her kunne en ta hensyn til studentenes behov for tilegnelse av kompetanse for å kunne undervise på grunnkurs innenfor gjeldende studieretning og på ulike vk1 kurs innenfor samme studieretning, alt etter tidligere yrkeskompetanse.

7.5 Resultatkvalitet og relevans

Resultatkvalitet er knyttet til studentenes læringsutbytte og personlige utvikling. En utdannings relevans dreier seg om hvorvidt den har de rette kvalitetene i forhold til den virksomhet den utdanner til og de behov samfunnet har. Dette innebærer at studiet imøtekommer et mangfold av interesser og gir rimelige yrkesutsikter. Utdanningen bør gi kandidatene gode forutsetninger for å utføre fremtidige yrkesoppgaver (Norgesnettrådet 1999, s. 36). Resultatkvaliteten og relevansen til yrkesfaglærerutdanningen har å gjøre med hvor godt rustet yrkesfaglærerstudentene blir for arbeid i skolen.

Hoveddelen av studentene var fornøyd med relevansen av studiets innhold i forhold til senere arbeid. De intervjuede høskolelærerne ga uttrykk for at de vurderte studiets innhold som særlig relevant i forhold til å bli yrkesfaglærer i videregående skole. Dette er i tråd med målsettingen med studiet, som nettopp er å kvalifisere yrkesfaglærere til opplæring i videregående skole etter Reform 94. Imidlertid vil det først etter at studentene

har kommet i arbeid og har vært det en stund, kunne undersøkes hvor relevant studiet faktisk har vært for de arbeidsoppgavene som hører til det å undervise i videregående skole. I en videreføringsstudie kan en blant annet undersøke hvordan tidligere yrkesfaglærerstudenter vurderer sin utdanning og den kompetansen de fikk med seg fra sin studietid i forhold til de arbeidsoppgaver de har i sin nåværende jobb.

7.6 Kommer studentene til å bli yrkesfaglærere?

Resultater fra analyser fra spørreskjemaundersøkelsen viser at hele tre av fire yrkesfaglærerstudenter ønsker å gå inn i undervisningsstillinger etter fullført utdanning, noe som må anses å være en veldig høy andel. Svært få (vel en prosent) svarte at de ikke ønsket å gå inn i undervisningsstillinger, resten var i tvil. Det at så mange ønsker å undervise når de blir yrkesfaglærere og, at de aller fleste ønsker å jobbe i videregående opplæring (nær 72 prosent), tyder på at utdanningen har ”lykkes” ut fra sine intensjoner.

Studentene ønsker jobber der de kan få brukt flere sider av seg selv. De ønsker seg også stor grad av frihet i jobben og mye kontakt med andre mennesker. Dette er preferanser som gjelder *innholdet* i jobben, og preferansene tyder på at studentene er forholdsvis ”ekspressive” i sine jobbønsker (jf. Dæhlen 2003, omtalt i kapittel 1). Studentene ønsket seg også en jobb de kunne kombinere med å ha familie. Samtidig ønsket studentene i stor grad en fast jobb, som anses å være en instrumentell verdi. Disse faktorene må ses i sammenheng med hvilken livssituasjon studentene befinner seg i, i og med at mange av studentene er godt voksne, etablerte både jobb- og familiemessig. Vi kan anta at disse studentene, som er en noe spesiell studentgruppe i forhold til andre studenter, i større grad må tenke sikkerhet i forhold til jobb.

Både kvinner og menn vektla i stor grad de samme faktorene i sine jobbpreferanser. Muligheten for høy inntekt er den faktoren som skiller kvinner og menn i størst grad. Det er kvinnene som i størst grad mener dette vil ha betydning når de skal velge jobb. Forskjellene kan forklares ut fra at kvinnene i større grad har hatt dårligere betalte jobber enn menn og har hatt et ønske om høyere lønn ved å utdanne seg. Mennene på sin side, som hovedsakelig er å finne på fagretningene elektrofag, mekaniske fag og byggfag, kan vi anta kommer fra bedre betalte jobber og forventer ikke i samme grad som kvinnene å få høyere inntekt ved å utdanne seg. Det er trolig andre grunner enn høy inntekt som har ledet dem til å begynne på yrkesfaglærerutdanningen som for eksempel behov for omskolering. Verdt å merke seg er at både kvinner og menn vektlegger det å kunne kombinere jobb med familieliv når de skal velge jobb.

Studentene ønsket å jobbe i de samme regionene som de studerte i og som også flestparten bodde i da de startet utdanningen. Dette tyder på at skolene rekrutterer lokalt og gir tilbake til arbeidslivet lokalt.

7.7 Oppsummerende hovedpunkter

Nedenfor trekker vi fram noen hovedpunkter fra vår undersøkelse av studenter og høskolelærere ved yrkesfaglærerutdanningen. Dette er momenter som vi tror det vil være viktig å vektlegge i det videre arbeidet med å justere og forbedre utdanningen.

- Yrkesfaglærerutdanningen gis i hovedsak en god attest – både av studentene og høskolelærerne
- Studentene er generelt fornøyde med undervisningsopplegget, men på enkelte områder er det varierende grad av tilfredshet. Studentene ved elektrofag, byggfag og mekaniske fag framstår som mindre fornøyde enn de øvrige
- Utdanningen framstår som et godt alternativ til praktisk-pedagogisk utdanning, ved å gi større yrkesfaglig bredde
- Studentenes forventninger med hensyn til å få en utdanning som er relevant for fremtidig yrke som yrkesfaglærere, synes i høy grad å bli oppfylt
- Det er forskjell mellom fagretningene i grad av fleksibilitet i utdanningsoppleggene, herunder mulighet for å ta utdanningen over flere år på deltid
- Det er rekrutteringssvikt til yrkesfaglærerutdanningen innenfor håndverk- og industrifag. Disse fagretningene har også lite fleksibilitet i sine studieopplegg. En vei å gå for å øke rekrutteringen, kan være å øke fleksibiliteten innenfor disse fagretningene
- Yrkesfaglærerutdanningen er en forholdsvis ukjent utdanning, og mye kan gjøres for å øke kjennskapet til utdanningen

Vi har sett at elektrofag, mekaniske fag og byggfag sliter med rekrutteringen og at det i særlig grad er Høgskolen i Bergen som merker dette. Vi antar at rekrutteringssvikten til dels har sammenheng med organisatoriske forskjeller mellom de ulike fagretningene. Bakgrunnen for dette er at de fagretningene som sliter med rekrutteringen, kun har tilbud om heltidsstudier og ikke deltidsstudier. Når vi vet at yrkesfaglærerstudentene er en spesiell studentgruppe, ved at flesteparten er godt voksne og godt etablert jobb- og familiemessig, er det mulig at de økonomiske kostnadene ved å ta et heltidsstudium blir for store for en del potensielle studenter. Dette kan være én årsak til at få søker seg til disse fagretningene.

Forskjell i grad av fleksibilitet viser seg også på andre måter. Ved de to høskolene som tilbyr elektrofag, mekaniske fag og byggfag, ble undervisningen gitt timebasert hver uke, mens for de andre fagretningene ble all undervisning lagt til ukessamlinger. Undervisning gitt i ukessamlinger muliggjør at studentene kan jobbe ved siden av studiet og gir dermed studentene fleksibilitet. Høgskolelærerne var også av den oppfatning av at samlinger i stedet for undervisning hver uke og en større vektlegging på nettbasert studium, ville kunne bedre rekrutteringen.

Yrkesfaglærerutdanningen er en forholdsvis ny utdanning, og informasjonsbehovet er naturlig nok stort både for potensielle studenter, men også for de videregående skolene. Det siste er blant annet viktig i forhold til høgscolelærernes arbeid for å skaffe yrkesfaglærerstudentene praksisplasser i videregående skole. I tillegg er informasjon om utdanningen viktig med tanke på aktuelle fremtidige arbeidsgivere når studentene etter hvert blir ferdige og skal ut i arbeidslivet.

Til tross for forbedringspunkter omtales yrkesfaglærerutdanningen positivt både fra studenter og høgscolelærere. Utdanningen får av lærerne de beste skussmål når det gjelder relevans i forhold til å arbeide som yrkesfaglærer i videregående skole. Det ble pekt på at de som tar yrkesfaglærerutdanning, får en større yrkesfaglig bredde gjennom både teoretisk opplæring og praksis i bedrift enn studenter som har bakgrunn innenfor ett fag og som tar praktisk-pedagogisk utdanning. Dette innebærer ifølge høgscolelærerne at yrkesfaglærerutdanningen gir særlig god kompetanse til å undervise i videregående opplæring.

Samtidig vil først senere undersøkelser *etter* at studentene er kommet ut i arbeidslivet, kunne gi mer fullstendige svar når det gjelder utdanningens relevans og nytte.

Litteratur

- Berg, Lisbet (1997): *Studieløpet. Om tidsbrukvalg, faglige valg og kunnskapsteoretiske valg*. Rapport 3/1997. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Dæhlen, Marianne (2002): Egenutvikling, høy lønn eller det å være til nytte. Profesjonsstudentenes jobbverdier. I *Hvordan, hvor mye og hvorfor studerer studentene? Om læringsmiljø, jobbpreferanser og forståelse av kompetanse i profesjonsutdanningene*. Per Olav Aamodt og Lars Inge Terum (red.). Senter for profesjonsstudier. HiO-rapport 2003 nr 8.
- Høgskolen i Akershus. *Fagplan for 3-årig yrkesfaglærerutdanning, fagretning helse- og sosialfag*. Godkjent 20. juni 2000. Sist justert 4. februar 2003.
- Høgskolen i Akershus. *Fagplan for 3-årig yrkesfaglærerutdanning, fagretning hotell- og næringsmiddelfag*. Godkjent 20. juni 2000. Sist justert 4. februar 2003.
- Høgskolen i Akershus. *Fagplan for 3-årig yrkesfaglærerutdanning, fagretning formgivningsfag*. Godkjent 20. juni 2000. Sist justert 4. februar 2003.
- Høgskolen i Bergen. Fagplan for yrkesfaglærerutdanningen 2003/2004 (online). – URL: <http://www.hib.no/fagplaner/ai/yrkesfag/index.html>
- Høgskolen i Finnmark. *Fagplan for yrkesfaglærerutdanningen i helse- og sosialfag – ved Høgskolen i Finnmark*. (Fagplanen er udatert og fås ved henvendelse til HiFm).
- Høgskolen i Narvik. *Fagplan for 3-årig yrkesfaglærerutdanning (Heltidsstudie)*. Høst 2001.
- Jørgensen, T (1993): "Utdanning". I *Sosial utsyn 1993*. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Jørgensen, T (1999): *Utdanning i Norge*. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (2000): *Rammeplan og forskrift for yrkesfaglærerutdanningen*. Norgesnetttrådet.
- Norgesnetttrådet (1999): "*Basert på det fremste....*"? om evaluering, kvalitetssikring og kvalitetsutvikling av norsk høgre utdanning. Oslo: Norgesnetttrådet rapporter (2/1999).
- NOU 1996: 22: *Lærerutdanning. Mellom krav og ideal*. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Opheim, Vibeke (2003): *Borte bra, hjemme best? Om geografisk søkermobilitet, valg av utdanning og lærested blant søkere til høyere utdanning i år 2000*. NIFU Skriftserie 2/2003.
- Roedelè, Monfort Sonia & Per O. Aamodt (2001): *Studiemobilitet i norsk høyere utdanning*. Rapport 9/2001. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Samfunnsboka (2003): *Yrkesrettet attføring*. Statskonsult URL:
<http://www.norge.no/emne/samfunn.asp?id=409>

Skjersli, Synnøve & Liv Anne Støren (1999): *Hvor ble de av? Om frafall i søknadsprosessen til høyere utdanning*. NIFU Skriftserie 6/1999.

St.meld. nr.16 (2001-2002): *Kvalitetsreformen. Om ny lærerutdanning. Mangfoldig – krevende – relevant*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.

St.meld. nr 48 (1996-97): *Om lærarutdanning*. Oslo: Kyrkje-, utdannings- og forskningsdepartementet.

Statistisk sentralbyrå (2002): *Utdanningsstatistikk*. Elever og studenter, 1. oktober 2002, tabell 1. URL: <http://www.ssb.no/utelstud/tab-2003-10-08-01.html>

Statistisk sentralbyrå (2001): *Aktuell utdanningsstatistikk* nr 8/2001. URL:
http://www.ssb.no/emner/04/utdanning_as/200108/t-3.html

Støren, Liv Anne & Clara Åse Arnesen (2003): "Et kjønnsdelt utdanningssystem". I *Utdanning 2003 – ressurser, rekruttering og resultater*. Mona Raabe (red.). Statistiske analyser nr. 60. Statistisk sentralbyrå.

Støren, Liv Anne (2000): *Yrkesfag eller allmennfag? Om stabilitet og endring i de unges valg, og bakgrunnen for utdanningsvalg*. NIFU Skriftserie 9/2000. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Støren, Liv Anne, Synnøve Skjersli & Per O. Aamodt (1998): *I mål? Evaluering av Reform 94: Sluttrapport fra NIFUs hovedprosjekt*. NIFU rapport 18/98. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Teigen, Katrine (1997): *Studievaner blant allmennlærer- og ingeniørstudenter*. NIFU Skriftserie 22/1997. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Wiers-Jenssen, Jannecke & Per O. Aamodt (2002): *Trivsel og innsats. Studenters tilfredshet med lærested og tid brukt til studier. Resultater fra "Stud.mag."-undersøkelsene*. Rapport 1/2002. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Tabelloversikt

Tabell 1.1	Populasjon og respondenter etter høyskole og årskull våren 2003.....	9
Tabell 1.2	Studentenes tilhørighet til høyskolene. (N=285).....	9
Tabell 1.3	Årskull. (N=285).....	9
Tabell 1.4	Antall og andel respondenter, kvinneandel og gjennomsnittsalder etter fagretning.....	10
Tabell 2.1	Opptaksgrunnlag for studentene ved yrkesfaglærerutdanningene. Prosent. (N=281).....	19
Tabell 2.2	Fagretninger og studiested. Prosent.....	21
Tabell 2.3	Organisering av fagtilbud i fagretning for helse- og sosialfag over tre år ved Høgskolen i Finnmark.....	23
Tabell 2.4	Organisering av fagtilbud i fagretning for helse- og sosialfag over fire år ved Høgskolen i Finnmark.....	23
Tabell 2.5	Organisering av fagtilbud i fagretning for helse- og sosialfag over tre år ved Høgskolen i Akershus.....	24
Tabell 2.6	Organisering av fagtilbud i fagretning for hotell- og næringsmiddelfag over tre år ved Høgskolen i Akershus.....	26
Tabell 2.7	Organisering av fagtilbud i fagretning for elektrofag for studenter som startet høsten 2000 ved Høgskolen i Bergen.....	31
Tabell 2.8	Organisering av fagtilbud i fagretning for mekaniske fag for studenter som startet høsten 2000 ved Høgskolen i Bergen.....	32
Tabell 2.9	Organisering av fagtilbud i fagretning for mekaniske fag for studenter som startet høsten 2002 ved Høgskolen i Narvik.....	33
Tabell 2.10	Organisering av fagtilbud i fagretning for elektrofag for studenter som startet høsten 2002 ved Høgskolen i Narvik.....	33
Tabell 2.11	Organisering av fagtilbud i fagretning for tekniske byggfag for studenter som startet høsten 2002 ved Høgskolen i Narvik.....	34
Tabell 2.12	Fleksibilitet i studieopplegget.....	37
Tabell 2.13	Fleksibelt studieopplegg etter studiested. (N=171).....	37
Tabell 2.14	Fleksibelt studieopplegg etter fagretning. (N=171).....	37
Tabell 2.15	Heltids- eller deltidsstudenter etter fagretning. (N=282).....	38
Tabell 2.16	Heltids- eller deltidsstudenter etter høyskole. (N=282).....	38
Tabell 3.1	Ulike kjennetegn ved studentene etter fagretning. Prosent.....	40
Tabell 3.2	Studentenes tidligere arbeidserfaring. Prosent (N=285).....	42
Tabell 3.3	Flytting fra hjemkommune for å begynne på yrkesfaglærerutdanningen etter studiested. (N=282).....	44
Tabell 3.4	Flytting fra hjemkommune for å begynne på yrkesfaglærerutdanningen etter fagretning. (N=282).....	44
Tabell 3.5	Kjennetegn ved studenter som måtte flytte og de som ikke flyttet fra hjemkommunen for å studere. Prosent ($N_{\text{flyttet}}=51$, $N_{\text{ikke flyttet}}=231$).....	45
Tabell 4.1	Ulike informasjonskilder om yrkesfaglærerutdanningen etter fagretning. Prosent.....	51

Tabell 4.2	Studentenes begrunnelse for å velge yrkesfaglærerutdanningen etter fagretning. Prosent (N=33-150).....	58
Tabell 4.3	Finansieringskilder etter studentenes tilhørighet til fagretninger. Prosent..	60
Tabell 4.4	Studentenes jobbing ved siden av yrkesfaglærerutdanningen etter fagretning. (N=273).....	62
Tabell 4.5	Studenter ved ulike fagretninger etter antall timer de jobber ved siden av yrkesfaglærerutdanningen per uke. Prosent. (N=154).....	63
Tabell 4.6	Yrkesaktive heltids- og deltidsstudenter etter hvor mange timer studentene jobber ved siden av studiet per uke etter fagretninger. Prosent.	64
Tabell 5.1	Studentenes vurdering av undervisningstilbudet etter fagretning. Prosent .	69
Tabell 5.2	Studentenes vurdering av undervisningstilbudet etter studiested. Prosent..	71
Tabell 5.3	Studentenes vurdering av mengden av ulike læringsmetoder ved yrkesfaglærerutdanningen etter fagretning. (N=32-151).....	75
Tabell 5.4	Studentenes vurdering av hva som vektlegges i studiet etter fagretning. Prosent	78
Tabell 5.5	Studentenes vurdering av hva som vektlegges i studiet etter studiested. Prosent	78
Tabell 6.1	Studentenes ønske om å gå inn i undervisning etter fullført yrkesfaglærerutdanning	83
Tabell 6.2	Ønsket arbeidssted etter endt utdanning etter fagretning	84
Tabell 6.3	Faktorer studentene mener vil ha betydning når de skal velge jobb etter fagretning. Prosent.....	87
Tabell 6.4	Faktorer studentene mener vil ha betydning når de skal velge jobb etter kjønn. Prosent	87

Figuroversikt

Figur 2.1	Yrkesfaglærerutdanning vs praktisk-pedagogisk utdanning.....	16
Figur 2.2	Helhet og sammenheng i studiet.....	18
Figur 2.3	Kjønn og fagretning. Prosent avrundede tall. ($N_{kvinner}=224$, $N_{menn}=61$)	22
Figur 2.4	Hovedmodell for fulltidsstudiet i yrkesfaglærerutdanning i formgivningsfag ved Høgskolen i Akershus.....	29
Figur 3.1	Studentenes kjønn og alder. Prosent avrundede tall ($N_{kvinner}=224$, $N_{menn}=61$)	39
Figur 3.2	Studentenes hovedaktivitet før de startet yrkesfaglærerutdanningen etter kjønn. Prosent avrundede tall ($N_{kvinner}=220$, $N_{menn}=58$).....	41
Figur 3.3	Studentenes tidligere arbeidserfaring i både undervisningssektoren og utenfor undervisningssektoren etter kjønn. Prosent avrundede tall ($N_{kvinner}=224$, $N_{menn}=61$).....	43
Figur 4.1	Bakgrunnen for valg av yrkesfaglærerutdanningen framfor 1-årig praktisk-pedagogisk utdanning. Prosent ($N=262-274$)	52
Figur 4.2	Studentenes begrunnelse for å velge yrkesfaglærerutdanningen. Prosent ($N=261-284$)	56
Figur 4.3	Finansieringskilder etter studentenes alder. Prosent avrundende tall ($N_{opp\ til\ 29\ år}=43$, $N_{30-39\ år}=101$, $N_{40\ år\ og\ eldre}=141$).....	61
Figur 5.1	Studentenes vurdering av undervisningstilbudet ved yrkesfaglærerutdanningen. Prosent ($N=244-281$).....	67
Figur 5.2	Studentenes vurdering av mengden av de ulike læringsmetoder ved yrkesfaglærerutdanningen. Prosent ($N=254-281$).....	73
Figur 5.3	Studentenes vurdering av hva som vektlegges i studiet. Prosent ($N=269-276$)	77
Figur 6.1	Faktorer studentene mener vil ha betydning når de skal velge jobb. Prosent. ($N=271-277$)	86
Figur 6.2	Ønsket landsdel å jobbe i etter avsluttet yrkesfaglærerutdanning etter fagretning. Prosent avrundede tall. ($N_{FO}=44$, $N_{HS}=151$, $N_{HN}=47$, $N_{EL, ME, BY}=35$)	88
Figur 6.3	Ønsket landsdel å jobbe i etter avsluttet yrkesfaglærerutdanning etter studiested. Prosent avrundede tall. ($N_{HiAk}=194$, $N_{HiB}=17$, $N_{HiFm}=48$, $N_{HiN}=18$)	89

Tabellvedlegg

Vedleggstabell 1 *Bakgrunnen for valg av yrkesfaglærerutdanningen framfor 1-årig praktisk-pedagogisk utdanning. Prosent (N=262-274)*

	Ingen betydning	Liten betydning	Noe betydning	Stor betydning
Yrkesfaglærerutdanningen er mer spesialisert	11,4	5,9	26,2	56,5
Det var lettere å komme inn på yrkesfaglærerutdanningen enn praktisk-pedagogisk utdanning	69,4	12,5	7,5	10,6
Lærerne ved yrkesfaglærerutdanningen kjenner bedre kravet fra jobbmarkedet	34,4	20,2	26,0	19,5
Yrkesfaglærerutdanningen er en ny utdanning og det er få som har den	13,9	15,0	32,0	39,1
Jeg valgte å begynne på yrkesfaglærerutdanningen fordi jeg manglet yrkesteori	42,7	14,2	21,7	21,3
Jeg valgte yrkesfaglærerutdanningen fordi den gir en større faglig bredde enn praktisk-pedagogisk utdanning	12,0	6,0	24,3	57,7
Jeg valgte å begynne på yrkesfaglærerutdanningen fordi den er helhetlig ved at den kombinerer pedagogikk, praksis og fag	6,6	3,6	18,6	71,2

Vedleggstabell 2 *Studentenes begrunnelse for å velge yrkesfaglærerutdanningen. Prosent (N=261-284)*

	Ingen betydning	Liten betydning	Noe betydning	Stor betydning
Jeg ønsket å videreutdanne meg i tråd med tidligere arbeidserfaring	1,4	2,1	18,5	77,9
Jeg ønsket å utvikle meg personlig	1,1	4,6	26,1	68,2
Jeg liker å undervise	1,8	6,1	33,2	58,9
Jeg ønsket en utdanning for å kunne få fast stilling som yrkesfaglærer i videregående skole	6,0	11,6	32,7	49,6
Jeg ønsket å bedre jobb- og karrieremulighetene mine	2,9	13,2	35,4	48,6
Jeg ønsket meg en utdanning der jeg er sikret jobb etter endt utdanning	3,9	14,6	37,9	43,6
Jeg ønsket meg et yrke som har normal arbeidsdag	18,7	11,3	27,9	42,0
Studiet leder til et yrke som egner seg til å kombinere med å ha familie/barn	15,7	18,6	27,5	38,2
Jeg hadde et for fysisk anstrengende yrke og ønsket en roligere jobbsituasjon som lærer	32,3	14,5	20,2	33,0
Jeg ønsket å få økt lønn ved å ta denne utdanningen	11,1	17,1	39,6	32,1
Jeg ønsket meg et mer selvstendig arbeid	12,5	25,0	34,3	28,2
Jeg hadde et for psykisk anstrengende yrke og ønsket en roligere jobbsituasjon som lærer	55,9	21,5	14,3	8,2
Jeg kom ikke inn på ettårig praktisk-pedagogisk utdanning	88,9	3,8	1,5	5,7
Jeg var arbeidsledig og ønsket å videreutdanne meg for å få jobb	90,0	3,1	3,4	3,4

Vedleggstabell 3 Studentenes vurdering av undervisningstilbudet ved yrkesfaglærerutdanningen. Prosent (N=244-281)

	Svært misfornøyd	Litt misfornøyd	Noe fornøyd	Svært fornøyd
Hvor fornøyd er du med den <i>faglige</i> kvaliteten på lærerledet undervisning og veiledning?	5,0	12,1	39,5	43,4
Hvor fornøyd er du med den <i>pedagogiske</i> kvaliteten på lærerledet undervisning og veiledning?	3,6	10,8	40,3	45,3
Hvor fornøyd er du med undervisningstilbudet når det gjelder sammensetningen av <i>faginnholdet</i> (pensumlitteratur til studiet)?	6,0	17,1	46,6	30,2
Hvor fornøyd er du med <i>lærerens evne</i> til å skape faglig engasjement blant studentene?	5,3	12,5	37,0	45,2
Hvor fornøyd er du med <i>læringsmiljøet</i> ved studiet?	2,8	17,8	43,1	36,3
Hvor fornøyd er du med <i>relevansen</i> av studiets innhold i forhold til senere arbeid?	4,7	13,0	39,7	42,6
Hvor fornøyd er du med <i>fleksibiliteten</i> i studiet?	4,3	6,8	40,0	48,9
Hvor fornøyd er du med <i>den individuelle tilretteleggingen</i> av studiet?	5,8	18,6	43,1	32,5
Hvor fornøyd er du med muligheten til å få <i>avkortet undervisningsprogram</i> på bakgrunn av tidligere praksis/utdanning?	13,9	13,1	38,5	34,4

Vedleggstabell 4 Studentenes vurdering av mengden av de ulike læringsmetoder ved yrkesfaglærerutdanningen. Prosent (N=254-281)

	Alt for lite	Litt for lite	Passe	Litt for mye	Alt for mye
Forelesninger og annen lærerledet undervisning	10,7	27,5	52,9	6,8	2,1
Gruppearbeid	1,1	11,0	64,8	18,9	4,3
Prosjektarbeid	2,9	10,4	63,1	19,4	4,3
Problembasert læring	9,0	32,3	49,6	6,0	3,0
Individuelt arbeid på studiet	6,1	23,7	55,6	11,8	2,9
Veiledning og tilbakemelding fra undervisningspersonalet	12,8	32,7	53,0	1,1	0,4
Veiledning i praksisopplæringen	7,5	28,2	61,3	2,3	0,8
Interaktiv læring med vekt på IKT	16,3	37,1	42,8	2,7	1,1
Praksis i bedrift	8,7	19,3	52,0	10,6	9,4
Praksis i skole	9,4	24,0	62,5	2,6	1,5

Vedleggstabell 5 Studentenes vurdering av mengden av ulike læringsmetoder ved yrkesfaglærerutdanningen etter studiested. (N=17-199)

	Alt for/ litt for lite	Passe	Litt for/ alt for mye	N
Forelesninger og annen lærerledet undervisning				
Høgskolen i Akershus	41,4	50,5	8,1	198
Høgskolen i Bergen	43,8	56,3	-	16
Høgskolen i Finnmark	29,2	60,4	10,5	48
Høgskolen i Narvik	22,2	55,6	22,2	18
Totalt	38,2	52,9	8,9	280
Gruppearbeid				
Høgskolen i Akershus	7,0	66,3	26,6	199
Høgskolen i Bergen	11,8	64,7	23,5	17
Høgskolen i Finnmark	34,0	51,1	14,9	47
Høgskolen i Narvik	11,1	83,3	5,6	18
Totalt	12,1	64,8	23,2	281
Prosjektarbeid				
Høgskolen i Akershus	7,1	65,5	27,4	197
Høgskolen i Bergen	29,4	47,1	23,5	17
Høgskolen i Finnmark	31,9	53,2	14,9	47
Høgskolen i Narvik	16,7	77,8	5,6	18
Totalt	13,3	63,1	23,7	279
Problembasert læring				
Høgskolen i Akershus	43,4	47,6	9,0	189
Høgskolen i Bergen	18,8	62,5	18,8	16
Høgskolen i Finnmark	47,7	45,5	6,8	44
Høgskolen i Narvik	23,5	70,6	5,9	17
Totalt	41,3	49,6	9,0	266
Individuelt arbeid på studiet				
Høgskolen i Akershus	36,6	53,8	9,5	199
Høgskolen i Bergen	11,8	76,5	11,8	17
Høgskolen i Finnmark	13,3	46,7	40,0	45
Høgskolen i Narvik	11,2	77,8	11,2	18
Totalt	29,8	55,6	14,7	279
Veiledning og tilbakemelding fra undervisningspersonalet				
Høgskolen i Akershus	48,8	49,2	2,0	199
Høgskolen i Bergen	58,8	41,2	-	17
Høgskolen i Finnmark	25,6	74,5	-	47
Høgskolen i Narvik	50,0	50,0	-	18
Totalt	45,5	53,0	1,5	281
Veiledning i praksisopplæringen				
Høgskolen i Akershus	37,5	59,2	3,3	184
Høgskolen i Bergen	47,0	52,9	-	17
Høgskolen i Finnmark	23,4	72,3	4,3	47
Høgskolen i Narvik	38,9	61,1	-	18
Totalt	35,7	61,3	3,1	266
Interaktiv læring med vekt på IKT				
Høgskolen i Akershus	48,9	46,8	4,3	188
Høgskolen i Bergen	53,0	41,2	5,9	17
Høgskolen i Finnmark	69,1	31,1	-	42
Høgskolen i Narvik	64,7	29,4	5,9	17
Totalt	53,4	42,8	3,8	264
Praksis i bedrift				
Høgskolen i Akershus	22,4	55,7	21,9	183
Høgskolen i Bergen	41,1	29,4	29,4	17
Høgskolen i Finnmark	51,3	48,7	-	39
Høgskolen i Narvik	20,0	40,0	40,0	15
Totalt	28,0	52,0	20,0	254
Praksis i skole				
Høgskolen i Akershus	31,9	63,8	4,3	185
Høgskolen i Bergen	29,4	58,8	11,8	17
Høgskolen i Finnmark	36,2	63,8	-	47
Høgskolen i Narvik	44,4	50,0	5,6	18
Totalt	33,4	62,5	4,1	267

Vedleggstabell 6 Studentenes vurderinger av hva som vektlegges i studiet. Prosent (N=269-276)

	I svært liten grad	I nokså liten grad	Både og/det varierer	I nokså stor grad	I svært stor grad
Tidligere yrkeserfaring	8,3	9,0	32,5	32,1	18,1
Kunnskap fra tidligere yrkesutdanning	4,7	14,1	30,1	36,2	14,9
Faktakunnskap	1,8	7,7	37,2	40,9	12,4
Teori og begreper	1,5	5,2	31,4	47,2	14,8
Selvstendig læring	0,4	3,3	22,6	41,2	32,5
Kritisk tenkning	1,1	7,8	27,1	46,8	17,1
Faglig dialog mellom lærere og studenter	3,3	11,4	27,5	35,9	22,0
Fleksibilitet/tilrettelegging	3,7	7,4	38,0	31,0	19,9
Erfaring/praksis fra næringslivet	9,6	18,9	34,1	25,6	11,9

Vedleggstabell 7 Faktorer studentene mener vil ha betydning når de skal velge jobb. (N=271-277)

	Ingen betydning	Liten betydning	Noe betydning	Stor betydning	N
Muligheter for faglig spesialisering/fordypning	2,9	8,4	47,6	41,1	275
Muligheter for høy inntekt	4,4	18,5	51,6	25,5	275
Kan jobbe på et bestemt geografisk sted/område	3,3	6,3	31,7	58,7	271
Få en jobb der jeg får brukt flere sider av meg selv	-	2,2	22,1	75,7	276
Ha karrieremuligheter	4,0	28,2	44,0	23,8	273
Ha stor grad av frihet i jobben	0,4	6,9	48,0	44,8	277
Får muligheten for fast arbeid	1,5	1,8	21,5	75,2	274
Få mye kontakt med andre mennesker	0	4,4	26,2	69,5	275
Kan kombinere jobb med familieliv	2,5	4,7	25,1	67,6	275
Får et mindre fysisk/psykisk belastende arbeid	12,3	15,6	30,4	41,7	276

Vedlegg 1 Intervjuguide: Læreres erfaringer med og vurderinger av treårig yrkesfaglærerutdanning

Studentenes motivasjon og innsats

Hva er din erfaring og vurdering av studentenes motivasjon for og innsats under studiet? Er det forskjeller mellom studentene? Hva kjennetegner de som er motiverte og de som ikke er det? Skiller dette seg fra andre høgskolestudier?

Betydningen av ulik bakgrunn/forkunnskaper

Har du merket noen forskjell mellom de studentene som har studiekompetanse og de som er tatt inn på bakgrunn av realkompetanse som er av betydning for studiet?

Studenter på heltid, deltid, eller i fleksibelt løp

Påvirkes studentenes innsats og deltagelse i undervisningen av om studentene er i jobb ved siden av studiet eller ikke?

Undervisningstilbud

Hvordan organiserer du din undervisning (eks forelesning, seminar, PBL oa)?

I hvilken grad legger i din undervisning vekt på:

- At studentene skal være aktive – aktiv studentdeltaking
- Selvstendig læring
- Kritisk tenkning
- Formidling av faktakunnskap
- Tverrfaglig tilnærming
- Praksisbasert og oppgaveorientert læring

I hvilken grad trekker du i din undervisning inn:

- Studentenes tidligere yrkeserfaring
- Studentenes kunnskap fra tidligere yrkesutdanning
- Erfaring fra utplassering i praksis

Organisering av studiet

Har du noen synspunkter på hvordan studiet er organisert (eks rekkefølgen på de ulike modulene, bredden og dybden i ulike fag) burde noe vært annerledes?

Når det gjelder yrkesteorimodulene

Hvordan fungerer undervisningen i yrkesteori i forhold til koble teorigrunnlag mot praksis? Legges det opp til samspill mellom praktisk arbeid og teori? I tilfelle hvordan gjøres dette?

Praksis

Har du noen synspunkter på hvordan praksisperiodene er organisert?

Hva synes du om nytten av praksisperioder?

Vurderingsformer

Hva er din vurdering av de ulike vurderingsformer som brukes på studiet?

Relevans

Hvor relevant synes studiet er i forhold til senere arbeidsoppgaver som yrkesfaglærer?

Hvor relevant er pensum?

Er det noen deler av studiet som du tror er mer relevant en andre deler, i tilfellet hva og hvorfor?

Internevaluering

Har det vært foretatt noen intern evaluering/vurdering av studiet, og evt hva kom frem i denne? Hvis tilfelle: Hva er gjort for å følge opp resultatene av evalueringen?

Treårig yrkesfaglærerutdanning vs ettårig PPU

Kan du gi en vurdering av treårig yrkesrettet utdanning sammenliknet med ettårig praktisk pedagogisk utdanning? Fordeler og ulemper ved begge.

Samlet vurdering

Kan du gi en samlet vurdering av den treårige yrkesfaglærerutdanningen der du er lærer?

Annerledes?

Synes du noe burde vært annerledes (eks opptaksgrunnlag, organisering av studiet, bruk av opplæringsmetoder, pensum og annet) ved denne treårige yrkesfaglærerutdanningen? I tilfelle hva?

Vedlegg 2 Spørsmål til kontaktpersonene ved høyskolene

- Organisering av studiet, hvilke emner/moduler undervises det i og når? Hvilke vurderingsformer benyttes? Kan du sende meg fagplan for studiet (eller hvis det finnes på internett oppgi adressen hvor det kan finnes)?
- Når i studiet har studentene praksisperiode(er)?
- Hvilket undervisningstilbud (forelesninger, seminarer, kollokvier) gis i studiet som helhet?
- Opptaksgrunnlag: Finnes det særordninger for opptak, hva innebærer disse og har særordningene vært gjeldende alle tre årene eller bare for noen kull?
- For studenter som ikke ønsker å gå fulltid eller ikke følge normert løp:
- Mulighet for deltid – mindre tilstedeværelse, mindre formell lærerundervisning, Nettbasert opplæring.
- Mulighet for full studieprogresjon med fleksible løp? Mulighet for godkjenning av tidligere kompetanse?
- Gjøres det noe for å fange opp studenter som har sluttet? Vet du noe om ”vanlige” årsaker til at studenter sluttet? Omfang?
- Hvilken utdanning/bakgrunn har høyskolelærerne som underviser på yrkesfaglærerutdanningen?
- Vi har registrert at høyskolene bruker noe ulik terminologi når de omtaler det studietilbudet studenter som ikke følger normert løp mottar, for eksempel brukes begreper som deltidsstudie, fleksible løp og avkortet løp. Kan du presisere hvilke(t) begrep dere bruker og forklare hva dere legger i begrepet?

Vedlegg 3 Spørreskjemaundersøkelse